

Landmeten (onder pseudoniem Winston Leeflang)

Michiel van Kempen

bron

Winston Leeflang, *Landmeten*. In de Knipscheer, Amsterdam 1992

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/kemp009land01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

Proloog

'Ik sta tot aan mijn knieën in het water. Op een of andere manier is het padiveld hier niet egaal. Ik zou wel iets verderop willen gaan staan, maar dat kan niet, want de man in de verte maakt een teken dat ik de roodwitte lat in deze positie moet vasthouden. Op enige afstand zitten prachtige vogels. Ik heb er geen flauw idee van hoe ze heten. De wind, nog zilt van de modderzee, valt op het landschap, de padiaren. Alles beweegt, daarin alleen, roerloos, die vogels en mijn landmeetstok. Roerloos en onvermurwbaar.

Over de lage dijk, nauwelijks drie meter van mij vandaan, nadert een man. Hij groet me. Ik groet terug. Hij die in deze rust kan wonen, is benijdenswaardig. Ik zeg het hem ook. Hij knikt.

"Ik zou voor geen geld in de stad willen wonen, mijnheer," zegt hij.

"Dat kan ik me indenken," antwoord ik.

"Alles is zo duur geworden," zegt hij, "maar ik merk er hier niets van."

"Komt u nooit in de stad?" vraag ik.

"Zelden," zegt hij. "Wat moet ik er zoeken? Alles wat ik nodig heb, heb ik hier. Ik hoor dat het onrustig is in de stad. Mijnheer, ik heb niks te maken. En toch: ik houd van dit land. Zou de koningin nu niet kunnen ingrijpen?" Ik zeg hem dat we allang geen koningin meer hebben. Hij beweegt

zorgelijk zijn hoofd en kijkt naar de vogels.

De man in de verte maakt een beweging met zijn arm. Ik doe een paar stappen in oostelijke richting, naar de dijk toe en de lage struiken die hem flankeren. Ik plant de stok weer in de grond, kijk naar de man in de verte, verzet de stok een tiental centimeters. Als ik om me heen kijk, zie ik iets liggen, vlak tegen de struiken aan. Het is bruin en opgezwollen. Aan de voorzijde iets drassigs dat op zwart haar lijkt. De man op de dijk is een paar stappen met me meegelopen. We kijken elkaar in de ogen.

“Het is rustig hier,” zeg ik, “zo rustig...”

“Ja,” zegt hij, “waar vind je dat nog.”

Die man en ik, wij zijn gelijkgestemd. Wij vormen een samenzwering, maar begrijpt u me goed: geen samenzwering tegen de staat. Die vogels en die meetlat, doodstil in het landschap. En die man en ik. Ik hoef u niets meer te vertellen. U begrijpt me wel, sergeant, en u mag het ook zo opschrijven. Er is niets aan de hand.’

1 De Hongaarsen

Wat men in het begin weet en wat men later weet: in die discrepantie ligt de verklaring voor het verschil tussen onverschilligheid en verbijstering. En aangezien ik nooit uit onverschilligheid een relaas zou doen, mag het duidelijk zijn dat het wat betekent dat ik hier een relaas *op papier* zet. Al geruime tijd bewoonde ik de woning die mij door de verzekeringsmaatschappij waarvoor ik werkte was aangeboden, toen ik nieuwe burens kreeg. Het kapitale pand dat zij betrokken, had jarenlang leeg gestaan. Het was van een regeringsadviseur geweest die het hazepad had moeten kiezen in de tijd dat de regeringswisselingen sneller gingen dan de drukpersen van de dagbladen. Vermoedelijk was het nog steeds eigendom van dezelfde wijsgeer, maar ik had er in de jaren dat ik in die straat woonde nooit iemand gezien; er was blijkbaar geen zaakwaarnemer aangesteld die een oogje in 't zeil hield bij afwezigheid van de eigenaar, er was niemand die het erf vrij hield van *kapuweri*, niemand die ervoor zorgde dat de struiken het huis niet compleet overwoekerden. Eens waren er *leba's* het huis met een bezoek komen vereren, ik hoorde gestommel en zag lichtjes branden. Ik belde de politie en meldde dat er zwervers hun intrek hadden genomen in mijn buurhuis. Ik kon toch moeilijk melden dat er geesten in het huis ronddoelden - niet dat men mij dan niet geloofd had, nee, de waarschijnlijkheid dat het inderdaad leba's waren was zo groot,

dat geen agent zou zijn komen kijken. Er was een prowagen komen voorrijden, het huis was doorzocht, maar er werd natuurlijk niets gevonden. Niettemin werd er proces-verbaal opgemaakt, met alles erop en eraan, zelfs tot aan mijn kerkelijke gezindte toe - wat natuurlijk ook niet weinig zei over hoeveel geloof de politieman zelf hechtte aan leba's als verklaringgrond.

En toen was het huis bewoond, door een gezelschap in het bezit van een onduidelijke Oosteuropese stationcar en een bestelautootje. Ik hoorde Franse muziek en er werd afwisselend Duits, Nederlands, Frans en een voor mij onbekende taal gesproken - die laatste vreemd genoeg pas als 's avonds laat alles donker was geworden en een vrouwenstem van de ene slaapkamer van het huis naar de andere riep, waarop dan weer een andere vrouwenstem reageerde, door de openstaande shutters duidelijk hoorbaar voor de hele buurt, maar voor een ieder volstrekt onbegrijpelijk. Hoe het gezelschap precies in elkaar stak, kwam ik pas te weten, toen er al een dramatische mutatie had plaatsgevonden. De nieuwe bewoners bleken twee Hongaarse psychiaters, tweelingzusjes nota bene, plus een heer te zijn. De naam van de heer prijkte al spoedig op de brievenbus, het was een van die namen waarmee de slavenmeesters van vroeger dagen hun sarcasme voorgoed aan hun slaven vasthechtten: Adeldom. De Hongaarse naam van de zusjes bleef in het ongewisse. Ik noemde hen voor het gemak Tara en Jantjie.

Ik heb beiden nooit anders gezien dan in zogenaamde huisjurken die hen kolossaal deden uitkomen. Hun hoofden met het zeer kortgeknipte haar staken bij de massiviteit van de basis iel en kwetsbaar af. Met hun zilvergrijze ronde hoofden boven hun witte huisjurken die van schouderhoogte af recht

omlaag vielen, deden zij nog het meeste denken aan de zoutvaatjes die men altijd aantreft op tafeltjes in goedkope restaurants.

De Hongaarsen hadden jarenlang in Algerije gewerkt en waren daarna in Parijs beland waar een van de tweelingzusjes in het huwelijk was getreden met Adeldom, het was zijn vierde huwelijk, nu eindelijk zeer gelukkig en zeer definitief. Wat Adeldom in Parijs uitspookte, dat is mij nooit verteld: de waarschijnlijkheid dat hij er in het toeristenseizoen wat bijhosselde acht ik niet uitgesloten. Enfin, hij nam zijn uitverkorene mee naar zijn geboorteland en kreeg er gratis voor niets en bij wijze van aanmoediging voor de Hongaarse conversatie, een duplicaat van zijn bruid bij. De ontvangende republiek had haar weliswaar meer voor de psychiatrie dan als reserveonderdeel voor haperingen in zijn huwelijk ingehuurd, maar de praktische voordelen waren er daarom nog niet minder om. Twee psychiaters in één klap: in jaren had de regering niet zo'n scherp inzicht in haar eigen behoeften vertoond.

De man was blijkbaar een sportief type: hij droeg altijd een trainingspak en sportschoenen. De medische begeleiding die hij ongetwijfeld nodig had, kon in geen betere handen zijn dan die van de twee medici die hij zich onder zijn echtelijk dak had verworven.

Het prille geluk van 's mans derde herkansing duurde echter niet lang: ongeveer een volle maand. Toen legde hij de grondslag voor uitbreiding van zijn reeks wettige verbintenissen. Als het waar is dat er een anatomische correlatie bestaat tussen de neus van een man en zijn geslachtswapen, dan moet het heerschap goed voorzien geweest zijn. Hoe dit ook zij, hij trok ermee ten strijde en liet het duo al na zes weken het

duo, hij had genoeg van zijn Hongaarse zoutvaatjes en zette zijn tanden in een gele peper, een onvervalste Madame Sjenet. De twee bleven achter als een peper-en-zoutstel op een tafel na een copieus maal. Ik had met ze te doen, ja, met beiden, alhoewel de formele scheiding natuurlijk slechts een van tweeën betrof. Ze waren niet meer de jongsten, noch naar omvang gemeten de onbeduidendsten, het kon niet anders of ze hadden hoge verwachtingen gekoesterd van de exotische tropen en het idealistische werk dat daar nog te verrichten was en nu al lagen alle schone gedachten aan gruzelementen door toedoen van de een of andere onduidelijke *motjo* op Lelydorp waar het heerschap Adeldom in zijn bestelwagentje al zo spoedig na de remigratie naar toe gehobbeld was. Zijn naam werd van de brievenbus gesloopt en nooit door een andere vervangen.

Adeldom bleek een creatief persoon te zijn geweest. Na zijn afscheid als mijn buurman, was het de Hongaarsen geen moeite teveel zijn vuile was buiten te hangen. Plotseling werden wij intiem. Bij afwezigheid van een heer des huizes was *ik* plotseling, over de afrastering heen, in the picture gekomen, wat vroeger uitsluitend gebeurde wanneer ze kwamen klagen over de honden op hun erf die het niet meer hadden, omdat mijn teef de stonden beleefde. Adeldom, zo vertelden ze, leefde van een uitkering in Nederland en moest daarvoor periodiek terug. Tara en Jantjie rekenden mij haarfijn voor hoeveel Adeldom aan inkomen had, de zwarte koers in aanmerking genomen. Hij kon als een vorst leven en, dacht ik erbij maar ik zweeg uit kiesheid tegenover mijn nieuwe vriendinnen: zijn *motjo* voeren met bami en *tilloh* totdat zij de omvang der sterken, dat wil zeggen: der Hongaarsen, bereikt zou hebben. Want dat de Hongaarsen sterk waren, dat zou blijken.

Ik zag hen nu ook wat vaker. Meestal wanneer zij hun was buiten aan de lijn hingen: onwaarschijnlijk grote directoires in de beschutting waarvan zij wel eens een boek zaten te lezen. Eerst kwam Tara naar buiten geschommeld, steevast volgde dan Jantjie - of omgekeerd, houd u mij ten goede - maar ik had niet de indruk dat de tweede persoon veel meer deed dan aanwijzingen geven in de zin van: 'ik zou er nog een wasknijper opzetten' - enfin, wat weten wij van de Hongaarse psychiatrische opleiding zoals die vóór het neerhalen van het IJzeren Gordijn was ingericht?

Het huiselijk geluk van de drie, dat huwelijk-met-reserve, verstoord zijnde, vertoonden de Hongaarsen een veel menselijker gezicht dan daarvóór. Ze informeerden nu en dan naar mijn gezondheid en ik kwam er tot mijn stomme verbazing achter dat ook de zuster die niet de wettige gade van Adeldom was geweest, een echtgenoot had. Hij was een zakenman die ergens in Europa zijn nering dreef en onder geen beding de zusters naar de tropen had willen volgen. Hij bezat zijn ziel in lijdzaamheid voor de looptijd van het contract dat de gezusters hadden afgesloten.

En warempel, op een goeie dag stonden ze voor aan de poort. In hun witte huisjurken, dat spreekt vanzelf. Ze wisten zich redelijk verstaanbaar te maken, Tara souffleerde Jantjie - of omgekeerd (een frase die ik voortaan maar achterwege zal laten). Groot was hun vreugde toen ze in mijn boekenkast de Franse boeken ontdekten die ik geërfd had van mijn oom uit de Van Idsingastraat: sedert hun Algerijnse periode beheersten ze het Frans goed. Het Duits ging minder vlekkeloos, maar toch redelijk, ook omdat het de omgangstaal met de weggelopen vagebond was geweest, de taal van de liefde dus, hoe tragisch kortstondig ook, maar intensief gesproken gedu-

rende het kleine aantal weken waarin het wittebrood zo snel was gaan schimmelen.

Deze vondst op mijn boekenplanken deed hun aandacht voor mijn persoon veel goed. Dat bleek vooral hieruit dat ik hun vertrouweling werd in hun uitlatingen over alles en nog wat dat niet deugde in het land. Want curieus was toch deze omwenteling: dat met het verdwijnen van de heer Adeldom geen goed woord meer gevonden kon worden voor het land *en tout*. De sporadische keren dat ze in een geweldig goede bui waren, bleef hun klaagzang beperkt tot alles wat naar militairen rook (al lieten ze daardoor nooit het hoofd hangen: 'ons krijgen ze er niet onder' herinner ik me dat één van de twee ooit kordaat had gezegd). Normaal gesproken echter deugde er *niets* meer, mens noch dier, men was in de wilde tropen terechtgekomen waar de beschaving slechts bestond uit een flinterdun laagje van grote sleeën, dito huizen en chique kleren; daaronder en daarachter schuilde de barbarij. Er was geen boek in het land te koop, laat staan een klassieke grammofoonplaat, de radiozenders zonden alleen maar *du bruit terrible* uit, in de bioscopen draaiden porno-, kung fu- en onverstaanbare hindostaanse films, voor de simpelste inkopen moest men acht supermarkten langs, elke dag vielen er meer gaten in het wegdek en er was geen auto-onderdeel te krijgen en al helemaal niet voor hun Oosteuropese wagen, ze klaagden over het gebrek aan medicijnen en apparatuur in de inrichting waar zij werkten en dat vergeleken bij het loketpersoneel hier zelfs het Algerijnse ambtenarenapparaat het summum van efficiency was, om kort te gaan: het enige wat hen nog overeind hield was dat het einde van hun ellende in het verschiet lag met het aflopen van hun driejarige contracttijd. Ik verbaasde mij erover dat ik deze litanie te horen kreeg. Blijkbaar waren

zij blind voor het feit dat ik toch tot hetzelfde volk behoorde dat in hun ogen voor absoluut niets deugde, en zij waren doof voor de nuanceringen die ik in hun betoog trachtte aan te brengen. Mijn handvol Franse boeken in combinatie met hun klaarblijkelijk volstrekte isolement - de postbode was de enige die ik ooit aan hun poort heb zien verschijnen - deed hun over het hoofd zien dat zij, om zo te zeggen en in alle bescheidenheid, hun schampere opmerkingen over de fanfare uitten tegenover de tamboer-maître.

Hoeveel begrip ik ook had voor hun positie, het gekanker begon me op den duur toch de keel uit te hangen. Te meer daar zij niet echt zielig overkwamen, integendeel juist strijdbaar, robuust, niet de omstandigheden belaagden hen, nee, zij daagden de omstandigheden uit - het zou nog duidelijk genoeg blijken. Er zat teveel persistentie in hun klachten om die al te lange tijd aan te horen. Wanneer ik opmerkte dat de bekende toon weer aangeslagen dreigde te worden, ging ik er dan ook toe over snel met een uitroep van bewondering iets uit een van de fruitbomen op mijn erf te plukken en hun dat aan te bieden met zoveel schittering in mijn ogen als ik meende te kunnen produceren: 'Kijk eens wat een sappige vrucht. Zo vind je ze alleen maar in dit land!' Ze keken er wel eens vreemd van op en moeten vast 's avonds laat in het donker soms in het Hongaars naar elkaar geroepen hebben dat hun buurman al even oppervlakkig was als de rest van het hun omringende volk, maar tegenover mij bleven ze vriendelijk in hun moeizaam gehakkel.

Het aantal feesten - vroeger niet bij te houden, vooral in de weekends - was schrikbarend teruggelopen en ik verheugde me dan ook des te meer op een partij die een vriend had

georganiseerd bij gelegenheid van de inwijding van zijn nieuwe huis. Wat de douche nog niet met mij gedaan had, deed een golfje aftershave-lotion alsnog, ik geurde als een franchepane en kon in de spiegel weinig ontdekken dat nog voor verbetering vatbaar was. Mijn lichtbeige guayabera moffelde het opkomende buikje schitterend weg. Ik sloot de voordeur en nam tevreden plaats achter het stuur van mijn auto, reed de oprit af en stapte uit om de hond het erf op te sturen en de poort te sluiten. Nauwelijks twee straten verder zag ik dat in deze wijk de elektriciteit was uitgevallen. In de donkerte blonken de reflectorplaatjes van een geparkeerde auto op. Plotseling stapte een dame in het licht van mijn koplampen; ik had haar amper gezien in haar zwarte avondjurk, traptte bruusk op de rem en stapte uit. Mavis herkende ik direct aan haar rijzige gestalte en welluidende alt. Ze had naam gemaakt als koorleidster en we kenden elkaar al jaren, ik had de week ervoor nog een concert van haar gezelschap bijgewoond.

‘Als je in deze donkerte tippelt, kun je beter een wit jurkje aantrekken,’ mopperde ik.

‘Ik heb pech met die auto, m'n schat,’ zei ze terwijl ze een hand op mijn arm legde, ‘en net nu we moeten zingen op een receptie ter gelegenheid van dat bezoek van die Franse handelsmissie.’

‘Toch niet de Marseillaise? Ik heb een hekel aan volksliederen.’

‘Wél de Marseillaise,’ zei ze, terwijl ze de motorkap opentrok. ‘Wil jij eens kijken wat er aan de hand is?’ Met haar flashlight bescheen ik het motorblok, ik rommelde wat met de contacten, maar moest bekennen dat ik er verder ook geen verstand van had.

‘Waar moet je zijn?’ vroeg ik haar. Ze noemde de naam

van een prestigieus hotel.

‘Wel dan, stap in, ik ga je daar zetten. Je wagen staat hier veilig, alleen maar ministers en *big business* in deze buurt, meer wachters dan kakkerlakken.’

Het Japanse busje van mijn voormalige buurman Adeldom dat ik vlak bij het hotel zag staan, zou me niet zijn opgevallen, wanneer ik niet direct dáárnaast de eigenaardige Oosteuropese wagen herkende die alleen maar van Tara en Jantjie kon zijn. Ik kon me nauwelijks voorstellen dat de drie een rendezvous hadden georganiseerd, aan de overzijde bij de bar met de open voorpui zaten ze niet. Nieuwsgierig geworden, besloot ik even met Mavis mee te gaan naar de receptie. Het viel niet mee om vlak bij het hotel een parkeerplaats te vinden. Alles wat in Paramaribo maar in het bezit was van een guayabera of smoking verzekerde zich bij deze gevallen van een mooie gezelschapsdame, c.q. een niet meer zo heel mooie dame maar dan wel een die zwaar behangen was met goud en juwelen, en zorgde ervoor van de partij te zijn. We waren blijkbaar niet aan de vroege kant, want elke vierkante meter van de straat was al met blinkend gepoetst metaal bezet. Ik zette Mavis daarom af bij de ingang van het hotel en reed een paar honderd meter terug, waar ik nog een plaatsje had gezien. Toen ik naar het hotel liep, passeerde ik de twee bekende auto's. Ik bekeek de achterraut van de Oosteuropese auto waarop een sticker geplakt zat van een grappig konijn met een condoom op zijn kop en daaronder de tekst ‘Vrij met beleid’ en ik vroeg me grinnikend af of dat misschien het werk van Adeldom was geweest.

In de receptieruimte was het baldadig druk, een oorverdovend geroezemoes van honderden stemmen drukte de klanken van een combo bijna geheel weg. Wie binnentrad door

een glazen deur die door een licht buigende ober werd opengehouden, werd door het gedruis compleet overvallen. Het was er bloedheet, de airconditioning draaide op volle toeren, maar kon niet op tegen deze rokende mensenmassa. Ik had nog geen twee passen gedaan of ik werd al opgenomen in een groepje luidruchtig lachende heren. Toen ik mij omdraaide om een glas te nemen van een dienblad dat een dienstertje mij voorhield, zag ik enkele meters van mij vandaan de achterkant van Mavis met een indrukwekkende split in haar avondtoilet. Mij excuserend bij mijn gezelschap probeerde ik me in haar richting te bewegen, maar ik bereikte haar pas na twee tussenstops bij kennissen die ik niet goed genoeg kende om me er met een klap op de schouder van af te maken, en anderzijds weer te goed om het bij een hoofdknikje te laten. Eerst toen ik bij Mavis was aangeland, ontdekte ik ook de twee Hongaarsen op korte afstand. Om een of andere reden maakten ze een merkwaardige indruk op mij, tot het door mij heen schoot waarom dat zo was: ze hadden hun huisjurken niet aan! Ze waren in gesprek met de Franse chargé d'affaires, maar merkten mij direct op.

'Bonsoir,' wuifde ik - al konden ze mij onmogelijk horen - en ze straalden en bewogen ter begroeting als doksen op en neer.

'Ken jij Adeldom?' vroeg ik aan Mavis.

'Sterker nog, ik ben adeldom,' antwoordde ze.

'Ik weet het, ik weet het, lieverd,' zei ik en legde haar uit dat ik de man bedoelde die in het huis van de wijsgerige regeringsadviseur naast mij was komen wonen. Maar de naam zei haar niets. Ik had al enkele keren de ruimte rond gekeken, maar had hem niet tussen de aanwezigen kunnen vinden.

'Let een beetje op je stembanden bij dit rookgordijn,' zei

ik. Mavis gaf me een lichte zoen op de wang en ik fluisterde haar in haar oor: 'Had dat maar daarstraks in het donker gedaan.' Ze keek me steeds bestraffend aan.

'Wanneer gaan jullie zingen?' vroeg ik.

Ze haalde de schouders op.

'Als het écht deftige volk is gearriveerd, denk ik.'

'Ik begrijp niet dat ze die achterdeuren niet openzetten, het is hier om te stikken. Ik ga niet lang blijven, ik moet weer verder.'

Toen ik kort daarna afscheid nam - ik zwaaide nog even naar Tara en Jantjie, mijn lippen in een groet bewegend - was de zaal zo mogelijk nog voller dan bij mijn binnenkomst en ik wrong mij met moeite naar de uitgang. Zelfs op de gang naar de entree van het hotel was het nu druk. Ik groette nog hier en daar, kocht bij de hotelshop een pakje sigaretten en stapte de buitenlucht in. Ik liep de oprijlaan van het hotel af en stak de straat over. Aan die zijde dreunde Latijnsamerikaanse muziek uit huizen met rode en donkerblauwe lampen; schimmige figuren op de terrassen snerpten de liedjes mee: '... pero tú, pero tú, mi amor, te quiero con todo mi corazóón!' Een pand verderop was een winkel gevestigd die op dit uur gesloten was, maar aan de rechterzijde in de roze geschilderde gevel bevond zich een deur die openstond en zicht gaf op een halletje dat door een zwak peerlampje verlicht was en de entree vormde tot een trap omhoog. Boven klonk salsa-muziek vanaf het balkon. Onder feestlampjes leunden enkele figuren tegen de smeedijzeren balustrade, breedheupige dames die verwachtingsvol de uitgang van het hotel aan de overzijde in de gaten hielden en met sissende geluiden de aandacht trokken van elk heerschap dat voorbijgelopen kwam of in een auto met open raampje traag langsreed. Tot mijn stomme

verbazing hoorde ik plotseling mijn naam roepen. Uit de luidruchtigheid van het interieur was een man het balkon opgestapt en hij wenkte mij. Ik herkende Adeldom. Ik wees op de deur beneden en riep dat ik boven kwam. Bovenaan de trap strekte zich een gang voor mij uit met vele deuren. Gerafelde affiches waren met verroeste punaises tegen het behang geprikt. Vuil beddegoed lag ergens onder een wastafel. Links gaven glitterslierten de toegang tot de barruimte aan. Ik stapte binnen. Het eerste wat ik in het rode licht kon ontwaren was een minuscuul tafeltje aan de overzijde van het zaaltje waaraan een dame zat die reeds gezelschap had gevonden. Ze nam me niettemin van onder tot boven op, alsof ze een afweging maakte of de nieuw binnengekomene interessanter voor haar was dan het heerschap aan haar tafeltje. Voor een grote spiegelwand ter rechterzijde waren twee dames op pumps aan het dansen onder het licht van een lamp met een roterend voorstuk dat telkens andere kleuren produceerde. De een droeg een strakke maillot onder een wijd vallend shirt, de ander een benauwd zittend truitje met een diep decolleté boven een halflange wijde rok.

‘Hi honey!’ riep de een boven de muziek uit.

‘Qué tal?’ knipoogde de ander, maar beiden gaven zich zo aan de muziek over dat ze niet in het minst aanstalten maakten om zich over de klandizie te ontfermen. Aan de bar direct naast de balkondeuren hingen nog wat figuren die evenmin veel hartstocht voor hun beroep leken te kunnen opbrengen. Een man in een vrolijk bedrukt shirt stak met zijn zakmes stukjes worst in de mond van een dame op een barkruk. Vanaf het balkon was Adeldom binnentreden, hij sloeg een arm om mijn schouder, bestelde wat bij de barman en troonde mij mee naar buiten. Hij zag er goed uit. Wat

mij opviel was de haarscherp gestreken pantalon die hem elegant kleepte en in mijn geheugen nogal contrasteerde met mijn beeld van hoe hij vroeger was: eeuwig in joggingpakken. In de hoek van het balkon keek een vrouw lijdzaam toe, in haar beringde hand schommelde een glas met een kleurrijk vocht op en neer. Ze had een kort postuur en was al even breed van middel als de andere aanwezige dames, vermoedelijk alle afkomstig uit de Dominicaanse Republiek. In zekere zin was ze nogal grof gebouwd, maar des te opvallender waren de slanke trekken van haar knappe gezicht.

'Momento por favor,' zei Adeldom nogal overbodig tegen haar terwijl hij zich even naar haar omdraaide, maar ze deed alweer wat ze hier al zoveel uren had gedaan: uitkijken over de straat, naar al het geparkeerde blik, de limousines die de oprit van het hotel opreden en voor de ingang stopten en de mensen die daar in- en uitliepen. Over de schouder van Adeldom heen zag ik haar geen enkele maal in onze richting kijken.

'Hoe gaat het, hoe gaat het, kerel?' vroeg Adeldom.

'Rustig, rustig,' zei ik, 'en sinds jij uit de buurt weg bent, nog rustiger. Wat spook jij uit tegenwoordig?'

'Ik leef, man, ik leef en dat is al heel wat!'

'Ja, dat zie ik,' lachte ik met een knik naar de dame achter zijn rug.

'Nee, nee,' zei hij, je begrijpt me verkeerd.'

'Je gaat me toch niet vertellen dat je net de eerste priesterwijding achter de rug hebt?'

'Nee, dat ook weer niet. Maar deze dingen hierzo, ik weet niet of dat nog iets voor me is. Ja, je zult wel denken dat ik hier elke avond rondhang. Maar dat is niet zo. Of je het gelooft of niet, ik ben hier vanavond voor de eerste keer

van mijn leven.' Ik keek hem blijkbaar nogal ongelovig aan, want hij voegde eraan toe: 'Echt waar!'

'Vertel me,' vervolgde hij snel, 'hoe maken de dames het?' Ik begreep onmiddellijk dat hij de Hongaarsen bedoelde. Het viel me van hem mee dat hij in deze omgeving naar hen informeerde.

'Wel,' zei ik behoedzaam, 'ze redden zich wel, geloof ik, maar dat het er voor hen echt eenvoudiger op geworden is...'

'Ach,' zuchtte hij, 'ik weet ook wel dat ik een klootzak ben, maar dat realiseer je je pas als je er goed voor gestraft bent.'

'Wat bedoel je daarmee?' vroeg ik. Hij trok me mee naar de andere zijde van het balkon, verder weg van de Dominicaanse.

'Van onderen, hier,' zei hij met een knikje omlaag, 'is er niet veel meer over.'

'Geopereerd?' vroeg ik. Hij knikte.

'Prostaatkanker,' zei hij en op hetzelfde moment klonk van achter het hotel aan de overzijde een enorm geroezemoes - blijkbaar waren dan toch eindelijk de tuindeuren opengegooid. 'Ik ben nóg goed weggekomen.' En terwijl zijn stem zakte tot een nauwelijks verstaanbaar gefluister: 'Ik wist er al van toen ik bij ze wegging. Maar ze hadden allebei al zoveel ellende achter de rug, dat ik ze dat niet kon aandoen.'

'Dus je bent helemaal niet voor die in Lelydorp...'

'Ja, goed, ook wel, zo'n uitvlucht kon ik niet laten liggen.'

'Maar wisten zij dan niet van je...?'

'Ja, natuurlijk wel. Ze zijn toch allebei arts? Ik had al een lymfeklieronderzoek gehad. Eén ellende, slangen hier en daar, contrastvloeistof erin, urenlang stilliggen terwijl je moet pissen. Ik ben blij dat ik het nooit meer hoef mee te maken.'

‘En nu ben je geopereerd?’

‘Het is reusachtig meegevallen. Tien procent van de gevallen zit nog zeker een half jaar met incontinentie en soms brengen ze een plastic kringspier aan. Nee man, ik ben blij dat ik 't er zo goed afgebracht heb. En vanavond heb ik de laatste nacontrole, haha. Daar komt geen medicus bij te pas, maar wel specialisten! Specialistes! Hahaha!’

Ik geloof dat ik niet meer aan meelachen toegekomen ben, want langs zijn hoofd heen zag ik op een afstand van zo'n honderd meter twee bekende figuren het hotel uit komen waggelen, omvangrijk van lichaam maar klein van hoofd, het zeer kort geknipte, zilvergrijze haar was scherp zichtbaar onder de lampen van de luifel boven de hotelingang. Ontegenzeggelijk: Tara en Jantjie. Ik wilde in een opwelling Adeldom afschermen en hem naar binnen duwen, maar vond dat op hetzelfde moment ook uiterst dwaas. Ze waren immers gescheiden, de twee Hongaarsen en de ene heer, het was definitief over tussen hen. De manier waarop ze de laatste maanden over hem gepraat hadden, had mij de indruk gegeven dat zij hem als een melaatse zouden mijden wanneer ze hem ergens tegenkwamen. Ik kon me niet voorstellen dat ze op dit moment erg veel belangstelling hadden voor het type volk dat in een Caraïbisch bordeel rondhing en vermoedelijk zouden ze niet eens deze kant opkijken. Maar alsof de duvel ermee speelde, zetten ze rechtstreeks koers in de richting van het roze pand op het balkon waarvan wij ons bevonden.

Adeldom had natuurlijk opgemerkt dat ik niet in zijn lachbui meeinging en draaide zich om, om te zien wat mijn humeur zo verstoord had. Hij staarde verbijsterd naar het duo dat onze kant op kwam. De Dominicaanse die blijkbaar heel goed had gemerkt dat ons gesprek nogal abrupt was afgebroken

en wij ons geheel naar haar hadden toegekeerd, loerde ook naar het naderende koppel, maar ze kon er niets verontrustends in ontwaren. Opeens leek zich over Adeldom een omhulsel van waardigheid te spannen. Hij trok zich niet terug naar het binnenste van het lustoord dat zoveel te bieden had aan de man die zijn soort operatie met glans had doorstaan. Hij stapte ook niet naar voren, besepte klaarblijkelijk dat daarin ook weer teveel provocerends zou kunnen zitten. Hij wachtte de dingen eenvoudigweg af.

‘Tara en Jantjie...’ mompelde ik.

‘Wat zeg je?’ vroeg hij, maar ik was te zeer geschrokken om iets terug te zeggen.

De twee Hongaarsen hadden niet, zoals ik, de weg recht over gestoken, nee, ze waren in één lijn schuin over de weg op ons lusthuis afgekomen. Op het trottoir bleven ze staan, de handen in de zij, zoals ik ze zo vaak de massiviteit van hun aan de waslijn opgehangen ondergoed had zien inspecteren. Ze stonden er voor slechts enkele seconden - ik meende dat de Dominicaanse nog met haar tong klakte, maar daar durf ik geen eed op te doen - en stapten toen in ganzenpas naar de deur. Ik keek Adeldom aan, maar mijn verschrikte ogen konden hem in zijn lijdzaamheid onmogelijk bereiken. Ik hoorde al het geritsel van de glittersluiteren bij de ingang van de bar. En toen stonden ze op het balkon, nagestaard door de barman, de enkele klant en de Dominicaanse meisjes die al veel raar volk over de drempel hadden zien komen, maar nog nooit met de wereld van de Hongaarse medische wetenschap hadden kennisgemaakt. De barman had met veel gevoel voor dramatiek de muziek zachter gezet en de twee van de dansvloer waren uit hun trance gekomen en naar voren gestapt om toch maar niets van het spektakel te missen.

‘Zo mijnheer Adeldom,’ zei Tara of Jantjie. ‘Dat u bent hier, wij kunnen het weten...’

‘Maak geen schandaal,’ zei Adeldom. ‘Het heeft geen zin.’

‘Nee, nee, natuurlijk, geen schandaal. Dat wij hebben al. Dame, wilt u gaan naar binnen?’ De Dominicaanse begreep dat haar iets gevraagd werd, Adeldom herhaalde kort: ‘En casa!’

‘So,’ zei Tara of Jantjie, ‘die neue Dame?’

‘Ik ben jullie niets schuldig. Zeg wat jullie willen en ga alsjeblieft weg,’ zei Adeldom. Tot mijn ontsteltenis greep een van de twee wraakzuchtige zusters de broeksband van Adeldom vast. Nog voor de gedachte aan moord door mij heen kon schieten, had de ander met het mes waarmee ik eerder stukjes worst naar een vrouwenmond had zien overbrengen de broeksband in één haal doorgesneden. En als om onverhoedse bewegingen van de andere aanwezigen voor te zijn, gooide zij het mes op de stoep beneden voor het huis. De broek van Adeldom zakte op zijn voeten, maar ontstellender nog was dat ook het elastiek was doorgesneden van een netslip die een soort luierstof bijeenhield en nu als het mes van een guillotine scheef en razendsnel langs zijn benen omlaag zakte. Bruine smurrie liep tussen zijn billen door langs zijn dijen omlaag.

‘Inkontinenz!’ knikte een van de Hongaarsen tevreden.

‘Incontinentie!’ verbeterde de ander. En precies op dat moment en geen seconde later of vroeger klonk uit de tuin van het hotel aan de overzijde die vervloekte Marseillaise van het koortje van Mavis. In één synchrone beweging als een ingestudeerd ballet keken de Hongaarsen op en bij beiden liep langzaam een traan over de wang die zij ook weer tezamen in één beweging wegveegden. Zij, Tara en Jantjie.

De Hongaarsen verlieten kort na dit voorval het land. Zij gingen met verlof naar het buitenland - ik wist niet eens naar welk land, al vermoedde ik Nederland. Voor de vierde echtgenote van Adeldom, Tara of Jantjie, betekende het een voorgoed afscheid, zij keerde niet meer terug en pleegde daarmee de eerste contractbreuk van haar leven. Het is mij een raadsel waarom de andere Hongaarse wél terugkeerde. Kwam zij om voor de inboedel te zorgen en zag zij geen kans meer weg te komen? Wilde zij de schade aan de medische stand beperken door niet binnen één inrichting een tweede contractbreuk op haar geweten te hebben? Of had de confrontatie met háár wettige echtgenoot elke illusie over een toekomst van Hollandse rijstepap met gouden lepeltjes definitief de bodem in geslagen? Ik weet het niet, want ik zag haar nooit meer anders dan als een schim die in haar Oosteuropese auto voorbijschoot.

Haar einde kwam even abrupt als er indertijd een einde was gekomen aan de romance van haar tweelingzus. Aan de Rust en Vredestraat knalde zij met haar Oosteuropese wagen op een militaire truck die haar geen voorrang verleende. Zo bracht het militaire regime haar toch ten val. Maar dood was zij niet, wel lag ze lelijk in de kreukels. Ze werd naar het Academisch Ziekenhuis overgebracht en geopereerd. Daar was ze al snel buiten levensgevaar, ik bezocht haar enkele dagen na het ongeval. Van de patiëntenkaart aan haar bed kwam ik eindelijk haar naam te weten: T. Bartha. Tara dus. Praten kon ze niet, want ze had een slang in haar keel. Een infuus verdween onder een verband dat ze om haar linkerarm had. Ze zag er hulpeloos uit. Ik vroeg haar of ik nog familie moest verwittigen, ze schudde langzaam van neen. Zou haar echtgenoot die inmiddels toch alweer anderhalf jaar geleden

ergens was achtergebleven al zijn ingelicht, vroeg ik me af? Zou hij zich nog van zijn huwelijkse staat bewust zijn? En had ze alle contact met haar zuster om de een of andere duistere reden verbroken? Ik nam me voor het aan de hoofdzuster te vragen, maar toen ik bij mij thuis het erf opreed, realiseerde ik me dat ik het helemaal vergeten was.

Twee dagen later viel mijn oog op een bericht in de krant. Door nalatig onderhoud was de lift van het Academisch Ziekenhuis met bed, patiënt en verpleger vijf verdiepingen omlaag gestort. Het infuus van de patiënt was losgeschoten ten gevolge waarvan de patiënt was overleden. Zij werkte zelf als psychiatisch arts in 's Lands Weldadigheids Gesticht, zo meldde het krantebericht. Een mens wil zijn verhaal netjes afronden, maar als het lot zo plompverloren ingrijpt, is het beter de pen neer te leggen en te zwijgen.

2 De man in de zandloper

Waar de oude man zit, ruikt het naar zee. Vandaar af kan hij zien hoe een ertstanker de rivier opstampst, voorafgegaan door een loodsbootje. Een *sabaku* komt helder wit tegen het blauw van de lucht aangedreven zonder met de vleugels te slaan, honderd, tweehonderd meter. De vogel vliegt tot vlak bij de man, krimpt ineen, landt tweedimensionaal op postzegelgrootte in het album dat op tafel ligt. Met een pincet schuift de man de zegel recht. Dan ordent hij de volgende rij: soldatenspreeuw, zwartkapsuikervogel, paradijstangara, vlekstaartnachtzwaluw, geelrugtanager, witstaartgoudkeelkolibri, grijsborstsabelvleugelkolibri - die ontvouwt zich, vliegt op, danst weg. De oude man volgt hem met zijn ogen. Dan kijkt hij op zijn horloge. Precies een half uur is voorbij.

De man kijkt naar een helderwitte vogel die laag over de rivier scheert en zich niet ver van de eerste koffiestruiken neerzet. De papieren en boeken met cijfers vóór hem op tafel vervelen hem. Een *basya* komt aanlopen en blijft eerbiedig staan onder aan het trapje dat naar het voorbalkon leidt.

‘Kom maar boven, Desi,’ zegt de directeur. ‘Hoe heet die vogel daar?’ De *basya* kijkt en glimlacht.

‘Mijnheer is al lang hier... Sabaku,’ zegt hij.

‘Ach ja, ik vergeet die naam telkens,’ zegt de directeur. ‘Waarom noemen jullie hem niet gewoon reiger?’ vraagt hij.

‘Omdat... wij weten wel, maar vogel weet niet,’ lacht de basya.

‘Jij bent een grappenmaker, Desi. Jij hebt altijd je antwoord klaar,’ zegt de directeur.

‘Is niet ik,’ zegt de basya, ‘is mijn mond, mijnheer.’

‘Hmm, vertel me: hoe werken de nieuwen?’

‘Goed, goed. Alleen één werkt niet goed.’

‘Wie is het?’

‘Johannes.’

‘Is hij ziek?’

‘Nee, niet ziek. Hij wil niet.’ De directeur maakt even een aantekening op een van zijn papieren. Hij pakt het papier op en houdt het de basya voor.

‘Jij kunt niet lezen, maar ik zal je vertellen wat hier staat: achthonderd gulden heb ik betaald voor die luie Johannes. Zorg dat hij zijn geld opbrengt, het kan me niet schelen hoe. Ben ik duidelijk, Desi?’

‘Ija, mijnheer.’

Als de opzichter wegloopt, zegt de directeur tot het papier: ‘Hij zal tot leven komen, en snel ook.’ Hij ziet dat de zandloper op de tafel zijn laatste korreltjes laat wegglijden en keert hem driftig om. Alweer is een half uur geschiedenis geworden.

Het schelpenzand knerst onder de banden van de auto die de oprit indraait. De motor wordt afgezet en een man van ongeveer veertig jaar stapt uit. Hij opent het hek en zonder het weer te sluiten loopt hij vlug naar het huis waarvan de vensters wijd open staan.

‘Vader,’ roept hij, als hij de oude man ontwaart achter een tafel beladen met postzegelalbums. ‘Vijftien hebben ze

er vermoord, vijftien, in koelen bloede.’ En hij begint gehaast de namen te noemen van vakbondsmensen, advocaten, journalisten. Bij het horen van één van de namen zet de oude man zijn bril af.

‘Wacht,’ zegt hij en hij zet meteen zijn bril weer op, ‘wacht... die naam, ja...’ Hij bladert een album door, zoekt een pagina af, tikt met zijn wijsvinger op een postzegel.

‘Zie je, hier heb ik een zegel met de afbeelding van iemand met precies dezelfde naam. Je ziet hem niet vaak, maar toch is hij niet erg kostbaar, want...’

‘Vader, houd nu toch eens op met die eeuwige zegels. Het lijkt wel of je aan het verkindsen bent.’

‘Jongen, pas op je woorden, hoor je. Waarom zouden jouw zaken belangrijker zijn dan de mijne?’

‘Maar begrijp dan toch dat het niet mijn zaken zijn, maar die van het hele land. Nu zijn het deze vijftien, straks val jij dood neer.’

‘Die namen die je genoemd hebt, zeggen me niets, behalve die ene. Ik heb geen televisie, ik luister niet naar de radio, de krant kan me gestolen worden. Ik doe niemand kwaad en niemand moet zich met mij bemoeien.’

‘Zou je het je wel aantrekken als ik vermoord werd?’

‘Dat is wat anders. Jij bent mijn zoon en...’

‘Juist, en nu is je broer vermoord, sterker nog: vijftien van je broers zijn lafhartig afgemaakt.’

‘Ik heb geen broers, en denk niet dat ik niet doorheb wat jij met “broers” bedoelt.’

‘Je bent over de zeventig, pa, maar interesseert de dag van vandaag je dan niet meer? Leef je alleen nog maar in het verleden?’

‘Ja, dat heb je juist gezegd. De geschiedenis, die is levend.’

Kom, ga zitten, dan zal ik het je laten zien. Ik heb postzegels die jij...

‘Dit land gaat nog eens te gronde aan zijn postzegels. We hebben geen stuk zeep om ons vuil goed te wassen, maar elke week komt er een nieuwe postzegel uit.’

‘Luister,’ onderbreekt de oude man hem, ‘luister naar wat ik je ga vertellen.’

De plantage is in vol bedrijf, maar het gaat de directeur voorbij. Hij ligt op zijn ledikant te wachten tot de passaat zal opsteken die hem de koelte zal brengen om het bonzen in zijn hoofd te doen afnemen en hem wat slaap te brengen. Zijn vrouw ligt naast hem, een halve meter van hem vandaan op het brede bed. Zij schijnt licht te sluimeren. Dan opeens is er een enorm kabaal buiten, geschreeuw van vele stemmen, onduidelijke geluiden. De plantagebeheerder springt van het ledikant en snelt naar de kamerdeur.

‘*Tyar’ kon Desi,*’ roept hij tegen de *futuboi*, ‘snel, snel, snel.’ De loopjongen is al de trap af. Na een paar minuten meldt zich de zwaar zwetende bastiaan.

‘Wat is er in godsnaam aan de hand?’ snauwt de directeur die in kamerjas naar buiten is gekomen, hem toe.

‘Mijnheer zegt: Johannes moet werken. Toch?’

‘Moet dat dan op dit uur van de dag. Kan dat niet in de velden! Wat hebben jullie met hem gedaan?’ Maar de directeur ziet de overbodigheid van zijn vraag ook wel in, want Desi staat er met de zweep nog in zijn handen.

‘Johannes even weg. Maar hij gaat werken weer. Morgen.’ De directeur draait zich zonder een woord te zeggen om en begeeft zich weer naar zijn slaapkamer.

‘De beesten,’ zegt hij als hij zijn kamerjas uitdoet.

‘Wat is er?’ vraagt zijn vrouw.

‘Ach niets, een van die lui moest een lesje hebben. Maar laat ze dat dan ergens anders doen. Mijn slaap kan ik nu wel vergeten.’

‘Om wie ging het?’

‘Die Johannes, die ik maandag gekocht heb.’

‘Het leek me al zo'n sterke geest, toen ik hem zag in de stad.’

‘Wat sterke geest? Je praat toch over de negers, niet? Die zandloper van me heeft nog meer geest, die beweegt tenminste. Gesteld al dat ze een geest hebben, dan heb ik die toch binnen twee dagen ingepakt.’

‘Ik weet het niet. Er is geen zweepslag die ooit een geest geraakt heeft.’ Hij kijkt haar even aan en zucht. ‘Luister, als het mij te doen stond, dan kwam er hier geen zweep op deze plantage. Maar met die Johannes moet ik een voorbeeld stellen. Ik zal die geest van hem pakken.’

‘Jij zijn geest? Ik denk eerder dat hij de jouwe pakt. Jij bent met hem bezig, dag en nacht. Hij voelt nu jouw zweep, maar dat is binnen een paar dagen voorbij met die kruiden van hem, *nengre dresi*.’

‘Luister, in de eerste plaats was het niet mijn zweep. Ik heb achthonderd gulden voor dat stuk vuil betaald en dat geld zal ik er ook dubbel en dwars uithalen.’

‘Achthonderd gulden, ja, op papier. Maar laten we tenminste hier binnen deze vier slaapkamer muren onszelf niet voor de gek houden: je houdt met die papieren een schijnwereld op, ja, precies waar die uit bestaat, een papieren wereld. En je kunt niet anders en moet maar blij zijn als je er wat werkkraft uithaalt en wij straks wat overhouden. Maar praat dan niet over zoiets als geestkracht.’ En terwijl ze zich op haar zij

kantelt, zegt ze nog: 'Niet hij is een stuk vuil voor jou, maar jij bent een stuk stront in zijn ogen. Nee, in wezen grijp je die mannen niet, nog niet als ze dood zijn.'

Hij zet een glas orgeade voor zijn vader op tafel en luistert even geduldig naar een uiteenzetting over een vroege ballonvaart die de oude als een rasverteller uit een van zijn zegels naar boven weet te brengen. Dan onderbreekt hij hem beslist: 'Vader, wij zitten hier als kinderen over ballonnen te praten terwijl het land rouwt. Hoe kunnen wij ons druk maken om stukjes bedrukt papier met lijm aan de achterzijde, terwijl er een paar kilometer verderop bloed vloeit?'

'Je begrijpt het grote verband niet, zoon,' zegt de oude man, terwijl hij achteroverleunt. 'De geschiedenis is levend, want de geschiedenis is beheersbaar. We kunnen haar overzien, we kunnen haar ordenen, we kunnen haar zelfs oproepen op elk moment dat we willen. Het heden is niet te overzien, is chaos en chaos brengt de dood. Je ziet het toch zelf! Heb ik gelijk of niet?'

'Hier,' - de zoon slaat vier, vijf albums open - 'zegels van allerlei landen, van alle tijden, over alle tijden. Jij maakt er een mooi verhaal bij, maar zeg me wat de historie ons geleerd heeft. Laat ik het antwoord zelf maar geven: niets, helemaal niets.'

De vader schudt het hoofd. 'Misschien dacht ik er ook zo over toen ik zo oud was als jij. Nu niet meer. Geloof me: alle ellende komt voort uit het feit dat de ene mens zich met de ander bemoeit. Ik doe daar niet meer aan mee. Je moet me deze rust gunnen.'

'Dat is precies waar wij aan kapotgaan: aan onze passiviteit. Kijk nu ook weer: wij houden een of andere theoretische

discussie in plaats van iets te doen. We doen of we geen weet hebben van wat er buiten ons gebeurt en zo bedriegen we onszelf. Het leven ontglipt je als zand in een looper. Schuif alles maar van je af.' Hij blaast op de tafel en maakt een aantal postzegels aan het dwarrelen. 'Zie je, één zuchtje wind en die hele handel stelt niets meer voor. De hele geschiedenis, hoe ellendig die ook was, vinden we lekker, want die hebben we achter de rug, komt nooit weerom. Wat ons niet bevalt, daarvan zeggen we: ja, maar, zo zijn wij niet, dat was in die tijd, dat waren anderen, wij hebben geen tegengestelde belangen in wezen, wij zijn één in onze idealen. Zo draaien we onszelf een rad voor de ogen. Ik kan er wel om janken.'

'Je verveelt me, jongen. Je hebt recht op je mening, maar je bent sentimenteel bezig. Van een dode meer of minder liggen alleen de lijkbewassers wakker.' Hij wijst naar de albums die kriskras door elkaar liggen met hier en daar een verwaaide postzegel. 'Ik kan je dit niet duidelijk maken. Het leeft, straks als je weg bent, stijgt het leven hieruit op...' Maar de zoon hoort hem al niet meer. Het glas van het horloge van de oude vangt even de schim van de zoon die buiten voorbijkomt. Hij is al bij het hek, in zijn auto, draait met hoge snelheid de weg op.

De directeur troont achter de werktafel die op het voorbalkon is geplaatst. Presse-papiers verhinderen de losse papieren weg te waaien. Het is een stil uur van de dag, een stilte die zo bedrieglijk is dat zij de indruk wekt dat het verlopen van de korreltjes in de zandloper op de tafel een licht geruis geeft. De futuboi ziet hoe in de massa in de bovenste helft van het uurglas een kuiltje ontstaat en hoe zich in de onderste helft de korrels ophopen in een punt die telkens opnieuw

uitzakt. De bovenste bol raakt leeg, de onderste vol en na een half uur moet de loopjongen het instrument omkeren en gaat het precies andersom, of eigenlijk gaat het weer precies hetzelfde. De jongen kan er eeuwig naar kijken.

Om de hoek van de voorraadschuur verschijnt de basya. Hij gaat in één lijn op het voorbalkon af, maar zijn tred kent niet de gebruikelijke zelfverzekerdheid. De futuboi merkt het en loert vanuit zijn ooghoeken naar zijn meester. Het hoofd gebogen blijft de basya onder aan de trap staan.

‘Kom boven, Desi,’ spreekt de directeur hem toe. ‘Zeg het maar.’

‘A dede, masra...’

‘Dood? Wie is dood, Desi?’

‘Johannes, *mi masra*...’

‘Johannes?’ De plantagebeheerder springt op. ‘Dood? Dood?’ Hij grijpt de zandloper en smijt die met alle kracht naar het hoofd van de basya. Maar de opzichter heeft zich razendsnel gebukt en het uurglas slaat kapot tegen een steunbalk van het voorbalkon.

‘Jullie beesten hebben hem doodgeslagen! Achthonderd gulden! En geen cent heeft hij opgebracht, dat zwarte zwijn!’ In hem staat de blik waarmee Johannes naar voren stapte op de dag van de verkoping, niet ver van het slavendepot. Een woedende machteloosheid slaat door hem heen, maar met kracht onderdrukt hij de neiging de neger daar vóór hem het trapje af te schoppen. Opeens beseft hij dat alleen een waardige superioriteit hem nu kan redden en dat hij slechts via deze basya zijn slavenvolk respect kan afdwingen. Maar dan moet hij een daad stellen die de vernedering hem door Johannes aangedaan, bij de negers definitief zal doen vergeten - want dat beseft hij goed, dat Johannes' dood de grootste

vernedering is die hij bij machte was zijn directeur aan te doen, schrijnend klaar staan de woorden van zijn vrouw nog in zijn geheugen. Hij tuurt enige tijd naar de scherven van de zandloper en snerpt dan tegen de basya: 'Wat gaat er met het lijk gebeuren?'

'De *pirengs* gaan het schoonvreten,' antwoordt deze.

'Nee,' zegt de directeur, 'ik wil het anders. Verbrand het en breng mij de as in een aarden pot. Alle as, alles, begrepen?'

'Ija, mijnheer.'

En zo gebeurt het. Maar wanneer de kruik bij de directeurswoning is bezorgd, weet niemand meer waar die gebleven is, zelfs de loopjongen niet. Er verstrijken enige weken, het slavenvolk blijft rustig, maar de plantagebeheerder ziet aan Desi dat deze 's avonds meer afgemat is dan vroeger. Hollanders van plantages in de omtrek die op bezoek komen, wijzen de directeur op enkele kleine slordigheden die de reputatie van altijd perfecte staat van onderhoud van deze plantage dreigen aan te tasten. Maar de beheerder lacht en antwoordt: 'Jullie hebben gelijk, maar heb nog enkele weken geduld, ik heb een belangrijke bestelling geplaatst in de stad en als die er is, zullen jullie zien.'

Op een dag roept de plantagedirecteur tegen de avond alle slaven bijeen voor zijn huis. Hij neemt plaats naast de grote tafel waar iets op staat dat door een doek aan het oog onttrokken wordt.

'Ik heb voor een ieder een verrassing,' spreekt hij. 'De laatste tijd zijn er minder plezierige dingen gebeurd hier op plantage. Maar wie goed werkt, hoeft nergens bang voor te zijn. Vandaag wil ik jullie laten zien hoeveel goed werk waard is.' In het opstijgende gemompel strijdt nieuwsgierigheid met achterdocht.

‘Kijken jullie goed en leer van de geschiedenis,’ roept de directeur en hij trekt het doek opzij. Op de tafel staat een nieuwe zandloper, zeker tweemaal zo hoog als de vorige, twee grote, met elkaar verbonden glazen bollen in een houten raamwerk. Een dun straaltje grijze stof loopt van de bovenste bol in de onderste. Als de slaven dichterbij komen, zien ze op het hout een koperen plaatje met letters. De directeur wijst erop en leest met een brede lach voor: ‘Johannes!’ Afgrijzen gromt op uit aller kelen. De basya en twee helpers geven onmiddellijk instructies. De roerige meute verdwijnt naar de slavenverblijven. Maar nog dezelfde nacht worden de directeur en zijn vrouw, de basya en zijn helpers op hun rustbedden onthoofd en alle negers trekken diep het binnenland in, de zandloper nemen zij op hun vlucht mee.

De oude man slaat een album open dat op de voorzijde beplakt is met een etiket met het opschrift ‘Dictators’. Het is misschien zijn kostbaarste collectie en met liefde strijkt zijn hand langs de bladzijden met cellofaanstrookjes van waarachter bepette koppen hem aankijken: Stalin, Mussolini, Hitler, Franco, Amin, Pinochet, Zia-ul-Haq. Als hij de laatste pagina omkeert, hoort hij gedonder in de verte. Hij kijkt op en ziet over de rivier op grote afstand rookwolken uit het groen van de horizon opstijgen. Dan meent hij geritsel te horen aan de zijkant van het huis. Hij luistert scherp toe, ja, hij heeft het goed gehoord, een geluid alsof grashalmen worden geplet. Hij trekt zijn linkerhand terug uit het album en tast met zijn rechter naar zijn stok. Hij schuift zijn stoel naar achteren en schuifelt in de richting van de wand tussen de twee zijramen. Dan hoort hij iets achter zich. Als hij zich omdraait, ziet hij aan de andere zijde van het huis voor het open venster een grote

man staan, in het groen, een helm op het hoofd. Het machinepistool in zijn hand richt zich op en ratelt. De oude man zakt ineen tegen de muur, zijn hoofd valt opzij. Maar er zijn geen kogelwonden, niet één, er is geen kruitlucht, er zijn geen patroonhulzen buiten in het gras. Wind doet het schutblad boven de laatste, lege bladzijde van het postzegel-album ritselen. Waar de oude man zit, ruikt het naar zee.

3 Schaamrood

Ik hoorde het geklop omstreeks half zeven.

‘Is iemand daar?’

‘Ja,’ riep ik, ‘ik kom, even iets aantrekken.’

‘Nee, laat maar,’ liet de stem horen, ‘ik kom alleen maar zeggen: ze is dood.’

Ik zat stil op de rand van mijn bed. De klamboe hing langs mijn hoofd naar beneden. Dood? Ik trok mijn schouders op en keek in de spiegel aan de wand tegenover mij, maar ik kon vanuit mijn positie daarin alleen een stuk van het plafond zien en de haak waaraan het muskietennet hing. Toen sloeg ik het net van me af en schoot snel wat kleren aan, een zwarte broek, een wit hemd. Ik hoorde hoe ook veraf aan poorten werd gerammeld. Verbaasde stemmen, ongelovige stemmen.

Ze was geen lid van onze loge geweest. Maar eigenlijk wisten we bitter weinig van haar af. Daarover waren we het wel eens, terwijl we daar bij elkaar zaten op onze houten stoelen. Waar was ze vandaan gekomen? Niemand kon het zeggen, geen van ons had haar vroeger gekend. Nu pas, nu we wisten dat ze dood was, realiseerden we ons dat haar bestaan een feit geweest was, dat we haar voortdurend tegen het lijf waren gelopen zonder ons te vergewissen van haar oorsprong, haar karakter, haar aanwezig zijn. Ze was erg

donker geweest, daarover was ons oordeel eensluidend, maar als we ieder ons beeld van haar gaven, liepen de meningen uiteen. Haar gezicht was zus geweest, nee zo, dacht de ander, ofweer anders, meende een derde. Maar erg fel brandde de discussie niet: ze was nu dood en dat loste elk debat op.

Wie van ons moest er spreken? We keken elkaar aan, het leek vrijpostig om iets te zeggen over iemand die we slecht gekend hadden - in een stilzwijgen had die conclusie als een pilaar in ons midden gestaan - en die geen van ons begeleid had naar haar laatste uren. Ons verbond de gène om een onvervulde plicht.

'Als geen van ons haar goed gekend heeft, dan moeten we ons nu niet om woorden druk maken,' doorbrak iemand op zeker moment de stilte.

'We maken ons druk om niks,' verzuchtte iemand anders. In no time was de stemming omgeslagen. Er werd gelachen, er werden liederen gezongen, vooral door de mannen, zacht en dan steeds luider, en ik kan me eigenlijk niet herinneren dat vanaf dat moment een soort uitgelaten sfeer nog door wat dan ook gehinderd kon worden zich van de ruimte en ons allen meester te maken. Het gekiste lichaam van de overledene stond hier opgebaard en niemand vroeg zich af hoe het hier was gekomen. We droegen de kist in het rond, dansten en voelden geen zwaarte op onze schouders: '*Nanga palm a ben kon, nanga singi a ben kon. Nanga palm a sa go. Nanga singi a sa go.*' Met palmtakken en gezang is zij gekomen en met palmtakken en gezang zal zij gaan. Een ieder klapte mee, ik zag overal gezichten betraand van geluk. We voelden ons één als nooit tevoren.

Toen zetten we ons even neer. En opeens, uit de schaduw

achter mij, kwam iemand op mij af. Ik schrok, ik had daar niemand verwacht.

‘Ze is licht, no?’ fluisterde hij.

‘Ja,’ antwoordde ik, ‘het leek alsof er niets in de kist zat.’

‘Er zit niets in de kist.’ Ik keek hem aan en bemerkte hoe een gevoel van griezelige medeplichtigheid naar mijn hoofd schoot en mijn wangen deed kleuren. Geen moment twijfelde ik aan zijn woorden: wij waren daar bezig een lege kist ten grave te dragen en ik besepte onmiddellijk dat er maar één mogelijkheid was om me te onttrekken aan deze vertoning die niets tragikomisch had, maar louter uit tragiek bestond. Door de wetenschap, mij daar ingefluisterd, telde mijn medeplichtigheid aan dit collectief ingebeelde sterfhuis dubbel en omdat ik mezelf niet de eerst aangewezen vond er een eind aan te maken, wist ik dat er slechts één weg open bleef om de vreugde van dit bijeenzijn zin te geven. En al zou het een zin geven zijn aan een hallucinatie, alles was beter dan nietsdoen, ik moest snel in actie komen.

Wat kon ik doen? Ik kon toch moeilijk een scène gaan maken, het zou mij zeker niet in dank worden afgenomen en mijn goede naam maar schaden.

En opeens zag ik het, ik wist dat ik er te vroeg mee was, maar nu, nog voor de teraardebestelling, moest het gebeuren. Ik hief mijn armen op en riep met luide stem: ‘Er tin tin... sigri tin tin...’ De formule miste haar uitwerking niet. Instemmende geluiden van alle zijden, verwondering ook hier en daar dat er nu al verteld zou worden, maar toen werd het stil en ik begon:

‘Die grote spin van vroeger, Anansi, kennen jullie hem nog?’ Bijna verontwaardigde uitroepen, ja, natuurlijk kende een ieder hem nog. ‘Welnu, Anansi was er, Anansi is er en

Anansi zal altijd blijven.' Iemand uit het gezelschap riep: 'Hoe gaat hij blijven dan?'

'Luister naar dit verhaal. Die grote spinnespinn: wie herinnert zich dat hij ooit *geen* honger heeft gehad? Er ging geen dag voorbij of hij verzond nieuwe listen om zijn buikje rondgespannen te krijgen, om het te laten groeien tot een omvang dat het leek of een olifant zijn pens had uitgeleend aan die vraatzuchtige Anansi die nog slechts aan zijn acht spinnepoten te herkennen was.

Maar er is geen spin zo slim, of er komt ooit een einde aan de voedselvoorraad, want tegen één ding kon B'Anansi niet opboksen: de schaarste.' Er klonken instemmende geluiden, er werden zuchten geslaakt.

'En waar lag de wortel van die schaarste? Bij de Koning, Kownu, die leeuw met manen op zijn koninklijke bontkraag, die verpersoonlijking van... De Dictatuur...' De geluiden van meebeleven werden nu doorspekt met verwensingen.

'En Anansi die zijn ogen altijd overal had zitten behalve in zijn zak, hij wist dat die grote muil van Kownu zoveel aan het opslokken was, dat het hele land pinaarde en schudde van het gerammel van honderden magen. Op een dag belegden alle dieren in het diepste geheim een vergadering.' Stemmen klonken op: 'Ik was er ook! Ik was er ook!'

'Zij stelden vast,' ging ik verder, 'dat het zo niet langer kon: die Kownu, die moest weg. Iedereen stemde ermee in om de helft van zijn bezittingen af te staan aan degene die het zou lukken om in deze situatie verandering te brengen. Dat stond Anansi wel aan, maar hoe gedaan? Die Koning, Kownu, deze Dik Tator, met zijn lelijke tandenbek moest uit de weg geruimd! Maar opnieuw de vraag: hoe gedaan? Anansi prakkezeerde en prakkezeerde en bovendien dacht hij

er ook nog bij. Maar hij kwam niet verder dan de gedachte: het zal niet meevallen met al die zware jongens onder aanvoering van die slijmerd van een Ba Tigri rondom Kownu. En die gedachte: een ieder had die wel eens door de bol laten gaan, dus veel schoot men er niet mee op. Het grote probleem was, dat iedereen wist dat de Koning er was, maar dat niemand hem ooit zag. Hij hield zich schuil in zijn paleis en vaardigde bevelen uit door de mond van de tijger, Ba Tigri. De kunst was om bij de Koning te komen, maar dan moesten eerst Ba Tigri en vervolgens nog drie wachtposten gepasseerd worden. De gedachte die Anansi toen te binnen schoot, was zo simpel dat hij er zelf van schrok. Alles wat hij nodig had was een gebraden eend. Hij rende naar Ma Akuba en zei haar: "Je moet direct een eend braden, en snel ook!"

"Je bent gek," zei M' Akuba, "waar moet ik die vandaan halen en wie gaat hem dan opeten?"

"Wacht," zei Anansi, hij vloog de deur uit, sloop het doksenhok van zijn buurman in en draaide een doks de nek om, zo: wrapp! Hij rende terug: "Snel aan het werk, Akuba, het is niet voor mezelf." Ze begreep die wildespin van haar niet, maar vroeg niet verder en zette een pot op het vuur. Toen de doks gebraden was, hing Anansi hem aan een tak op een paar honderd meter afstand van het paleis, maar zo dat niemand die zag. Op de wind dreef de geur van de gebraden doks naar de paleispoort, waar Ba Tigri opendeed precies op het moment dat Anansi aankwam.

"Wat ruikt het heerlijk," riep Ba Tigri.

"Blij dat te horen," zei Anansi, "ik wilde je net komen uitnodigen."

De tijger keek scheel van jaloezie en zei: "Jammer, héél

jammer, Anansi, erg aardig van je, maar ik mag voor geen goud mijn post verlaten.”

“En ik had me er nog zo op verheugd jou een plezier te doen,” antwoordde Anansi. “Weet je wat: geef mij je tijgermantel, dan houd ik de wacht zolang jij weg bent om te eten.” Dat leek Tijger niet slecht en binnen een minuut was Anansi als tijger vermomd en Ba Tigri uit het zicht verdwenen.

Snel liep Anansi naar de volgende wachtpost, de papegaai Popokai die ook al luid de doksegeur zat op te snuiven.

“Ga jij maar eten,” bromde Anansi met zware tijgerstem, “ik houd jouw plaats wel even bezet, maar geef me wel je verenjas.” En zo gebeurde. En weer schoof Anansi een plaats op, nu naar de grote gladde cobra Sneki-Sneki en bij hem verruilde hij met dezelfde smoes zijn veren jas voor de gladde slangehuid. Anansi de slang kronkelde naar de laatste wachtpost, Alata de rat. Diens jas nam hij wel over, maar hij trok hem niet aan. Want nauwelijks was Alata verdwenen, of Anansi rende naar de koninklijke vertrekken, maar... niemand was daar te bekennen.’

‘San!’ riep iemand uit het logegezelschap heel verbaasd.

‘Geen Koning, geen Kownu, geen grote Leeuwesmoel met bezemsnorharen. Hij begreep terstond dat iedereen altijd door Tigri en zijn kornuiten voor de gek was gehouden en zag de grote buit al aan zijn spinneneus voorbijgaan. Razendsnel ging hij nu aan het werk. Hij timmerde een doods-kist, sjarde die op zijn rug en holde het paleis uit. Hij riep alle dieren bijeen en trommelde triomfantelijk op de kist, pampampedampam.

“Koning is dood!” riep hij. “Kownu ligt in de kist, De Dictatuur is ter ziele, De Dictatuur is zo dood als mors, zo

pier als dood.” Ba Tigri en zijn vrienden hoorden het ook, maar hielden wijselijk hun mond en Anansi werd overladen met rijkdommen. En zo zien jullie: Anansi zei dat De Dictatuur in de kist zat, maar intussen zat er evenveel in de kist als in de magen: de kist was leeg, de magen bleven leeg, behalve die van Anansi zelf. *Dis' na a tori, tyar' en gwe, tyar' en kon*. Dit is het verhaal, vat het op, neem het mee.'

Het bleef lang stil onder mijn lotgenoten. Bijval bleef uit. Toen stond één van hen op, gadeslagen door alle anderen, en met zijn knokkels sloeg hij een roffel op de kist. Op het horen van het holle geluid stonden de genoten op en verlieten met gebogen hoofd het gebouw.

4 Het huis van Herman, Hermans huis

Herman heeft de hand aan zichzelf geslagen. Wij schrokken wel toen we 's morgens door een van de ramen van zijn huis keken. We schrokken, zoals je schrikt wanneer de dominee vloekt op de kansel. Volgens ons had het er altijd al in gezeten. Wie zich bezighoudt met boeken, wie de duistere schriftjes leest die hij las, wie de mensen groet maar hen zonder *sopi* aan zijn drempel voorbij laat trekken, met hem speelt het leven een beroerde partij schaak. Hij heeft het lot zelf voltrokken, of het touw dat hij bij Badloe had gekocht, wie zal het zeggen. Met Herman schoot zijn grietjebie het leven erbij in, hij lag dood in zijn kooitje buiten aan de deurpost, zoiets gebeurt alleen in boeken. Nog wezenlozer echter waren onze bevindingen nadat wij in het voetspoor van dokter Waanoogst het huis van Herman betraden.

De dood van Herman is een zeker feit - dood door ophanging constateerde dokter Waanoogst - bijna het enige voor ons bekende feit uit zijn vage leven. We hebben het uitvoerig besproken, zoals we in het verleden vaker over Herman spraken. Twee jaar geleden heeft een van ons geopperd dat Herman een *boeler* was. Geen vrouw overschreed daar ooit de drempel. Mannen kwamen er wel, ze kwamen tegen de avond en gingen 's morgens vroeg weer weg. Het licht bleef dan de hele nacht branden door de kieren van de gesloten luiken, dat leek ons vreemd. Voor alle zekerheid zijn we er een keer op af gegaan.

We bleven niet lang, we hadden overal in het huis gekeken, maar er was niemand te vinden geweest. Wij trokken de wenkbrauwen op: Herman was vóór ons het huis binnengegaan, daar twijfelden wij niet aan.

Wat Herman voor de kost deed, heeft geen van ons ooit geweten. Het leek of hij niet leefde buiten huis en buiten ons erf. We hebben het erover gehad, maar geen van ons kon zich herinneren hem ooit in de stad gezien te hebben. De man die de pensioenbriefjes bracht, ging zijn huis altijd voorbij - wij weten ook niet welk nummer zijn huis had - dus van een pensioen kan hij niet geleefd hebben. Waarvan hij dan in leven bleef: wie zal het zeggen? Wij hebben hem nooit zien eten, nooit een slok zien drinken.

Drie maanden na ons bezoek aan Hermans huis begon ons erf vreemde tijden te beleven. Op een morgen, klokke zeven, trok een ploeg arbeiders ons erf op en betrad het huis van Herman. Wij waren er als de kippen bij. Vloerplanken werden het huis uit gedragen. Een plank werd over de stoep gelegd en kruitwagens na kruitwagens zand rolde naar buiten. Wij vroegen ons af waar al dat zand vandaan kwam. Niet uit de voorzaal, want door de deur zagen we dat daar nog de houten vloer lag. We vroegen aan de werklieden wat er gemaakt ging worden, maar ze haalden de schouders op. 'Werk is werk en zand is zand.'

Om een uur of tien rolde een dragline het erf op - de grijper deed nog een tak van de mahonieboom afbreken - en begon het zand op vrachtwagens te scheppen die af en aan reden. Aanvankelijk veronderstelden wij dat Herman zijn graf ging graven, later dat hij het vuur in het binnenste der aarde met eigen ogen wilde aanschouwen. Hoe het ook zij, de zandverplaatsing hield de hele week aan. Wij kregen niet

de gelegenheid iets meer te zien dan een stuk van de voorzaal. Herman verscheen nooit buiten.

Acht dagen na het begin van al die werkzaamheden werden wij in alle vroegte gewekt door het geluid van zware vrachtwagens. Drie betonmolens stonden op het erf. Via een goot stroomde uit één ervan beton het huis van Herman binnen. Nog ongewassen stonden wij al snel bij de betonstroom. Op onze vraag wat hier gebouwd werd, antwoordden de vrachtwagenchauffeurs: 'Werk is werk en beton is beton.' De hele dag bleef de ene betonmolen na de andere zijn lading uitbraken.

Een week later verschenen verschillende ploegen werklieden: elektriciens, waterfitters, toen timmerlieden, schilders en stoffeerdere. We begrepen er niets van, we hoorden geen geluid, konden aan de buitenkant van het huis niets ongewoons ontwaren en onze pogingen om iets te weten te komen, bleven vruchteloos. We vroegen ons af of we de politie moesten waarschuwen, maar we waren bang een modderfiguur te slaan. Wat moesten we de politie zeggen: dat we *niets* aan een huis zagen?

Zeker anderhalve maand na het begin van al die onverklaarbare activiteiten werden er zes vrachtwagenladingen van een woninginrichtingbedrijf geledigd in het huis van Herman. We konden niet zien wat er werd uitgeladen, want de opengeslagen laaddeuren belemmerden het zicht en we hadden niet meer de moed iets te vragen. Wat daar in het huis verdween, moet in ieder geval voor kapitalen zijn geweest, naar het gestommel met zware voorwerpen te oordelen. Enkele dagen later werden de vloerplanken die al die tijd tegen het huis hadden gestaan weer op hun plaats gebracht, het getimmer was duidelijk te horen. 's Avonds verscheen Herman en verdween langs de mahonieboom.

Dit alles gebeurde een jaar voor de dag dat een van ons Herman aan een touw zag bungelen. Opgelucht dat het mysterie van dat merkwaardige huis zijn oplossing nabij was, haalden wij dokter Waanoogst en traden met hem het huis binnen. Herman hing daar ongegeneerd te bungelen, vreemd genoeg met zijn hoofd naar beneden. Wij meenden dokter Waanoogst te horen mompelen dat hij gestikt was in de overmatige doorbloeding van zijn hersens, maar geen van ons kwam daar nog op terug. Het huis zag er uit zoals dat van elk van ons: de gewone meubelen, de gewone kalender aan de muur, een lege servieskast, geen foto's. Wij liepen door naar achteren, maar ook daar bood het huis de schamele aanblik die wij dagelijks in onze eigen huizen konden vinden. Een van ons doorliep de keukenruimte en trok hier en daar een deur open. Tot onze verbazing was er geen spoor te bekennen van alle activiteiten van een jaar daarvoor. We bekeken de houten vloer die er uitzag als alle houten vloeren. Tot een van ons in een hoek wees: 'Kijk, er komt licht van onder de planken!' We bogen ons voorover en inderdaad leek het alsof er op die plaats geen bodem onder de vloer was. Op dat moment traden twee politieagenten binnen die proces-verbaal kwamen opmaken en ons verzochten het huis te verlaten. We besloten later terug te keren en zeiden niets tegen de agenten over onze bevinding; wij vonden dat we nog wat van Herman tegoed hadden, daar hadden buitenstaanders niets mee te maken.

Laat in de middag keerden we terug. Het huis bleek niet afgesloten te zijn. We gingen naar de keuken en tastten de vloer af naar een mogelijke opening, maar tevergeefs. Slechts op twee plaatsen waar de planken wat gesplinterd waren, straalde er licht naar boven. We besloten de meegebrachte

kroebaal [koevoet] te gebruiken. Enkele planken waren snel verwijderd. Voor ons gaapte een gat met een trap van marmeren treden, verlicht door een moderne ganglamp tegen de wand.

Onze aarzeling om direct af te dalen werd waarschijnlijk veroorzaakt door die luxe traptreden, die we op deze plaats niet verwacht hadden. Onze nieuwsgierigheid bekortte ons wachten echter; we besloten die vreemde trap af te dalen. Erg ver ging die niet, zeker niet meer dan de afstand van één verdieping. Daar stuitte we op een deur waarvan de knop links zat en het sleutelgat merkwaardig genoeg ondersteboven *boven* de deurklink was geplaatst. De deur bleek echter niet afgesloten te zijn. We gingen naar binnen.

De vloer van de ruimte die wij betraden bestond uit stucwerk. In het midden van de ruimte stond iets wat op een glazen fontein leek. Het plafond was bedekt met een bordeauxrode vloerbedekking en het merkwaardigste van alles: er hingen drie fauteuils, een bank en enkele tafeltjes met de poten aan het plafond, zomaar zinloos in de ruimte. Op twee van de tafeltjes stonden schemerlampen (of waren ze aan de tafeltjes vastgelijmd?) die brandden en de kamer in een gedempt licht zetten. De ruimte kende geen ramen. Heel deze kamer was op zijn kop ingericht. We zagen het ook aan de twee schilderijen aan een wand en begrepen dat de glazen fontein een kroonluchter moest zijn. Een minuut lang zeiden we geen woord. Eerst toen durfde een van ons op het stucwerk van het 'plafond' verder te lopen.

Bij nadere beschouwing bleek de kamer volledig ingericht te zijn. Er stonden (of hingen) asbakken, vazen en allerlei snuisterijen. Voorzichtig liepen we rond. Als we niet geregeld naar elkaar hadden kunnen kijken en tegen elkaar 'shit' hadden

kunnen zeggen, waren we in lachen uitgebarsten om deze krankzinnige toestand.

Drie deuren kwamen op de kamer uit. Eén bleek toegang te geven tot een gang, één kwam op een keuken uit, nog één op een studeerkamer. Al die ruimten waren compleet ingericht, luxueus, ruim, bijna een paleis, en alles stond of hing omgekeerd. De plafondlampen zaten op de vloer, de kranen en wasbakken waren omhooggericht, alle meubels tegen het plafond bevestigd, in boekenkasten stonden alle boeken omgekeerd - geen was er omlaaggevallen. Dit was een wereld van een waanzinnige, van iemand voor wie de wetten van de zwaartekracht omgekeerd werken, van een machtige wiens geestkracht de wereld kan doen omdraaien.

In de gang voerde een trap de diepte in. Of voerde de trap omhoog? Wij verwierpen die suggestie en klemden ons vast aan onze eigen waarnemingscriteria. De trap voerde dus de diepte in. Was er echter op dat moment iemand ondersteboven lopend ons tegemoet getreden, wij hadden er niet verstoeld van gestaan.

De verdieping die wij betraden omvatte vier slaapkamers en een badruimte. Ook hier weer hetzelfde beeld: alles stond of hing op zijn kop en alles was van zeer luxe kwaliteit. Hoewel er hier en daar gordijnen waren, was er nergens een raam te bekennen. Er was geen enkele aanleiding toe, maar toch keken we nu en dan over onze schouder, alsof we elk moment iemand achter ons verwachtten.

We gingen weer naar boven, naar de woonverdieping. Wij stonden daar naast de kroonluchter te beraadslagen wat ons te doen stond, toen plotseling alle lichten uitvielen en het aardedonker ons omgaf. We tastten in onze zakken naar lucifers en toen ten slotte een vlammetje oplichtte, verlieten we snel

het verdoemde huis. Buiten vroegen we ons af of wat we gezien hadden wel echt bestaan had. Waren we het slachtoffer van een collectieve hypnose geworden? We twijfelden. Dit kon niet bestaan hebben, mócht niet bestaan hebben. Als het bestaan had, dan slechts als het produkt van een gedegenereerde geest, van iets dat zo ver van ons af staat dat erover te praten reeds duivels is. We zullen er met niemand over spreken. Er zijn dromen waar men zich voor schaamt. Wie die dromen tot werkelijkheid maakt, hoort in dit leven niet thuis. Morgen gaan we zand gooien waar we de planken hebben verwijderd en geen van ons zal nog in dat gat kijken. Herman heeft de hand aan zichzelf geslagen. En zo hoort het.

5 Elk leven volgt zijn eigen wetten

De eerste maal dat Lu Wei een gouden ring miste, was op de dag na Nieuwjaar. Het was kort voor sluitingstijd en hij trok de met zwart fluweel beklede lade met ringen onder het glas van de uitstalkast vandaan om die in de kluis te zetten, toen hij het merkte. De ringen waren zonder regelmaat over de lade verspreid, een lege plaats tekende zich niet af, en toch voelde Lu Wei dat er één ring gestolen was. Nu ja, gestolen, dat was wat het eerste door hem heen schoot, er was natuurlijk altijd nog de mogelijkheid dat zijn zoon de ring verkocht had, en zelfs - heel in de verte - zocht Lu Wei een verklaring in zijn geheugen, dat met het vorderen van de jaren aan wat slijtage onderhevig was geworden. Maar zijn gevoel zei hem dat er iets niet klopte.

Hij klapte de luiken voor de vensters, hing ouderwetse hangsloten aan de dwarsstangen en sloot de dubbele voordeur. Toen zette hij de lade in de kluis, borg ook de andere laden op en sloot tenslotte de zware brandkastdeur. Het eerste wat hij deed toen hij in de woonvertrekken kwam, was zijn zoon vragen of die vandaag een 22-karaats ring verkocht had.

‘Een 22-karaats ring?’ vroeg deze en lachte kort, ‘dan zou ik dat toch zeker wel gezegd hebben.’ Het was waar, een zo kostbaar stuk verkocht je niet als een oorbelletje of een kettinkje. De ring die Lu Wei in gedachten had, was van een dergelijk kaliber dat de verkoop ervan een hele maand

kon goedmaken. Weliswaar leidde Lu Wei geen armzalig bestaan, maar in het wereldje van Chinese juweliers was hij maar een kleine jongen die enkel een redelijke kredietwaardigheid bezat op grond van wat hij aan sieraden in zijn winkel had liggen, niet op grond van het bezit van baar goud of grote geldsommen op een bankrekening. Zijn vader, immigrant uit het jaar 1947, had het zich als kleine neringdoende niet kunnen veroorloven zijn zoon Lu Wei voor een gedegen opleiding naar China te sturen en hij was al lang blij geweest toen hij hem bij een edelsmid in de leer kon doen. Zelf had hij zijn zoon die dingen bijgebracht die hem zijn vleugels zo ver zouden doen uitslaan als voor een kleine middenstander nodig was: het Hakka-Chinees, wat Sranantongo en rekenvaardigheid en een immense goedheid. Lu Wei boog het hoofd, hij zag zelf de ongerijmdheid van zijn vraag wel in en twijfelde te zeer aan zijn eigen waarneming om tegenover zijn zoon op de kwestie door te gaan. Hij nam zich voor later op de dag naar de winkel terug te keren om de twee laden met ringen te herordenen: per lade een vast aantal ringen, exact dertig, in een vast patroon, drie rijen van tien, zodat direct te zien was wanneer er een exemplaar ontbrak.

De jongeman die uit het helle licht van de straat binnenkwam, keek onrustig in het rond; Lu Wei, gebogen over het *Kong Ngie Tong Sang*-Dagblad dat voor hem op zijn werktafel lag, viel het meteen op. Hij liep naar voren en vroeg wat de klant wenste.

‘Ik zoek een gouden ring van minstens 20-karaat,’ zei hij. De oude Chinees wees hem op een lade. ‘Deze zijn alle 18- of 22-karaats,’ zei hij, terwijl hij de man scherp aankeek. De klant tuurde een tijdje aandachtig naar het kleine plateau

en priemde toen met zijn vinger naar een ring met hoge opmaak.

‘Hoeveel is die?’ vroeg hij.

‘U bent een kenner?’ antwoordde Lu Wei. ‘Daar heb ik er maar één van. Komt van Indonesië, 24-karaats, puur goud en heel kwetsbaar.’

‘Mag ik hem zien?’ De Chinees knikte, opende het vensterkastje met een sleuteltje en legde het gevraagde voorzichtig in een doek op het glas. De man keek, paste de ring, draaide het prijslabeltje om, trok zijn portefeuille en betaalde contant. Binnen drie minuten stond hij buiten.

Lu Wei sloot tevreden de etalagekast en borg de stapel bankbiljetten in een bureaula op. Hij zette zich weer aan zijn werktafel, vouwde de krant op en begon de laatste hand te leggen aan een ring waarin hij al heel wat uren werk had gestoken. Toen zijn zoon binnenkwam, vertelde hij van het goede begin van de dag en liet hem enkele versieringen zien in de nieuwe ring die hij zojuist had voltooid. Toen hij de lade te voorschijn trok om het nieuwe model op de plaats van het verkochte te steken, zag hij onmiddellijk dat er niet één, maar twee ringen ontbraken. Luidkeels begon hij te jammeren. Van het kruisverhoor dat zijn toegeschoten zoon hem afnam, begreep deze alleen maar dat het een razend knappe, vliegensvlugge dief geweest moest zijn. Lu Wei wist nu met grote stelligheid dat dit de tweede verdwenen ring was binnen een week tijd, al kon hij zich met geen mogelijkheid herinneren de jongeman eerder gezien te hebben. De politie erbij halen? Wat had het voor zin? Van dit type jongeman liepen er honderden rond, en een proces-verbaal betekende maar een hoop zinloze rompslomp, want verzekerd was Lu Wei niet.

Niet lang daarna werd een derde vermissing geconstateerd, het was de zoon die het deze keer zag. De oude en de jonge Chinees, vader en zoon, keken elkaar verbijsterd aan. Sinds de zwart beklede lade met ringen die morgen van de kluis naar de uitstalkast was verhuisd, was zij niet van haar plaats geweest. Vanmorgen was de collectie compleet bevonden, dertig ringen, geen klant had erom gevraagd, maar nu was er wel één weg. Het bestaat toch niet dat mijn zoon... dacht de vader, nee. Welk belang zou mijn vader hebben bij... vroeg de zoon zich af en haalde om het idee zijn schouders op, nee, dat was volslagen absurd.

'Zoon,' zei Lu Wei, 'ik sluit onmiddellijk de winkel.' De zoon zag niet in wat de zin daarvan was, maar stemde er toch mee in.

Ze zaten tegenover elkaar, bekeken de lade, de vloekendlege plaats waar die ene, dertigste ring had moeten zitten, een stuk 22-karaats goud. De kluis, de drie meters naar de uitstalkast, de kast zelf: honderd keer zochten ze alles na. Niets. De zoon stelde voor nu toch maar de politie erbij te halen, maar Lu Wei zei grimmig: 'We lossen dit zelf op.' En de zoon was het daar eigenlijk van harte mee eens.

Tegen beter weten in had Lu Wei ook 's middags nogmaals alles afgezocht. Veel tijd had het niet gevraagd: de zes glazen uitstalkasten op de toonbank over de hele breedte van de winkelruimte, de werktafel met instrumenten en gereedschappen en de kleine smelter, de brandkast en de twee houten stoelen maakten weinig hoeken die niet direct te overzien waren. Het was meer om de twijfel aan zichzelf de kop in te drukken dat Lu Wei alles nogmaals deed wat hij en zijn zoon al eerder zo grondig gedaan hadden. Toen hij klaar was, zette hij zich op een stoel midden in de zaak en sprak luid:

‘Kom maar op!’ maar er vertoonde zich niets en niemand, geen mens en ook niet de kwade geest waarin Lu Wei zelf nauwelijks geloofde. Hij wachtte een half uur en zei toen bij zichzelf: ‘Als het mijn zoon is, neem ik gramoxone, want met zo een zoon is het beter niet langer te leven. Maar wat ben ik voor vader dat ik zo over mijn zoon kan denken?’ Rimpels verschrompelden zijn gelaat meer en meer, hij voelde het zeer scherp, merkte dat zijn gedachten van zijn zoon af terugkeerden in hemzelf en op een punt in zijn ziel waar duizend rimpels samenkwamen, naar binnen boorden: ‘Als het mijn zoon niet is, ben ik het zelf. Word ik gek?’

De winkel ging weer open, de oude voorzorgen bleven gehandhaafd en er kwam er één bij: ringen zouden alleen door vader en zoon samen verkocht worden. Even had de zoon vreemd opgekeken van dit idee, maar hij zag wel in dat elk sprankje twijfel aan hemzelf zo achterwege kon blijven en ook dat zijn vader zichzelf kon bewijzen als een man die, nog niet toegetreden tot de rijen der hoogbejaarden, nog beschikte over zijn volle verstandelijke vermogens. Over die ene seconde dat de vader overwogen had of het om een verkeerd soort hallucinaties in zichzelf ging, had hij tegenover zijn zoon gezwegen. Deze had echter uit zichzelf ook deze optie een moment overwogen en, hoewel hij haar direct van zich afgeworpen had, zag hij nu in de nieuwe verkoopstrategie toch ook een instrument dat die eerder zo beslist verworpen optie nu definitief naar het rijk der fabelen verwees. Hallucinaties? Volstreekte onzin!

Het was alsof er een soort spanning ontstond. De lade met hoogwaardig gouden ringen uit de brandkast halen, was zo veel als de geest uit de fles lokken. De dubbele deuren open-

zetten voor de klanten, was de kat op het spek binden. Vader en zoon wachtten af.

Tegen elven die dag verscheen er een klant en Lu Wei durfde er zijn kop onder te verwedden dat het dezelfde jongeman was die eerder de 24-karaats ring had gekocht op de dag van de tweede vermissing. Hij trapte zijn zoon op de tenen, die onmiddellijk alert was als nooit tevoren.

'Mijnheer?' vroeg de zoon, volgens afspraak: de zoon zou de verkoop doen, de vader hield intussen uitsluitend de lade met de kostbare ringen in het oog. De jongeman liet zijn ogen dwalen over alle laden. Ook nu vroeg hij om een gouden ring van zware kwaliteit, en ook nu nam het verkoopritueel nauwelijks enkele minuten in beslag. Toen de jongeman zich van de toonbank afwendde, verzuchtte de vader: 'Alles in orde.' De zoon liet zijn ogen zakken naar de lade en dacht dat een moker hem op de schedel trof. Hij schreeuwde naar de weglopende klant: 'Mijnheer, wacht u.' De gebeurtenissen gingen toen snel: de luiken en de deuren gingen dicht, zwaar zwetend wachtte de klant in het midden van de winkel, politieagenten fouilleerden de man tot in zijn mond toe, terwijl de oude Chinees hoog jammerde, schold op de bevende man, op de agenten, op zijn zoon, zich met de vlakke hand tegen het voorhoofd sloeg. De zoon ijsbeerde door de winkel. Tenslotte kon de jongeman zich weer aankleden. Er was niets gevonden. Hij had de ring die hij rechtmatig bezat, verder niets, zijn verklaring voor de herkomst van zijn contanten kon hij overtuigend aantonen. Hij kon gaan, de politiemannen wisten zich met het geval even weinig raad als de twee radeloze Chinezen.

De ineensstorting van Lu Wei had niet langer op zich kunnen laten wachten. De vier verdwenen ringen bezaten tezamen

de waarde van zeker tien procent van de totale sieradenvoorraad en Lu Wei zag in dit verlies van kapitaal dat zo moeizaam door de jaren heen was opgebouwd, een catastrofe die hij van zijn levensdagen niet meer te boven zou komen. De goudprijzen waren weliswaar flink opgetrokken, maar hadden toch bij lange na geen gelijke tred gehouden met de schrikbarende stijging van de prijzen van de artikelen van alledag. De hulp die andere Chinezen hem zonder bedenkingen aanboden, tastte de zelfstandigheid van zijn bestaan aan en zou zijn eer zeker te na zijn geweest, maar in de staat van verdoving waarin hij te bed lag, kwam weigering noch goedkeuring over zijn smalle lippen.

Wat stond zijn zoon anders te doen dan de winkel drijvende te houden? Hij was een volleerd edelsmid en ofschoon kenners in uiterst subtiële details de hand van de vader konden onderscheiden van die van de zoon, bezat hij genoeg vakkennis om de zaak van Lu Wei voort te zetten. De morgen dat hij de grote sleutel in de kluis stak, was niet de morgen zoals hij zich die voorgesteld had. Van de trots en opgetogenheid waarmee een zoon een familietraditie overneemt en voortzet, bespeurde hij niets. Hij draaide de sleutel precies zo om als hij het zijn vader altijd had zien doen en de deur draaide met een licht schurend geluid open. Hij tilde de bovenste twee laden op en keek, moedeloos of berustend, in de derde lade, die de duurste ringen moest bevatten. Het was geen verbijstering, geen wanhoop, geen radeloosheid die over hem kwam toen hij zag wat hij zag. Het was levensgrote angst die de kleine ruimte, de luiken en deuren nog gesloten, tot in elke hoek vulde. Van de achtentwintig ringen die in het zwarte fluweel gestoken moesten zijn, waren er nog tweentwintig aanwezig.

'Zeg me maar niets, jongen,' zei Lu Wei, toen hij zijn ogen opsloeg en zijn zoon naast het bed zag zitten. 'Wij begrijpen de dingen van het leven niet. Je hebt zelf die jongeman gezien die die dure ringen heeft gekocht. Waarom keek hij zo als een dief in het rond? Had hij iets te verbergen? Elk van zijn centen kon hij verantwoorden, alleen zijn gedrag misschien niet. Als wij, die hem van buitenaf scherp konden zien, zijn houding al niet kunnen begrijpen, hoe dan kan hij, die zichzelf nooit geheel te zien krijgt, verantwoording over zichzelf afleggen? Het leven is veranderlijk, mijn zoon, onze gedachten zijn veranderd, wat we doen kan nooit meer hetzelfde zijn als wat we deden. Maar wat het allemaal zo erg maakt, is dat we geen greep meer hebben op wat we doen, we doen het zonder bewustzijn, we kunnen er geen verantwoording meer over afleggen, het gaat buiten ons om.' De zoon van Lu Wei staarde zijn vader niet-begrijpend aan.

Op de dag dat de dood van Lu Wei intrad verscheen er in de twee dagbladen een grote advertentie van de grootste juwelierszaak in het land. Tien foto's vertoonden kostbare ringen, waaronder een zeldzame van 24-karaats uit Indonesië, eronder stonden de exacte specificaties en de mededeling dat via een speciale aankoop de prijzen bijzonder gunstig uitvielen. Een collega van de zoon van Lu Wei maakte hem er discreet op attent. Geen moment stond hij nog stil bij de dag van diepe rouw die hij diende te respecteren. Hij vroeg de man met hem mee te gaan en samen vertrokken ze naar de kapitale juwelierszaak aan een plein in het hartje van de stad. De zoon van Lu Wei herkende de sieraden ogenblikkelijk als die van zijn eigen zaak. De collega twijfelde, maar hij zei niets, want wie kon de ringen nu beter herkennen dan de zoon

van de man die ze gemaakt had? De juwelier die goed bekend was met de treurige situatie van de zaak van Lu Wei, vroeg de heren in de ruimte achter zijn winkel te komen. 'Ik vind het onbegrijpelijk dat u nu hier komt,' zei hij, 'met de meeste van deze ringen heb ik toch al tijden geleden geadverteerd.' Geduldig toonde hij hun alle papieren die onomstotelijk bewezen dat hij de ringen wettig verworven had in het buitenland en legaal had geïmporteerd. De zoon van Lu Wei ging al te lang mee in het vak, om zich met vervalste papieren te laten bedotten. Hij vroeg naar de prijs van de gouden sieraden - even speelde hij met de gedachte het kostbaarste stuk uit een vorm van nostalgie op te kopen, al besepte hij dat dat zijn financiële krachten ver te boven zou gaan - maar al de eerstgenoemde prijs kwam hem zo bekend voor, dat hij een lusteloze beweging met zijn hand maakte.

Toen hij thuiskwam, waren de afleggers van de Chinese vereniging al bezig. Zij bleven langer in de kamer waar de overledene lag dan men bij een man van het kleine postuur van Lu Wei zou denken, en de zoon hoorde verbaasde uitroepen. Toen hij tenslotte geroepen werd, wees de oudste van het gezelschap hem op de stijve vingers van de overleden Chinees. Daarin tekenden zich diepe moeten af, als had hij aan alle vingers zware ringen gedragen. De zoon vermeed de vragende blikken van de afleggers en gaf opdracht zijn vader witte handschoenen aan te trekken. Toen de oudste van de afleggers hierover later zijn verwondering uitsprak, zei de collega-juwelier die met de zoon de tien ringen was gaan bekijken: 'Was werkelijkheidszin dan zo'n belangrijke eigenschap van Lu Wei?'

'Het is,' zei daarop de man van de dood, 'dat wij allen

geconstateerd hebben hoe die vingers eruit zagen, ik zou er anders nu geen eed op durven doen dat ik het goed gezien heb.'

'Zit de waarheid dan in de optelsom van de waarnemingen?' vroeg de juwelier.

In een kort overlijdensbericht in het *Kong Ngie Tong Sang*-Dagblad dat enkele dagen later verscheen, werd gememoreerd dat Lu Wei een zoon was geweest van de bekende poppenspeler, maar dat hij niet in de voetsporen van zijn vader was getreden. Elk leven volgt zijn eigen wetten, stond er met de wijsheid die in een overlijdensbericht verwacht mag worden.

6 Beton, idealen, keizer, energie

De man die denkt wanneer hij wil heeft ons niets te vertellen.

- E.M. Corian

Als ik naar buiten kijk, zie ik door het dievenijzer een donkergrauwe lucht die helemaal niet past bij de hitte hier binnen. Als de uiterlijke omstandigheden niet kloppen, hoe dan met de idealen? Niet aan denken. Tenslotte ben ik goed in het leven terechtgekomen, al zijn er wel eens momenten die het moeilijk maken dat onder ogen te zien. De tekenen willen soms bedriegen. De foto's die ik gemaakt heb, het half verbogen wasrekje met deels gerafeld ondergoed, mijn vrouw in haar valsroze Kirpalaniduster, de dode kameraden die de vissen in het aquarium zijn voorgegaan en nu bovenop het vuil in de open vuilnisbak liggen: ik moet me er niet op verkijken. Ik woon in een prachtige omgeving. De buurman houdt van Beethoven, hij draait de hele dag zijn muziek, ik hoor het door de open shutters. Zien doe ik hem zelden. Hij sluipt binnen op zijn laarsjes, snijdt een meegebracht jongetje met een broodmes aan stukken - Emperor Concerto! - en brengt een uur zoet met het door de gootsteen persen van de lichaamsbrokken. Eén nacht heb ik een gil gehoord, verder kent hij zijn vak. Het is prettig om te gaan met mensen die geestdrift betonen voor hun bezigheden, zelfs als je niet

met ze omgaat, zoals ik met mijn buurman.

Hoe ik in deze buurt ben terechtgekomen zou door primitieven worden omschreven als 'een speling van het lot'. Mijn vrouw zegt: 'Het was een vergissing, maar veel maakt het niet uit.' Het is een van de weinige wijze dingen die uit haar mond komen. Zij is niet van dezelfde groep als ik, maar daarover wijd ik niet uit, want al het gekonkel over rassen in dit land kan alleen maar duidelijk maken dat wij elkaar zien als een verzameling honden. Erg ver bezijden de waarheid is dat misschien niet, toegegeven, maar er zijn beroerdere dingen denkbaar.

Mijn andere buurman is wit, de hoogst aangeschreven kleur hier zoals overal elders op de collectie absurde waarden die wereld heet, maar, het is niet om het een of ander, hij heeft de bleekheid van de dood en wie wil er nou met de dood geconfronteerd worden? Werkelijk, het zou me niet verbazen als hij achter het gehuil zat dat opklinkt rond de erven van mijn schoonfamilie en dat maakt dat shutters en deuren stijf dicht worden gehouden zo gauw de nacht is gevallen. Maar dit is ordinair geroddel, weliswaar *de* pijler van onze communicatie, de mondkrant die haar redactie burelen heeft onder de markt, niettemin een fatsoenlijk mens onwaardig.

Ik zet de televisie aan. Een geblinddoekte dame in lang gewaad heft een toorts op waar een bundel vonken vanaf springt. Dan komen de beelden, aha, een science-fiction film. Een zelfgeproclameerd Keizer draagt de macht over aan een trio komedianten dat voor het volk een geniale misleidingsact opvoert. Een kijkje achter de schermen leert hoe de vertegenwoordigers van het werkende volk voor een handvol kleingeld te koop zijn. Eén van deze lieden komt close-up in beeld, het vooruitgestoken onderstuk van zijn gezicht bedekt met

de grijze haren van een sik. Hij spreekt de massa toe. Ik versta hem niet, want het is zo'n film uit Birma met Kantonese ondertiteling als wij hier wekelijks te zien krijgen - heel leerzaam - maar ik weet toch precies wat hij zegt: 'Wi musu discussieer, sodatti a arbeidersmassa sa trek uit a optimale voordeel fu a collectieve arbeidsovereenkomst.' Dan maakt het toestel een klikkend geluid en het beeldscherm geeft nog slechts grijze dwarrel te zien.

Ik loop over de zandstraat. Een hagedis schiet op hoge poten voor mij weg. *Lagadyisia kir' en m'ma, tudum tum tum*, neurie ik. De hagedis heeft zijn moeder vermoord. Ik zie twee parende honden en ik blijf even staan. De teef kijkt onrustig naar links en naar rechts, de reu hijgt en smakt en bij elk van de schokkende bewegingen van zijn achterlijf toont zich het roodbruin van een wond aan zijn buik. Ik moet aan twee bekende leiders van ons land denken en opgemonterd stap ik door. Vanaf de erven stuiven honden grauwend in mijn richting, sommige vinden een gat in de omheining en rennen achter me aan, maar ze komen niet dichterbij dan tot op een meter en blijven me op die afstand keffend en grauwend volgen.

Het is nog vroeg in de avond, over een paar minuten kunnen de kevers zich weer doodvliegen tegen de brandende straatverlichting. Ik passeer overwoekerde percelen, de resten van een huis dat jaren geleden afbrandde, de villa van een van onze bekendste politici - een jeep van de militaire politie op de oprijlaan onttrekt een Benz grotendeels aan het oog. Een straat verder is de kolos neergekwakt van de woning van een andere politicus die al lang wijlen is en nu een standbeeld op het centrale plein heeft dat alleen al een fortuin moet hebben gekost omdat hij een vetzak zonder weerga was.

Een collega vroeg me een tijd geleden toen ik nog actief was op het ministerie: 'Noem me nu eens de naam van één van onze leiders die ons niet de nek heeft afgeknaagd tot de zenuwvezels bloot kwamen te liggen.' Ik heb het niet gedaan natuurlijk. *Mi n' e span*. Waarom zou ik me druk maken? Een beetje denken, maar niet te diep, een beetje lopen, maar niet te ver. De beeldbuizen vullen de huizen met hun vale licht. Hier en daar zitten mensen onder hun neutenwoningen en praten en lachen en praten en lachen. Iemand roept mij, maar ik doe of ik het niet hoor.

Twee weken geleden werd ik bij mijn chef ontboden. Mijn ontslag naderde, na dertig jaar trouwe dienst. Mijn verrichtingen lieten te veel te wensen over. Ik haalde mijn schouders op: iemand moest toch ooit de historische last op zich nemen als eerste ambtenaar in onze historie ontslagen te worden? Op non-actief gesteld waren er al zoveel, maar ontslagen, nee, de kolommen van de tweede druk van onze landsencyclopedie kwamen binnen mijn bereik. Vanaf dat moment ben ik maar thuis gebleven.

Ik passeer een van de pijlers van onze economie, een schoonheidssalon. Het aanbod is werkelijk de moeite waard, getuige een prijslijst die heel veel omvat behalve de prijzen. Maar schoonheid heeft geen prijs en dus krullen we onze lange pieken op tot krullen als van een prijswinnend poedeltje en ons verdoemde kroeshaar bezorgen we een stevige erectie. Wie meer verlangt kan kiezen uit alle kleuren van de regenboog, bont op stront, er is de ampullenbehandeling en niet te vergeten de hoofdhuidmaskers. Voor het gelaat: epilieren, harsen, wimpers verven (kleuren idem), het verwijderen van comedonen die u en ik kennen onder de prozaïsche naam van meeëters, het eruit pulken van gerstekorrels, massages,

maskers en, alweer: de ampullenbehandeling, wat dat dan ook zijn moge. Benen en voeten worden ontdaan van kalknagels, eelt, kloven en likdoorns, geen ampullenbehandeling, sorry. Voor het lichaam: bodypeeling, figuurcorrectie, ontslakking, revitalisatie, relaxatie, busteversteviging, harsontharing, cellulite couperose, sterker nog: lamplightnails, reflexzônemassage, aromatherapie, digitopressure-lymfemassage, elektrokinésie, iontoforetische ampullenbehandeling, ja toch weer! Komt dit volk er niet super uit te zien? Het haar wassen kan trouwens ook.

Als ik langs een gymnastieklokaal kom, strijken mijn gedachten over de lijven van het jonge volk dat zich daar in het zweet werkt. Hoe kom ik toch op die dingen? Grinnikend bedenk ik hoeveel smakelijke boutjes hier rondlopen die mijn buurman onder Beethovens keizerlijke klanken zou kunnen verorberen. Energie is het enige dat blijft bestaan. Heroïsch hebben wij dit begrepen en ons in de touwen gewerkt, aan de ringen in duizend bochten gewrongen, afgejakkerd op racebanen, in zwembaden. Minstens één belangrijke medaille heeft dit opgeleverd. Wij geven deze snelle jongen de ton aan baar geld waarmee wij een bedrijf van de grond hadden kunnen krijgen, we noemen een straat naar hem ook al is hij nog lang niet overleden, we geven een sportstadion zijn naam, een vliegtuig, de eerstvolgende onbekende boskakkerrak, er komt een postzegel met zijn kop compleet met eerstedagsstempel, we zetten een zwembaan op van internationale allure waarin we ons te zijner tijd altijd nog comfortabel kunnen verdrinken. Minder konden wij toch niet doen: als een onzer atleten een trainingskamp in het buitenland had gevolgd, werd hij al met toeterende bussen van het vliegveld gehaald. Ja, ja, zeg eens dat wij onze helden niet eren! Dit

volk heeft musculaire structuren om u tegen te zeggen. Vooral ook op de penissen zijn wij trots. De eeuwige energie, de voortplanting tot de grote kosmosknal. Energie is eeuwig, en stof. Ik hoor iets wegpersen onder mijn schoen en zie dat ik in het kadaver van een 'n paar dagen geleden overreden kat ben gestapt. Dat moet nu net mij overkomen, een mens zou er somber van worden.

Het voelt erg glad aan onder mijn zolen. Lekker gaat-ie zo op de vloer van de carport. Muziek. Kaseko-style! *So mi de wan indji, na so mi sa tan*. Eens een Indiaan altijd een Indiaan. Jammer voor de Indianen. Billen flapperen op en neer, eeuwige beweging, eeuwige energie. Het stof wordt weggegoten met de ene cup bier na de andere. Land van mijn dromen, buiten het bereik van de boze wereld. Ik ben nu vier maanden werkeloos. Vier buurten vormen mijn jachtgebied en elke avond vind ik wel ergens gekleurde lampen, hard gelach, geschitter van gouden tanden en de geur van saté, bier en Black-Cat-rum. Een man van mijn leeftijd *boort* niet, hij sluipt niet binnen als een armoedzaaier, hij komt op bezoek, hij hoort erbij via wie-weet-welk familielid of welke gast. Ik zie er fatsoenlijk uit en dat telt.

Ik treed even uit de lichamen om op adem te komen. Heb ik nog idealen? Dat ik daar nu aan moet denken. Zo stel ik mij de hemel voor: een zwarte hond op een schoon erf met schelpen, met een koel huis en een rij bacovenboompjes. Uitzicht op een ashoop van gecremeerde politici. Op een herdenkingsplaat hun namen in letters zo groot dat ik ze hier kan lezen. De televisie gerepareerd, een rotishop op loopafstand, maar uit de wind. Ik heb dus idealen, dat is een positieve gedachte.

'Hoe gaat het, man?' vraagt iemand me. Met een lepel gooit hij happen rijst naar binnen. Zijn mond is even rond als het gat van een cementmolen, achterin vliegt het eten op en neer. 'Goed, heel goed,' antwoord ik. 'Je ziet er zorgelijk uit,' zegt hij - rijst in de muil, kippevlees, kraakbeen, het bot ook naar binnen, de molen draait op volle toeren. 'Dat lijkt maar zo,' antwoord ik en wijs achtereenvolgens op mijn rum-cola, een plastic bakje met saté en de trillende billen. Hij lacht heel hoog door het beton heen: 'Aai, man, aai!' Dit bespaart me weer een monoloog van een half uur, denk ik. Want 99% van onze bevolking praat over wijven, dansen en drinken, tot daaraan toe, maar de andere 99% over politiek. 'Weet je hoe dat ding is?' zeggen ze dan en ze grijpen zichzelf stevig in het kruis, daar waar de trots van onze natie schuilt. 'Luister, ik ga het je precies vertellen...' Ach, denk ik, wat valt er te klagen? Kun je in dit land niet alle kanten op, allemaal dezelfde kanten? We zitten als eieren in een kartonnen rek. Iedereen is kwetsbaar, geen raakt de ander, en met één beweging liggen we met zijn allen aan stukken. Vrouwe Justitia heeft hier enkel een zonnebril op, mooi toch? Dit is een uniek land dat zich onttrekt aan alle wetten van de sleur. Hier is de mooiste even mooi als de minder mooiere. De ene mens heeft meer kracht dan zijn gelijke. Allebei zijn beter. Hier werkt een weegschaal het best wanneer één van beide schalen met moeren verankerd is in een betonnen sokkel. So what? Waar vind je dat nog?

Ik begeef mij weer op de dansvloer, dein mee op de monotonie van de kaseko. Ik zak door mijn knieën, steek de mannetrots schokkend vooruit. Dan stap ik weer naar mijn cup rum-cola, lauw geworden nu. Het vocht sla ik in één slok naar binnen en ik neem afscheid van al de oude vrienden

die ik hier vanavond gemaakt heb. Ik werp nog even een blik op een hoogblonde vrouw die de ene cup bier na de andere naar binnen slaat. Ze ziet niemand van al die hijgers die zich om haar heen hebben geschaard en zich bijna tegen haar aan schurken.

Ik sjok naar huis, misschien wat aangeschoten. Ik realiseer me dat ik weer neurie. Hallo mijnheer Den Uyl, waar brengt u ons naartoe? Naar fabeltjesland? Eeh ja, naar fabeltjesland! Hoe kom ik op dat melodietje? Een pedagogisch verantwoorde videoband die ik op een kinderfeestje gezien heb? Ja, natuurlijk, alles is hier verklaarbaar uit de beeldbuis. Het etmaal rond kijken we naar documentaires over landen die niet eens in onze atlas staan. Wij zijn breed georiënteerd, zo breed dat we wel eens onze ellebogen nodig hebben. Alles heeft tenslotte zijn prijs.

In mijn straat is er alleen nog licht bij mijn witte buurman. Zachtjes klinkt bekende muziek aan de andere kant, maar daar is alles donker. Ik open het hek van mijn erf, mijn zwarte hond komt me begroeten. Over de netjes aangeharkte schelpen loop ik langs een rij bacovenboompjes naar de voordeur die tot mijn verbazing niet op slot is. Binnen is het koel. Ik neem plaats achter mijn werktafel, knip de bureaulamp aan en trek het telefoontoestel naar me toe. En opeens, ik heb geen flauw idee waar het vandaan komt, overvalt me een neerslachtigheid als nooit tevoren, een treurnis van een orde dat ik er enorm van schrik. En ik merk op hetzelfde moment dat het fysiek de verkeerde kant met me opgaat. Dat hoge, schrijnende gevoel, ergens in mijn lies of in mijn balzak, godweetwaar, dat er is en niet verdwijnt en slechts bij het afgebogen, maar toch scherpe licht van de bureaulamp wil verzwakken: ik ervaar het als bewijs van mijn existentie in een wereld waarvan

ik toch nog luttele seconden geleden dacht dat die door de alcoholroes bezworen kon worden. En toch begrijp ik heel goed dat die pijn uiteindelijk maar een bijverschijnsel is: hoe houden we de zaak geestelijk overeind, dát is de enige vraag van importantie en ik mag toch echt niet klagen, verdomd, ik mag niet klagen. Te veronderstellen dat de wereld een gekkenwereld zou zijn, is te gemakkelijk. Het verontrustende is immers dat die gekken door de gezonden-van-geest in het leven zijn geroepen om hun 'roeping' te vervullen.

Het is vijf over drie in de nacht. Ik wacht nu al vijf lange minuten tot dat telefoontoestel gaat rinkelen en mij meedeelt dat ik kan uitrukken. Vóór mij ligt het wapen dat deze hele wereld op zijn kop zal gaan zetten. Als er een god bestaat, dan geef ik die nog enkele minuten om zijn bestaansrecht te bewijzen. Zo niet, dan doe ik wat mij voor ogen staat en bedien ik me van het instrument dat emotioneel, dof blinkend hier op die tafel ligt. Geen mens zal me daarvan kunnen weerhouden - en ik denk aan die blonde vrouw, zo zeldzaam in deze streken, en ook zo zeldzaam ongedwongen. Ze bewoog zich met een onbevangenheid die jaloers maakt én die het beste pantser is tegen allerlei slijmballen die vinden dat ze haar zonnig moeten komen zeggen dat ze zo charmant en mooi is, zo opvallend en sexy en godweetwatnogmeer. En ze denkt misschien: leuk, heerlijk om zo charmant te zijn, en mooi, en opvallend, en sexy en godweetwatnogmeer, maar als ik ergens schijnt aan heb, dan is het aan jou, slijmbal.

Ik keer me half om en zie een donkere schim die zich aftekent tegen het weinige licht dat tussen de spijlen van het dievenijzer door naar binnen valt.

'Niet schrikken,' zegt mijn vrouw, 'ik ben het. Je bent laat, jongen.' Ze geeft me een zoen, strijkt langs mijn hals.

‘Ga maar gauw slapen, je zag er vanmiddag al zo moe uit.’

‘Is de televisie al gerepareerd?’ vraag ik, terwijl ik de bureaulamp uitknip.

‘Die was helemaal niet kapot,’ antwoordt ze. ‘Er wordt gezegd dat er een electriciteitsmast is opgeblazen in het binnenland en nu krijgen alle wijken om de beurt een paar uur stroom van de centrale in de stad.’ Ik zet het toestel aan. Een stem in Thatcher-Engels laat flarden los: ‘... in the Roman Empire the Emperor was omnipotent... economic power lay in the hands of a small élite...’ Ik zet het toestel uit, loop naar de trap en knip de lamp aan. In een hoek ligt stof dat onze energieke huishoudster met haar Corona Ideal-stofzuiger over het hoofd heeft gezien. Morgen is er weer een dag, gaat het door mijn hoofd als ik de trap opklim. We moeten optimistisch blijven.

7 De leegte

I

‘Het is hier benauwd hoor,’ zei de moeder terwijl ze me de hand reikte. Ze groette en draaide me traag haar reusachtige achterwerk toe. Die zal wel een rol behangpapier op de plee hebben hangen, dacht ik. Het zat er weer op. Drieëntwintig min of meer bezorgde vaders en moeders waren gepasseerd. De meeste met een blik in hun ogen van: ik weet bij god niet wat mijn kind hier doet en nog minder wat ik hier zit te doen. Moeilijk soms om een opening te vinden, maar het waren wel de dankbaarste gesprekken. Een goede bezinning op de grote lijn: waarvoor dient heel dit circus, waar zijn we mee bezig, waarom is het goed dat dochterzoet of zoonlief een deel van de dag besteedt aan andere dingen dan op het veld werken? De meest tevreden ouders kreeg je na zo een gesprekje. Je zag ze denken: als die heer zulke mooie woorden kan vinden om het allemaal uit te leggen, en nog wel in het Nederlands, dan moet het wel deugen. Of misschien dachten ze alleen maar: plicht gedaan, zeven minuten volgekletst, laat hem maar, hij moet ook zijn brood verdienen, over tot de orde van de dag. Natuurlijk waren er ook de types die alleen maar kwamen om van de leraren te horen hoe bijzonder begaafd hun kind wel was. Die waren dan uiteraard niet echt geïnteresseerd in hun kind, maar in feite alleen in de erfelijke

overdracht die dit allemaal mogelijk had gemaakt. Ze straalden het uit, balancerend op hun te hoge hakken en interessant kijkend over de rand van hun in Miami gekochte leesbril: hier ben ik, de fine fleur van dit gezelschap dat eigenlijk mijn aanwezigheid niet waardig is, maar het is moeilijk muskieten te ontlopen in dit land. Nee, dan liever de man die een uur rijden op zijn brommer-begin-jaren-zestig uit het district was gekomen. Rouwrandjes onder zijn nagels, het hemd in oude vouwen, want het was sedert de bruiloft van de vierde dochter niet meer uit de kast geweest: 'Ik spreken niet goed die Nederlands...' Is goed, no problem, dan wi sa taki... Uiteindelijk waren dat toch de mensen die nog idealen hadden, wier idealen voor zichzelf bestonden uit de idealen voor hun kinderen en die blij gingen kijken wanneer ze hoorden dat er nog een perspectief voor die idealen was, het leven dient toch ergens voor.

Alleen vandaag was het niet zo gegaan. Idealen leken voltooid verleden tijd. Ik deed nog wat slome pogingen om wat doelstellingen-uit-het-leerprogram naar voren te brengen, maar ik voelde me een dwaas, een clown die niet leuk gevonden wordt. Erg veel hoefde ik zelf niet in te brengen, ik had meer te beamen: de verspilling, de schaarste, de dure schriften, de stroomuitval, het gebrek aan concentratievermogen, de zorgen. Over de studenten zelf ging het nauwelijks. Ik betrapte me er tot tweemaal toe op, dat ik een verhaal zat op te hangen over een totaal verkeerde persoon, omdat ik een andere Sharita of Jeryll in mijn hoofd had. Het was niemand opgevallen. Ik was blij dat het voorbij was, maar het was een laf soort blijheid. Ik liep naar de docentenkamer en zag dat ik een van de laatsten was, bijna iedereen was al present. Op een tafel lagen twee plastic zakken met roti's. Een krat

soft stond op de vloer, op een tafeltje ernaast een zak met ijsblokjes, een stapel cups, twee flessen rum.

‘Je bent lang bezig geweest, man,’ zei Ganga, ‘ik ben al aan mijn tweede roti.’ Hij dronk pure rum en lag naar schatting een rondje of vier voor. Hij schonk een royale cup voor me in, vergat zichzelf ook niet, en trok een zak roti in onze richting.

‘Had jij niet veel klandizie?’ vroeg ik.

‘Nee, nee, nee,’ zei hij, ‘proost’ en hij sloeg de helft van wat hij net had ingeschonken naar binnen. Ik wees naar zijn rum: ‘Ik zie dat je omzet niet evenredig is aan het aantal ouders dat je op bezoek hebt gehad.’ Hij lachte hard, waarbij hij drie kleine buigingen maakte die zoveel energie kostten dat een nieuwe slok - ad fundum - hem wel op zijn plaats leek.

‘Zeg,’ zei hij, terwijl hij in zijn diplomatenkoffertje grabbelde, ‘er is weer een nieuw nummer uit van ons tijdschrift. Wil je er één?’

‘Natuurlijk,’ zei ik en ik trok mijn portemonnee.

‘Goedenavond, dames en heren, goedenavond,’ klonk het opeens. Voor een moment verstomde het uitbundige gepraat waar leraren na een ouderavond niet buiten kunnen. In de deuropening was een wat oudere man verschenen. Hij droeg een geruit shirt waarvan de mouwen half opgestroopt waren en een jeansbroek met omgeslagen pijpen en hij liep op gympies. Zijn grijze kroeshaar begon al aardig terug te lopen, zijn eveneens grijze baard was kort met twee wat langere uitlopers. Hij droeg een soort boodschappentas. Half over, half door zijn iets afgezakte bril zochten zijn ogen het lokaal af.

‘Ik zie dat u hier prettig bij elkaar bent. En dat is goed, ja, dat mag, ook in deze tijden. Enfin, ik hoef u daar niets

over te zeggen. Ieder doet zijn best, maar ja, niet ieder krijgt de erkenning die hij verdient, nee. Ik heb nu al zolang gevochten voor het Sranantongo, ik was laatst nog...'

'Smaakt de roti niet?' vroeg Ganga.

'Toch wel,' antwoordde ik en ik deed haastig een beet die me direct op een venijnig kippebotje deed stuiten.

'... en ik zeg u: mijn tante die hier in de stad leeft...' ging de binnengekomen dichter voort. Ik begon rood aan te lopen. Ganga sloeg mij hard op de rug, kraaiende: 'Hahahaha, massala! Jaja! Hahaha!'

'... ik zal het niet lang maken. Ik heb hier mijn nieuwe dichtbundel, toch weer in het Sranantongo, ja. Die kost vier gulden vijftig. U mag ook meer geven, ik zal echt niet kijken. En eerlijk waar: van die vier vijftig, gaat drie vijftwintig naar de drukker en dan moet ik nog met de bus hier komen. En u weet, het is al zo moeilijk om een bus te vinden 's avonds.' Wij stonden het dichtst bij de deur en de dichter was nu bij ons komen staan. Hij groette beleefd.

'Goedenavond, heren, hoe maakt u het? Oh, nu zie ik het: mijnheer Ganga, ja. Ik wil u echt niet lastigvallen. Wilt u een van mijn bundels kopen?'

'Wat kost het?' zei Ganga.

'Vier vijftig, mijnheer, ik dank u.'

'Nee, nee,' zei Ganga, 'ik ben niet zo'n lezer, weet u.' Daarop hoorde ik de stem van consje die mij riep: er was nog iemand voor me.

'Christus,' mompelde ik, terwijl ik een massala-aardappel haastig weggauwde, 'de officiële spreektijd is al meer dan een uur voorbij. Een ogenblik alstublieft,' zei ik tegen de dichter.

'Je bent populair, man,' zei Ganga die met een fles rum in zijn hand plaats maakte om me door te laten.

‘Je mag het wel van me overnemen,’ antwoordde ik nog.

‘O mijnheer, ik kom morgen ook nog hier, jaja,’ riep de dichter me na.

Tegenover me stond een uiterst correct geklede man, zijn haargrens was al behoorlijk teruggetrokken, maar ik schatte hem nog geen veertig. Een erg karakteristiek gezicht had hij niet en wat er karakteristiek aan had kunnen zijn werd verborgen achter een baard en een bril met getinte glazen. In zijn linkerhand droeg hij een leren tasje waarin naar ik vermoedde zijn autopapieren, portefeuille en sleutels zaten. Hij gaf me geen hand; ik was wel een hoofd groter, maar *hij* deed uit de hoogte.

‘Neemt u plaats,’ zei ik. Hij zei voor welke leerlinge hij kwam. Het viel me op dat het een totaal andere naam was dan zijn eigen naam die hij eerder had genoemd, maar dat kwam vaak voor: voogden van kinderen uit het district, stiefouders, moeders uit vaderloze gezinnen.

‘Ik ben haar voogd,’ zei de man. ‘Wat is uw indruk van haar prestaties?’ Ik zocht naar een gedegen formulering, zoals dat altijd moet wanneer het over *wer’ede* gevallen gaat, van die types tegenover wie je kunt bewijzen dat je het leraars-métier beheerst, alleen omdat je ze *niet* tegen de wand dooddrukt. Want bij het horen van de naam van deze studente wist ik exact over wie het ging. Het was de helft van een koppel dat onafscheidelijk leek en veel gemeen had: een puberaal gedrag dat niet paste bij een leeftijd van bijna oude vrijster, een arrogant gebrek aan wil om zich te ontwikkelen en een reeks rapportcijfers waarvoor zelfs een chimpansee zich zou schamen. Het enige dat mij cijfermatig bovengemiddeld toescheen, was hun behamaat. In één opzicht leken de twee boezemvriendinnen geheel niet op elkaar: de ene was extreem

lang, de andere kon zowat rechtop onder een schoolbank doorlopen. De man tegenover mij kwam voor de lange. Ik goochelde in gedachten met de woorden 'discipline', 'wenselijkheid', 'norm' en 'eindniveau', maar kreeg opeens zo de pee in toen ik massala onder mijn nagels zag, dat ik zei: 'Ik ben bijzonder slecht over haar te spreken. U heeft de cijfers gezien, ik verwacht geen enkele verbetering bij een zo negatieve studiehouding.'

'Waardoor denkt u dat dat komt?' vroeg de man ijzig. Ik haalde mijn schouders op. 'Het ontbreekt meer leerlingen aan motivatie in deze tijd,' zei ik, 'maar een grotere desinteresse in alles wat met school te maken heeft, ben ik niet eerder tegengekomen. Hetzelfde geldt voor haar vriendin, ze sterken elkaar in hun houding.' De man zat nu kaarsrecht op het schoolstoeltje.

'Ze heeft erg veel moeite met u.' Het kwam mij voor dat hij zijn stem streng wilde laten klinken. Ik begon het een belachelijke vertoning te vinden.

'Zo?' zei ik.

'U moet weten, wij zijn hier niet zo gewend dat grove woorden worden gebruikt in de klas.'

'Zoals?' vroeg ik.

'U heeft "kont" tegen haar gezegd. Daar schrikt ze van.'

'Heeft ze die dan niet?' vroeg ik, ik schrok er bijna zelf van.

'Mijnheer, u moet eens goed luisteren. U heeft dan misschien in het buitenland gestudeerd en daar kan het misschien anders toegaan dan hier, u heeft zich nu aan te passen.'

'Ik ben best bereid meer op mijn woorden te letten,' zei ik, 'maar ik kan me niet voorstellen dat daarmee haar houding verklaard kan zijn. Waarom hebben andere studenten geen

last van mijn taal?' Hij negeerde de vraag, wat me irriteerde, en ging door: 'En dan nog iets: wij zijn in een fase die heel gevoelig ligt. Een fase van nationale opbouw en eenwording. Ik hoor dat u uitspraken doet in de klas, waar niet iedereen het mee eens is.'

'Weet u zeker dat u objectief geïnformeerd wordt?' kaatste ik terug.

'Objectiviteit bestaat niet,' zei hij.

'Juist, en daarom laat ik mijn leerlingen twee kanten van een zaak zien en niet één kant. Twee kanten betekent denken, één kant betekent doden.' Hij boorde dwars door mijn hoofd.

'Ik moet nu weg. Ik neem aan dat u rekening zult houden met mijn opmerkingen.'

Ik bleef enkele seconden zitten en liep toen terug naar de docentenkamer.

Onmiddellijk kwam een collega naar me toe.

'Weet je wie dat was?' Ik keek haar vragend aan en ze noemde de naam van een hoge militair. 'Hij woont samen met dat meisje,' voegde ze er aan toe. Ganga wenkte me. Tegen zijn gewoonte in was hij gaan zitten en zo op het oog was dat voor zijn stabiliteit maar beter ook.

'Ik heb je roti warm gehouden, hahahaha,' zei hij. De dichter was nergens meer te bekennen.

De vakantie begon en ging voorbij. Toen de school weer openging vertoonden de klassen zoals gebruikelijk hier en daar lege plaatsen. Maar één plaats viel me bijzonder op.

'Waar is je vriendin?' vroeg ik aan de kleine. Ze trok haar schouders op en met een onverschillig gezicht zei ze: 'Ze zijn naar Holland.'

II

Toen ik het verhaal af had, noemde ik het 'De leegte'. Wat ik er mee aan moest, wist ik niet want literaire tijdschriften waren er niet in dit land, en ik begreep heel goed dat - hoe wezenlijk ik het stuk ook vond als uitdrukking van wat er hier gaande was - men zich elders ter wereld bezighield met heel andere dingen. Ach, ik was heel tevreden in mijn leraarsvak en had niet de pretentie om literair hogerop te komen. Ik liet het verhaal enkele weken liggen en nam het toen nog eens ter hand. Was het allemaal niet te direct, vroeg ik me af? Zo'n plot van a plus b is c, verhaaltje lezen, poppetje gezien, kastje dicht. Het was allemaal zo gebeurd en ik had er weinig aan toegevoegd: alleen het einde om de zaak rond te maken. Ik wist het niet.

Verschillende maanden later reed ik aan het begin van een vrijdagavond richting stad. Het was twee dagen voor de viering van Tien Jaren Revolutionaire Heilstaat. Ik draaide mijn auto de Malebratumstraat in en parkeerde op de stoep tegenover het gebouw van *De Ware Tijd*. De verkopers van de krant wachtten op het uitkomen van de zaterdageditie: ravottende jonge jongens, mannen in borstrok, trekkend aan een sigaretje, schel schreeuwende vrouwen, maar ook tengerere, stille types die rustig een sinaasappel zaten te schillen. Enkele tientallen belangstellenden - meest woningzoekenden die snel de advertenties wilden doornemen - hingen op de motorkap van hun auto of tegen de gevels van de winkels in de buurt. Er ontstond beweging toen de pakken met kranten naar buiten werden gebracht. Ik hoefde niet de eerste te zijn; er waren hier kranten genoeg, alleen was het lang niet zeker dat met de beperkte oplage die het gevolg was van de papierschaarste

ook in mijn buurt kranten verkocht zouden worden.

Toen ik zag dat de man die recht had op het stekje voor het gebouw van de *De Ware Tijd*, de kranten begon te vouwen en opstapelde op een houten stoeltje aan de straatkant, stapte ik uit. Ik kocht een krant en reed ermee naar Orlando's Coffeeshop. Er zaten een paar mensen aan de bar, de eettafeltjes waren deels bezet. Ik nam plaats aan een tafeltje op het terras. Op het Kerkplein viel weinig te beleven: aan het raampje van een auto werd druk onderhandeld tussen de bestuurder en een dame op hoge hakken, enkele wachters voor een kantoorgebouw praatten op gedempte toon met nu en dan een luide lach over het lege plein. Een dienstster zette een glas en een fles bier voor me neer, ik schonk in en nam een flinke teug. Het smaakte laf, de brouwerij was net weer gaan draaien en had te snel aan de vraag willen voldoen, waardoor het bier niet was geworden wat het had moeten zijn. Ik pakte de krant en begon de voorpagina te lezen. Een politicus had weer eens uitgepakt: 'Wij vragen aan onze kiezers Verdraagzaamheid en wij plaatsen de Waarheid voor ons, Gerechtigheid aan onze Rechterhand en Redelijkheid aan de linker, Hoop achter ons en de Stem van het Volk rondom ons.' De woorden gleden van me af, als waterdruppels op een vette glasplaat. Ik had nog niet eens de gelegenheid gehad de bladzijde om te slaan, toen een auto stilhield aan de stoeprand, vlak voor mijn tafeltje. Er stapten twee mannen uit, de een kende ik nog uit mijn Hollandse studententijd, we hadden beiden aan dezelfde talenfaculteit onze colleges gelopen; hij was nu ook leraar, maar niet op de school waar ik les gaf. De ander kon ik met geen mogelijkheid thuisbrengen. Hij was smaakvol gekleed, zijn shirt was duidelijk van het type 'laten halen'. Zijn gladgeschoren gezicht en de geur van

een aftershave bewezen dat hij zich had ingesteld op een uitgaansavond. Met rechte rug, het hoofd in de nek, zette hij zich op een bijna arrogante manier neer in de stoel tegenover mij, wat me vreemd onrustig maakte. Ik zag dat mijn vriend even opmerkzaam naar de man keek.

‘What's the news, man?’ vroeg mijn vriend.

‘Verdraagzaamheid, Gerechtigheid, Redelijkheid, Hoop en de Stem van het Volk,’ dreunde ik op. Hij zuchtte teatraal en galmde: ‘Wij moeten allemaal onze Bijdrage leveren voor de Opbouw van de Natie. Gaat u voor, wij volgen.’ We kenden elkaar en wisten dat we het op deze manier nog een aardige tijd konden volhouden. De derde man aan ons tafeltje vertrok geen spier.

De bediening bracht een tweede fles bier, terwijl ik de krant vluchtig verder doorkeek. Op de Literaire Pagina stonden twee gedichten van de dichter die op die bewuste ouderavond was komen binnenwandelen. Eén van de twee viel mij op, omdat het was opgedragen aan de Bond van Leraren. Het droeg de titel ‘Drie vrolijke mannen op een pleintje’. Ik liet het mijn vriend zien.

‘Voorlezen,’ commandeerde hij.

‘Okay,’ zei ik. Het ging over een onbekende man die een dichter oproept te protesteren tegen de wantoestanden in het land. Op jouw leeftijd hoef je niet meer bang te zijn voor de dood, zegt hij. Maar een oude kennis neemt het voor de dichter op: kijk naar zijn grijze haren, zegt hij, hij heeft het recht om te zwijgen. Volgt nog wat gekibbel, waarop de dichter zegt: Leeg het land/een held tussen lege huizen,/ lege voetstappen, lege harten.

Het was een tijdje stil. Ik las het gedicht nog een keer voor mezelf en het beeld van de dichter kwam me voor de

ogen zoals hij die ouderavond was komen binnenvallen. Ik probeerde me die drie mannen op een pleintje voor te stellen: ongetwijfeld beschreef de dichter een andere situatie, maar ik zag in hen mijn collega Ganga, de dichter en mijzelf, verpersoonlijkingen van respectievelijk de revolutie vanuit de roti, de revolutie vanuit het woord en de revolutie vanuit...?, welnee, niks geen revolutie: de schipperende middenstand. Ik maakte mijn tafelgenoten deel van mijn gedachten en beschreef hen de binnenkomst van de poëet op die ouderavond van jaren daarvoor.

'De Dichter uit het gedicht, dat is duidelijk wie dat is. In die Onbekende herken ik Ganga,' richtte ik me tot mijn vriend. 'Je kent hem toch: hij heeft de diepgang van een *roti plain*, maar sympathiek is hij zeker. Ja, en dan moet ik - sorry hoor - mezelf de rol toebedelen van de oude kennis die de zaak komt sussen. Er zit nu eenmaal niets anders op.' Het meest frappant vond ik dat de dichter sprak over het lege land: de leegte in de huizen, de voetstappen en de harten. En dan hijzelf die het veld ruimt. 'Leegte' was natuurlijk een woord dat mij aansprak.

'De paradox is natuurlijk dat deze dichter helemaal het veld niet heeft geruimd,' ging ik door. 'Hij blijft en hij schrijft. Maar ik heb het idee dat iedereen die dit gedicht leest, zegt: ach, het is maar een gedichtje. Die man, we kennen hem, je weet...'

'Je kunt er toch ook niets mee doen?' onderbrak de vreemde man me. 'Hij protesteert niet eens tegen wat hier allemaal al tien jaren gaande is! Hij hoeft op zijn leeftijd toch niet meer bang te zijn dat hij wordt opgepakt?'

'Wees eerlijk,' wierp mijn vriend tegen, 'deze man heeft toch al genoeg voor ons gedaan. Hoe lang schrijft hij nu al:

dertig, vijfendertig jaar? Maar het punt is dat we hem niet de eer willen geven die hem toekomt. Hij moet eerst dood, dan zijn we er als de kippen bij met rouwadvertenties in de kranten waarin *onze* namen prijken en we schrijven: wat een tragisch verlies, onze grootste dichter is gestorven!

‘Ik zeg niet dat alles slecht is wat hij heeft geschreven,’ zei de onbekende, ‘maar met deze dingen kunnen we niets beginnen.’

‘Weet je dat wel zeker?’ vroeg ik hem.

‘Kijk,’ zei hij en noemde de naam van een dichter die een gedicht had geschreven dat een ieder kende, ‘bij hem wist je tenminste waar hij het over had.’

‘Dat was vóór '75,’ repliceerde mijn vriend. ‘*Owirutensani*, die tijd is voorbij.’

‘Luister,’ zei de onbekende, ‘dit land is één shit. En hoe komt dat? We zijn geen eenheid, we bijten elkaar de strot af, economisch, sociaal, politiek. Ik zeg je: als hier op de hoek een kind omver wordt gereden, en ik kom bij kennissen en doe die tori, dan vragen ze eerst: was het een neger of een koelie? Zo zijn wij! En die dichter zag dat en heeft er over geschreven. Maar dit gedicht: het is leeg. Vertel me wat de waarde ervan is!’

‘Ik denk,’ zei ik, ‘dat de dichter juist met een gedicht als dit hier, de leegte in onze hoofden ongedaan heeft gemaakt.’ Ik had het niet persoonlijk bedoeld, maar ik zag dat de onbekende nogal geraakt was door mijn opmerking. Wie de schoen past, trekke hem aan, dacht ik. Ik voelde me wat gestoord in mijn eigen bespiegeling over het gedicht en ik had geen zin om tekst en uitleg bij mijn opmerking te geven, want ik begreep wel dat ik daarvoor baldadig veel tijd nodig zou hebben.

‘Het spijt me, ik moet echt weg,’ zei ik. ‘Misschien hebben we het er nog wel eens over.’

Ik liep niet naar mijn auto, maar met de krant onder mijn arm zette ik koers in de richting van de Gravenstraat. Twee meisjes probeerden mijn aandacht te trekken, maar toen ik zelfs niet opkeek, staakten ze direct hun pogingen. Het gedicht liet me niet los. De Dichter, de Onbekende en de Oude kennis: ik kon het nog steeds niet los zien van die ouderavond op mijn school. Maar ik kreeg het toch niet helemaal helder. De rol van de Onbekende kreeg ik maar niet goed ingevuld. Ganga: dat was toch geen man die zich druk maakte over wat er in de maatschappij gebeurde?

Nee, hij was gaandeweg het evenbeeld geworden van het voornaamste voorwerp in zijn leven, de fles: uitgedijd van onder en naar boven toe steeds smaller toelopend.

Ik sloeg de hoek van het Kerkplein om, de Lim A Postraat in en moest uitwijken voor een jongen van een jaar of zestien die ik herkende als een van mijn studenten.

‘Wat doe jij hier?’ vroeg ik hem.

‘Dag metter,’ zei hij verlegen, ‘ik bezet een plaats voor een oom die morgen een visum wil aanvragen bij het Nederlandse consulaat.’ Ik begreep dat de jongen op deze manier wat geld bijverdiende en dat hij morgen wel weer in slaap zou vallen tijdens de les. Maar de tijd was allang voorbij dat ik daarvoor nog iemand verwijten maakte.

‘Wat brengt het op?’ vroeg ik.

‘Honderd gulden.’

‘Hmm, niet slecht,’ zei ik terwijl ik knikte in de richting van de anderen in de rij, ‘als jullie slim zijn, ga je om de beurt slapen. Als je kunt.’ Ik wenste hem sterkte en liep verder in de richting van het consulaatsgebouw. En opeens schoot

het door me heen wat er mankeerde aan mijn interpretatie van het gedicht. Niet in die avond op zich lag de sleutel, maar in het verhaal dat ik ervan gemaakt had. Dan was dus niet Ganga de Onbekende, maar de eerste militair die ik ooit ontmoet had die moeite had met grove woorden, haha. Die militair die ik in mijn verhaal opeens, brap, weg had laten gaan naar Holland. Maar ik realiseerde me ook heel goed dat het idiote van de situatie was dat die figuur eigenlijk niet de hoofdpersoon uit het gedicht was, maar uit de bizarre geschiedenis die ik werkelijk had meegemaakt. Die geschiedenis was niet groots in haar dramatiek geweest, zoals de emoties van ons kleinburgers nooit echt groot zijn, maar de angst was er wel geweest, dezelfde angst die er al zo lang was in het land en die af en toe aangescherpt werd en die juist door haar permanente aanwezigheid de mensen sloopt tot ze het opgeven, het hoofd laten hangen, wegtrekken. Jawel, deze militair, hij was de Onbekende. En als machteloos leraartje had ik hem in mijn verbeelding naar Holland opgedonderd; dat was de enige vorm van verzet geweest die ik mij had kunnen permitteren en omdat die in wezen niets voorstelde, zo *lullig* was, was ik maar blij dat ik het verhaal nooit aan de openbaarheid had prijsgegeven.

Ik had het idee alsof ik in de weer was geweest met zo'n plastic spelletje waarbij je moet zien een reeks kogeltjes allemaal tegelijk tot rust te brengen in een reeks gaatjes. Het was me nu gelukt en ik voelde de behoefte om nog even met mijn vriend te praten. Bij het consulaat sloeg ik de hoek om, om via de Watermolenstraat naar Orlando's Coffeeshop terug te lopen. Mijn vriend zat er nog, maar zijn gezelschap was verdwenen, wat ik zeker niet betreurde.

'Hé,' zei hij, 'wat had jij opeens een haast daarstraks.'

‘Ach, laat maar. Ik wilde nog even met je spreken over dat gedicht.’

‘Je bent er wel van onder de indruk, is het niet?’

‘Onder de indruk? Ik weet het niet, misschien wel, ja.’ Ik nam de krant onder mijn arm uit en vouwde hem open. Ik legde uit dat ik dacht dat ik er met mijn interpretatie van de personen naast gezeten had. Ik bracht het vers in verband met die oude geschiedenis op mijn school - over mijn verhaal zweeg ik maar. Mijn vriend leek er echter niet helemaal met zijn gedachten bij te zijn.

‘Ik kan het natuurlijk ook allemaal in mijn hoofd halen, terwijl ik faliekant verkeerd zit...’ zei ik.

‘Shit, shit...’ zei mijn vriend. Ik keek hem bevreemd aan.

‘Waar is je maatje trouwens gebleven?’ vroeg ik hem. Maar hij negeerde mijn vraag en zei: ‘Jongen, je zit er helemaal naast met je interpretatie. Helemaal, ik zeg het je. Of, nou ja...’ De dienstster kwam vragen of ik nog iets wilde gebruiken, maar ik schudde van neen. Mijn vriend ontwaakte van heel ver weg.

‘Wie die man was, vroeg je? Ik heb geen flauw idee. Of beter gezegd: ik *had* geen flauw idee.’

‘Wat vertel je me nu?’

‘Toen ik het erf afreed om naar de stad te gaan, kwam een man van het erf van mijn burens. Hij stak zijn hand op en vroeg me of ik hem een lift kon geven naar het centrum. Hij stelde zich wel voor, maar ik verstond zijn naam niet. Onderweg vertelde hij me dat hij een jaar of vijf geleden ontslag heeft genomen uit het leger en naar Holland is vertrokken. Volg je me? En nu komt hij met zijn harde Hollandse guldens hier mooie sier maken. Laat zich de godganse dag in taxi's rondrijden, betaalt vijfentwintig gulden voor een

whisky zoals wij een sinaasappel kopen, verschaft zich de mooiste Braziliaansen voor de prijs van acht whisky's. Die onbekende opruier uit dat gedicht, die Onbekende van jou, begrijp je, die zat in diezelfde stoel waar jij nu in zit, zowaar als ik je zeg.'

8 Ik begrijp de mensen wel

Ik blijf het een vervelende zaak vinden dat de mensen niet naar me luisteren, terwijl ik toch veruit de spiritueelste genoemd mag worden. Ik meen dit in ernst. Ik geloof niet dat iemand in spitsheid van geest en raakheid van formulering mijn bon mots zou kunnen overtreffen. Ik bespeur desalniettemin een stuitende desinteresse. Ik neem gisterenavond: ik was bijeen met het clubje lieden waarop je in afgelegen oorden als waar ik woon nu eenmaal aangewezen bent. Ik vermeld erbij dat er stevig gedronken werd, een factor die in de regel de goedlachsheid bevordert. Ik zat tegenover die nare vrouw van de hoofdopzichter, een aardige stille jongen die het niet met haar getroffen heeft. Ik merkte ook nu weer die onhebbelijke gewoonte van haar op om zich op de borsten te slaan voor haar tekortkomingen.

‘Ik weet dat ik, als ik veel drink, gauw ruzie maak. Ik ben nu eenmaal een opvliegend type.’ Ik dacht: vlieg op, wat op dat moment toch geestig geweest zou zijn, nietwaar? Ik wist echter dat zo'n directe opmerking misschien niet in goede aarde zou kunnen vallen, stootte daarom de hoofdopzichter aan en zei: ‘Ik vraag me af of jij ook wel eens van die opvliegers krijgt,’ wat weliswaar geen schaterlach had hoeven uit te lokken, maar dat toch niet geheel ongeestig genoemd mocht worden in die context. Ik hoor daarop de man van de machinehandel zeggen: ‘Ik hoop toch niet dat het blijft sukkelen met

die onderdelenimport.' Ik kreeg een moment de indruk dat hij voor dat ingebeelde mens van de hoofdopzichter in de bres wilde springen, hoewel mijn opmerking niet de intentie had gehad haar te kwetsen - wat overigens mooi meegenomen zou zijn geweest. Ik vergiste me echter, de machinehandelaar had mijn opmerking gewoon niet gehoord. Ik zag althans geen steelse blikken die op dergelijke pijnlijke momenten in een conversatie de goede waarnemer nooit ontgaan. Ik had die blikken echter nog liever gehad dan de hogelijk onbenullige opmerking van de machinehandelaar die voor ons in deze plaats ongeveer van dezelfde orde was als een opmerking over het weer elders ter wereld. Ik vond het des te stuitender dat er van diverse zijden serieus op die windvlaag werd ingegaan. Ik deed er maar even het zwijgen toe en wachtte een kans af om het gesprek op een wat hoger plan te krijgen.

Ik denk dat die kans zeker tien minuten op zich liet wachten. Ik maakte gebruik van een moment stilte (dat met dat schepsel van een hoofdopzichtersectgenote zeldzaam was) om te stellen: 'Ik geloof dat we er als de kippen bij moeten zijn, willen we onze magen tevreden blijven stellen.' Ik vergat te vertellen dat de stopzetting van de import van kippevoer een ernstige bedreiging ging vormen voor de pluimveestapel en mijn verbale inkleding van de problematiek mocht dus met recht spiritueel genoemd worden. Ik bespeurde tot mijn stomme verbazing geen enkele reactie. Ik had het gesprek weliswaar een andere wending gegeven door van machineonderdelen over te stappen op kippen, maar ik was toch mooi bij het onderwerp import gebleven en ik dacht dat, als het maar om het vullen van de maag ging, deze club alle blijken van belangstelling zou tonen, zoals ze dat altijd voor mijn opmerkingen gedaan had, zij het - ik ben daar heel eerlijk in - de laatste tijd in afnemende

mate. Ik werd aangekeken alsof het orakel zich via het medium van mijn stem aan de mensheid geopenbaard had. Ik begreep dat ik mijn publiek overschat had en haastte me toe te voegen: 'Ik geloof dat we onze gevleugelde vrienden in de braadpan veilig moeten stellen voor het te laat is.' Ik had het kunnen verwachten: de enige die reageerde was die achterbakse smiespelaar van een drogist annex kerkorganist die belangen heeft in de kippevoerhandel in zoverre zijn zoon er emplooi in vindt: 'Ik denk dat de positieve zijde van de kwestie is dat kwalitatief inferieur pluimvee het eerst van de markt verdwijnt.' Ik zie direct daarop dat mens van de hoofdopzichter als een kip zonder kop er weer doorheen komen: 'Ik word daar weer de dupe van.' Ik dacht: ja, als het inferieure pluimvee het eerst verdwijnt, dan ga jij mee, maar ik hield wijselijk mijn mond. Ik verwachtte al een heel relaas over de inkoopstrategieën die dit onuitstaanbare wezen er zeker op na hield, toen er vanaf de straat een snerpend geluid als van metaal over straatstenen weerklonk, gevolgd door een doffe klap. Ik gaf me niet eens de moeite om op te kijken, want ik wist al bij voorbaat dat het een van die opgevoerde ondingen van brommers was die daar was onderuitgegaan. Ik had ook van tevoren geweten dat de hele meute waar ik daar mee zat onder aanvoering van die hoofdopzichtersvrouw de straat op zou rennen om het vette welvaartsgeweten met enkele kreten van medelijden weer voor een maand te sussen. Ik werd echter vaag gewaar dat er toch iets aparts aan de hand moest zijn. Ik hoorde een gehuil opstijgen van de plaats waar het ongeval gebeurd moest zijn. Ik draaide me om en zag de machinehandelaar in alle staten komen terugrennen. Ik vroeg hem wat er aan de hand was en hij riep, terwijl hij langs me heen rende naar de telefoon, dat het de zoon van

De Juffrouw was, die daar het straatplaveisel had opgezocht. Ik begreep nu dat het niet onze dragonder, maar De Juffrouw moest zijn wier gegier mij zo onaangenaam trof. Ik vond dat ik me er beter niet mee kon bemoeien en vermaakte me met het observeren van de bloednerveuze machinehandelaar die klaarblijkelijk een eerste-hulppost trachtte te bereiken. Ik stelde vast dat het geen toeval kon zijn dat zijn zaken zo slecht gingen als hij zo onhandig met een telefoonapparaat omsprong. Ik kon me niet aan de indruk onttrekken dat ik er in dezelfde tijd met mijn auto al lang geweest was. Ik denk dat het zeker acht minuten duurde voor hij gehoor kreeg en daarna verliepen nog minstens twintig minuten voordat de ambulance arriveerde. Ik heb in dat half uur alleen maar mensen zien rennen telkens omdat degene die vlak daarvoor voorbij was komen rennen in de consternatie vergeten was waarom die rende.

Ik hoorde uiteindelijk de ziekenwagen stoppen, het gepiep van de achterklep en het uitklappen van de brancard. Ik werd op mijn schouder getikt en kreeg het verzoek of mijn auto gebruikt kon worden om De Juffrouw, die totaal overstuur was, weg te brengen. Ik stelde mijn autosleutels ter beschikking. Ik zag een kennis van me langskomen en wenkte hem om bij me te komen zitten.

‘Ik geloof dat er een ongeluk gebeurd is, hè?’

‘Ik geloof niet dat het iets bijzonders was,’ antwoordde ik.

‘Ik zag toch een ambulance rijden,’ zei hij. Ik zei: ‘Ik weet het niet, het is niets.’

‘Ik was al bang...,’ zei hij, maar ik wuifde zijn woorden weg.

‘Ik neem aan dat je gisteren het boksen gezien hebt?’ vroeg hij.

'Ik vind er niets aan als er niemand knock out gaat en als er iemand knock out gaat, hoeft het voor mij niet meer,' zei ik. Ik geloof dat hij wat bevreemd opkeek, maar dat kan ook geweest zijn omdat de hele club, op De Juffrouw en de machinehandelaar die haar wegbracht na dan, druk pratend weer terugkeerde.

'Ik heb nog steeds niet gehoord wat jullie nou van die importstop op pluimveevoer vinden,' zei ik. Ik werd aangekeken alsof ik de helse duivel zelf was, terwijl ik toch niet in het minst beledigend wilde zijn - tenzij dan als het kon tegen de vrouw van de hoofdopziener; ik vond het in ieder geval geen schande als zij die niets van de materie afwisten zich buiten de discussie zouden houden.

'Ik geloof dat we het intussen over een ander onderwerp hadden,' kwam de maatschappijleraar venijnig uit de hoek. Ik kon me met de beste wil van de wereld niet herinneren dat we van onderwerp veranderd waren, maar liet het maar zo, want zo bijzonder hechtte ik nu ook weer niet aan die kippevoerkwestie. Ik moet het antwoord op de vraag waarom er toen een stilte viel tot op dit moment schuldig blijven.

Ik twijfel er niet aan dat het opnieuw die vrouw van de hoofdopziener - arme ziel - geweest is, die weer het eerst het woord nam.

'Ik geloof dat niet iedereen de regels van het sociale leven even goed kent,' zei ze. Ik was het met haar eens, tegen mijn zin, maar ik ben niet onsportief in die dingen, tenslotte was het de bromfietser zijn eigen fout, daar had ze gelijk in. Ik geloof dat ook de maatschappijleraar het met haar eens was, want hij zat bedachtzaam zijn hoofd te schudden, terwijl de hoofdopziener bezorgd in de richting van zijn eega keek, deze keer mijns inziens nu eens onnodig. Ik vroeg de drogist /

kerkorganist om de asbak wat in mijn richting te schuiven, wat hij met zo'n kracht deed dat het ding bijna van tafel werd geslingerd. Ik moet raar opgekeken hebben, want hij kreeg een rood hoofd. Ik begon een pijp te stoppen en concentreerde me om de pijpekop met tabak te vullen, niet te vast en niet te los. Ik meende van verre mijn auto te horen aankomen en inderdaad draaide deze niet lang daarna de straat in. Ik denk dat het zeker drie kwartier heeft geduurd na de terugkeer van de machinehandelaar voordat het gesprek weer over iets anders ging dan het ongeval van die avond, waarvan er toch dertien in een dozijn gaan. Ik achtte het niet wenselijk weer op het vervelende kippevoer terug te komen en zocht in gespannen concentratie naar een opening om via een kwinkslag het ongeval van een relativerende toets te voorzien en, in diezelfde éne verbale beweging, als onderwerp van gesprek overboord te zetten. Ik moest lang wachten, maar mijn moeite werd beloond. Ik meen dat het de vrouw van de machinehandelaar was die opmerkte dat je er met een uitkering voor blijvende invaliditeit na zo'n ongeval ook niet veel wijzer op wordt. Ik reageerde meteen met: 'Ik denk dat die centen je anders niet *ongevallig* zouden zijn.'

Ik denk dat mijn antipathie jegens de hoofdopziensvrouw haar niet ontgaan is en dat er voortdurend iets bij haar zat te broeien, maar feit is dat op dat moment de beer goed los was. Ik was een onbeschaamde vlerk, ik was een egocentrische oude heer, ik was een navelstaarder, ik was een dit en ik was een dat. Ik zou me daar niet veel van aangetrokken hebben als de anderen haar niet bijgevallen hadden, zij het in wat gemitigere vorm. Ik zag mij geconfronteerd met een eensluidend oordeel, waarin mijn nuchterheid voor onmenselijkheid werd aangezien en mijn zachtzinnige inborst van

infame trekken werd beschuldigd die mij het ergste deden vrezen aangaande het kaliber van de lectuur die mijn borrelgenoten tot zich nemen. Ik liet de lawine niet-begrijpend over mij heen gaan en kwam er verfrist, met een genuanceerdere kijk op het gezelschap, weer uit. Ik begreep in ieder geval dat zich ongemerkt veel irritaties rond mijn persoon moesten hebben opgehoopt, zoals dat rond een ieder op den duur het geval is, en zag dit tribunaal als een goede uitlaatklep ervoor; de maatschappijleraar zou het achteraf met mij eens geweest zijn, dacht ik.

Ik groette de hoofdopzichter en zijn vrouw die al vroeg weg moesten hartelijk - de vrouw iets minder, gebiedt de eerlijkheid me te zeggen - en schonk mezelf nog een borrel in. Ik deed er maar het zwijgen toe, niet omdat ik datgene wilde overdenken wat mij zojuist allemaal voor de voeten was geworpen, maar omdat ik het vroeg genoeg vond wanneer eventuele nieuwe irritaties zich eerst bij onze volgende wekelijkse ontmoeting weer zouden opstapelen. Ik had weliswaar geen flauw benul van de oorzaak van die welgemeende wrijvingen, maar ik was geen ploert en wilde niet de frustraties van de weinigen met wie het nog draaglijk toeven was, accentueren.

Ik meende dat het gesprek toen over automerken ging, maar ik zou daar geen eed op durven doen, want het gesprek wisselde voortdurend van onderwerp zonder dat er een bijzondere diepgang aan verleend werd. Ik herinner mij dat het enige wat ik - onder doodse stilte van de anderen in dat laatste uur heb gezegd was, dat god de vader de mens geen zangvermogen zou hebben gegeven als hij geweten had van het gekwijn van een populaire Spaanse zanger-advocaat voor wie alle huismoeders de stofzuiger afzetten, maar dat dit

gekwijl anderzijds pleitte voor het niet-bestaan van een opperwezen. Ik zat vervolgens in het middelpunt van de stilste reactie die ik ooit gehoord heb en dat de drogist / kerkorganist toen niet op mijn opmerking inging pleit voor zijn christelijk zelfbeheersingsvermogen.

Ik heb een kwartier nadien afscheid genomen en ben naar huis gelopen. Ik liep die afstand van luttele honderden meters. Ik was uitstekend in staat om een auto te besturen, maar gaf er de voorkeur aan een frisse neus te halen tijdens een korte wandeling en mijn wagen de dag erna op te halen. Ik kwam langs de plaats waar het ongeval gebeurd moest zijn en sloeg de hoek van de straat om. Ik ontwaarde al van verre een vreemd gedrocht aan de kant van de rijweg. Ik kwam dichterbij en zag dat het een hond was van het ordinairste en groezeligste vuilnisbakkensoort. Ik zag dat zijn linkervoorpoot in een rare bocht lag, doch zijn linker achterpoot zag er werkelijk afschuwwekkend uit: het hele bot was verbrijzeld en als het ware onder het lichaam van het arme beest geklapt. Ik balde mijn vuist tegen de bruut die dit beest hier zo achtergelaten had, die misschien niet eens in de achteruitkijkspiegel had gekeken. Ik grabbelde in mijn zak, waarin ik zoals elke dierenarts, een spuitje bij me droeg. Ik stak de spuit in de schoft van het dier dat nog even zachtjes jankte en daarna zijn kop liet vallen. Ik tilde het lijk van het beest voorzichtig op en legde het onder een struik. Ik zou het morgen in mijn auto leggen als ik hier langskwam. Ik zou nooit weten van wie die hond was en ik zou er ook nooit een cent voor beuren.

9 De polaroidfoto

Raakt het u niet, gij allen die voorbijgaat? Het is een moment van vreugde dat daar staat aan te breken in de planken woning aan de Rust en Vredestraat. Op de balkons en trappen van de huizen links en rechts branden de Diwalilichtjes, door de shutters zwieren naar buiten de klanken van een harmonium, het getingel van een *dhantal* en het gloeb-gloeb-gloeb van de *tabla*. Maar het huis in het midden, kleiner en niet van steen, is uitverkoren tot plaats voor de uitbreiding van de Heerscharen des Heren. Onwetend van de zoveelste telg van zijn nageslacht zit de vader achter zijn dambord, buiten onder het licht van een elektrische mast, en wetend wacht de zwageres achter een kom met water bij het licht van een peertje dat wankel aan zijn stroomdraad hangt. Om de paar minuten schenkt zij water uit een ketel. Dan verstomt het Bijbelwoord van tante Germadien die in allerijl - zij heeft de krulspelden nog in - de vrouwen is komen versterken. Zie het komt en het geschiedt, luidt het woord van de Here Here. Maar de verstomming houdt langer aan dan nodig is. Vijf vrouwen kijken naar dat ene wezentje. En heel zachtjes prevelt er een 'n woord dat God niet welgevallig is. Maar zij die het nieuwe leven gebaard heeft, richt zich op en zegt: 'Godes naam mag men nimmer misbruiken.' De kleine heeft te vroeg gelachen.

Als hij veertien is, krijgt hij het laatste rapport van zijn leven.

‘Jacobus Jaw van Genderen bevorderd naar klasse 3 van de school voor Lager Onderwijs der Moravische Broeder Gemeente,’ vermeldt het. Hij heeft geleerd tot tien te tellen en schrijft met hoekige bewegingen zijn naam. Het Woord Gods wordt door hem gevreesd, maar hij lacht tegen dominee Zeefuik die eens per veertien dagen zijn moeder komt voorhouden dat alle dingen door Hemzelf zijn voorbeschikt. Het heeft tijd gevraagd, maar hij slaapt nu met de armen gekruist over de borst. Hij heeft gehoord wat goed en kwaad is, maar het waarom der dingen is niet voor hem weggelegd. Op de dag dat hij de school verlaat, wordt hem te verstaan gegeven dat hij als man aanrakingen met zijn broertjes liever dient te vermijden; in zijn opgetrokken wenkbrauwen liggen zoveel vragen besloten dat zijn moeder gaat kijken of de kleintjes al van school terugkeren. Ze zijn er nog lang niet.

Jacobus houdt het erf bij, voert de kippen en bewaakt ze, want kippen zijn zeldzaam geworden en eieren kostbaar. Zijn moeder komt om *brèkfest* [twaalf uur] thuis. Ze is doodmoe, heeft vocht in haar benen, maar het is geen *bubu*, geen filaria zoals vrouw Muller verderop in de straat heeft. Het is de vermoeidheid van het uren in de rij staan voor een fles spijsolie, voor twee liters melk, voor een pond zout. Jaren geleden is ze eens gefotografeerd met een bord: *In wi kondre, wi na basi*. Die foto werd op een affiche gezet en honderden malen vermenigvuldigd. Ze vónd toen ook dat ze baas was in eigen land en ze is trots geweest als de mensen onder de markt elkaar aanstootten en op haar wezen. Hier en daar hangen er nog steeds van die aanplakbiljetten, maar ze wil ze 't liefste wegscheuren. Wij zijn baas in ons eigen land ja, maar ze is zich steeds vaker gaan afvragen wie die ‘wij’ zijn en ze

heeft in de rij voor sardines en zoutvlees ook alle tijd gehad om daarover na te denken. Haar trots is niet meer wat die geweest is; is ingeschrompeld van trots op dit vrije land tot trots op haar erf, haar vrije kippen en het meest vrije van haar sliert kinderen: Jacobus Jaw. Ze vecht tegen een lijdzaamheid die, ook al zijn alle dingen voorbestemd, een doorn is in het oog des Heren. Maar het valt haar niet licht de christelijke naastenliefde dagelijks in praktijk te brengen. Wie zag ooit een legeruniform in de rij bij Poelepantje? Eerst was er een neger als regeringsleider, toen een Chinees, weer een neger, een hindostaan en allemaal kwamen ze op voor de *mofina wan*, wij hier in onze krochtige woninkjes. De zakken vulden zich en de hoop kromp in. Regeringsleiders komen en gaan, maar de armoede blijft altijd bestaan. *Kakalaka n' abi leti na fowrumofo*, zo is dat: de kakkerlak heeft niets te vertellen in de kippebek. Zijn beproevingen zijn zwaar dezer dagen, maar wie doorziet Zijn handelen? Zijn woord geeft troost, daar is geen twijfel aan.

Hij heeft al enkele keren aangeboden in haar plaats de uren in de rij door te brengen, maar zij weigert. Het is haar trots om ook in moeilijke tijden voor haar kroost te blijven zorgen en - wie weet, de Heiland vergeve het - ook de angst dat men zal lachen om zijn een beetje scheve ogen, om zijn wat onbestemde lach en het druppeltje dat wel eens van zijn onderlip wil lopen. Dan komt de dokter aan de deur.

'Het consult is betaald door tante Germadien,' zegt hij, 'hoe staat het met uw benen?'

't Is niets,' antwoordt zij, want iemand die zo streng uit zijn ogen kijkt, kun je toch niet lastig gaan vallen met geklaag. Maar hij heeft het snel gezien.

‘Nee, het is geen elephantiasis, maar u komt voorlopig uw stoel niet af voor langer dan drie minuten.’

‘Maar dokter, in deze tijd, hoe ga ik mijn dingen vinden dan?’

‘Uw zoon is thuis, toch?’ Haar zoon? Haar zoon ja.

Het is dinsdagmorgen zes uur als Jacobus het erf afstapt en de straat inslaat die hij in geen maanden meer gegaan is. En het is negen uur als hij terugkeert. Hij helt wat over, de tas die hij draagt is zwaar. Hij heeft echter niet één fles spijsolie meegebracht, maar twee, niet twee kilo suiker maar drie en vier liters melk in plaats van twee. Zijn moeder kijkt hem aan.

‘Dit is het werk van de Here,’ zegt zij. Ze heeft hem nog nooit zo mooi gevonden.

Jacobus helpt zijn broertje met de bromfiets. De motor loopt goed, nu moet de ketting er nog op. Ma kijkt toe, terwijl ze kouseband kleinsnijdt in een metalen kom die in haar schoot rust. In zijn ene hand klemt Jacobus een plijer [combinatietang], met de andere houdt hij het achterwiel in evenwicht. Dan slaat plots de ketting naar voren en klauwt naar Jacobus' hand en niets is dan nog zo absurd als zijn nooit verdwijnende lachje.

‘*Mi Gado!*’ roept zijn moeder, terwijl de bak met kouseband op de grond klettert, ‘mijn God!’ Ze raapt het stuk vinger op, grist een baddoek van de waslijn en draait die om Jacobus' hand. Ze stappen snel naar de polikliniek. De mensen kijken hen na.

‘Godverdomme,’ kreunt Jacobus. Het is minder de pijn aan die verminkte hand die hem dit doet zeggen, dan iets anders

dat heel diep zit en dat te maken heeft met die ogen die hen nakijken, iets wat eigenlijk nooit naar buiten is gekomen. De enige die dat begrijpt is zijn moeder. Maar ze zegt: 'Ik weet dat je pijn hebt, m'n jongen, maar toch zult ge Gods naam niet ijdel gebruiken. Vloek niet.'

De situatie in het land wordt met de dag kritieker. Er wordt gevochten, in het oosten, in het zuiden, ook vlak bij de stad wordt gezegd. Op een dag brengt de postbode een oproepkaart. Jacobus Jaw van Genderen moet zich aanmelden voor het vervullen van zijn dienstplicht. Het kan niet, het moet een vergissing zijn, zegt zijn moeder in zichzelf. Ze veegt de tranen van haar wangen, voordat ze naar buiten stapt om de kaart in de vuilniscontainer te laten verdwijnen.

Maar enkele weken later stopt een jeep van de Militaire Politie voor het planken huisje. Twee mannen met witte tressen op hun uniformen stappen uit en kijken over de zinken schutting die het erf eerder afbakent dan afschermt.

'Kijk naar die jongen,' zegt zijn moeder. 'Hij is gehandicapt, hij mist een vinger.'

'Ook met negen vingers kun je de dienstplicht vervullen,' zegt een van de twee mannen.

'Maar hebben jullie dan helemaal geen menselijkheid?' vraagt zij.

'Voor de wet zijn alle mannen gelijk, mevrouw.' En dan fluistert ze iets, waarvan ze zich realiseert dat ze het nog nooit gezegd heeft: 'Maar ziet u dan niet dat hij niet is als u en ik?' De twee mannen en de vrouw tegenover elkaar voelen zich beschaamd en ze schamen zich daarenboven over hun schaamte.

'We komen morgen terug,' zegt dan een van de twee

militairen, 'dan kunt u hem voorbereiden op zijn taak. Dat is alles wat we kunnen doen, eigenlijk gaan we nu al tegen de orders in.' De moeder knikt, het moet zo zijn, het is zo beschikt.

En zo stapt Jacobus Jaw van Genderen de volgende dag achter in de jeep en rijdt hij trots wuivend de straat uit. En het gaat boven verwachting goed. Hij wordt tewerkgesteld bij de foeragering en later in de keuken van het Militair Hospitaal. Daar weet hij zelfs een baantje te regelen voor zijn zusje. In zijn moeder huist de twijfel over de intrede van dit meisje in de mannenwereld van het leger, maar de last van haar kinderschare die met de dag hongeriger lijkt te worden, weegt het zwaarst en de knoop wordt doorgehakt. Het meisje *gaat*, er is geen oordeel over uitgesproken, toestemming is nooit gegeven - noch ooit geweigerd. En ook dit kruis blijkt lichter dan verwacht. Het meisje doet haar werk naar tevredenheid van haar superieuren en zij wordt ontzien. Een broer in haar onmiddellijke aanwezigheid is in het voordeel van haar rust. Althans: een broer als Jacobus.

En dan doet zich dat voor waarvoor alle moeders zo vaak hun knieën buigen - en altijd met even weinig zin, want generale staven hebben te doen met de slijtage van rupsbanden, niet met die van kniegewrichten: het front heeft versterking nodig. Jacobus wordt hulpje van de kwartiermeester.

Het is dominee Zeefuik die enkele maanden later de gammele zinkplaten van de erfschutting van Jacobus' thuis doet bewegen. Zijn moeder zit op de plaats waar zij al zoveel groenten heeft schoongemaakt. Maar de laatste dagen zijn haar benen weer gezwollen, nu ze zelf heeft moeten hosselen om alles

in huis te halen voor de monden die gevoed willen worden. Die van de heer des huizes het eerst: er is een nieuwe passant verschenen die merkwaardig genoeg zijn viriliteit niet bewezen wil zien in verse kinderaanwas. Ze is blij om dat beetje menselijk mededogen. Maar ook de nieuweling is er niet de man naar haar van de kwelling van het sjouwen met boodschappentassen te bevrijden.

De dominee groet de kinderen en richt zich dan tot de moeder: 'Vrouw, hoe gaat het?'

'Het gaat, met Gods wil,' antwoordt zij.

'De kinderen...?' De toon van haar antwoord blijft nog net binnen de perken van de betamelijkheid die men tegenover een man van God heeft te betrachten, maar haar zucht zegt hem meer dan haar woorden.

'Eigenlijk kom ik om over Jacobus te spreken, ik heb bericht ontvangen van het Nationale Leger,' gooit hij er dan plompverloren uit en op het zien van de angst die zich op haar gezicht begint af te tekenen, vervolgt hij direct: 'Nee, het is niet wat u denkt. Het heeft ook met uw dochter te maken.'

'Maar zeg me dan toch, wat is er gebeurd?'

'Die jongens van u: kunnen ze niet naar binnen?'

'Theo, Johnnie, Ramon: mars, naar binnen!' Ze slaat met haar rokken wat schillen en groenteafval van de plank die in een wankel evenwicht tegen het huis als bank fungeert, en nodigt de dominee uit plaats te nemen.

'U moet niet gaan schrikken, vrouw. Jacobus valt niets te verwijten. Het Kwaad bespringt het eerst de zwakken.' Ze voelt iets heel zwaar worden ergens achter in haar hoofd.

'Wat weet deze jongen van zedelijk en onzedelijk? Hij is een man, maar hij beseft het zelf niet en hij kent niet de wetten die God aan ons heeft geopenbaard.'

‘Maar, zeg me...’

‘Hij heeft zich aan uw dochter... wel, “vergrepen” is niet het goede woord. Maar er zijn toch dingen die niet getolereerd kunnen worden. Het is nog niet echt dramatisch, het is nog niet te laat, maar deze jongen, deze *man* moet tegen zichzelf beschermd worden.’

‘Maar dominee, ik zie niet...’

‘Ik heb er over nagedacht. Alleen een huwelijk kan dit leven in goede banen leiden. En ik heb al een geschikte kandidate gevonden.’ Op het noemen van de naam spert zij haar ogen open.

‘Maar weet u dan niet dat zij een volle nicht van mijn jongen is? Dit meisje,’ zegt zij, ‘is een onwettig kind van mijn zuster Germadien, maar zij is erkend door een heer die vaak bij mijn zuster op bezoek komt.’ De dominee knikt en zegt: ‘Ik wist het, maar daarom is het voor beiden toch goed? Ik zie geen andere oplossing.’ Dan fluistert zij: ‘Maar wie doen we dit aan? Hem of haar?’

‘Het is de natuurlijke gang van het leven,’ zegt hij.

‘U begrijpt me niet goed, dominee Zeefuik. Ik heb altijd gebeden om mooie kleinkinderen, maar wie garandeert...’ Maar hij onderbreekt haar: ‘Vrouw van Genderen, is er een betere garantie denkbaar dan alles in Gods hand te laten?’ Bevreemd ziet zij hem aan, met marmeren ogen, en zij zegt: ‘Liever was u gekomen om te zeggen dat hij gesneuveld is.’ Zij draait zich om en betreedt haar planken huis om zich onder haar klamboe te begraven.

De aarzelingen van de moeder over het aanstaande huwelijk van haar oudste zoon hangen onder haar klamboe, maar wanneer zij opstaat van haar matras laat zij ze achter en wijdt

zich aan het vele dat moet gebeuren ter voorbereiding van het feest. Haar ogen zijn weer die van een vrouw uit de Rust en Vredestraat en als zij hem weerziet, geeft zij hem een stevige *brasa* die de schuwheid van hem doet afvallen. Er worden geen woorden verspild aan wat er is voorgevallen tussen broer en zusje. In de weken die volgen zwellen de benen van vrouw van Genderen tot ongekende omvang. Zij zucht wel eens, maar het deert haar minder dan vroeger, want zij voelt haar moederlijke trots op de zelfstandige toekomst van haar zoon groeien. En met kracht schuift zij die ene schaduw voor zich uit, kome wat kome. Nu en dan trekt zij Jacobus dicht tegen zich aan en bezweert hem in zijn oor: 'Ik zal nog nooit zo trots zijn geweest, als wanneer ik met jou en je eerste kind op de foto kom.' Hij lacht; het is niets voor hem er bij stil te staan dat hij veel meer van deze vrouw houdt, dan van de veel jongere met wie hij de huwelijks staat zal gaan delen.

Het bericht dat haar schoondochter zwanger is, doet de moeder van Jacobus in gebed verzinken en zij beseft heel wel dat het veeleer een smeekgebed dan een dankbede is. Zij is er wat verward door en weet niet goed of zij zich er over heeft te schamen. Wat zij wel weet, is dat de maanden die komen nog maar één gedachte haar zal beheersen. Als dominee Zeefuik langskomt om haar te feliciteren, zegt zij dan ook: 'U bent er nog te vroeg mee.'

De buik van de schoondochter neemt dergelijke proporties aan dat duidelijk wordt dat de dag niet ver meer kan zijn, dat het eerste kleinkind van vrouw van Genderen het levenslicht zal zien. En op een middag in de grote droge tijd verzamelen zich de vrouwen van de familie om bijstand te

verlenen bij de bevalling - het heeft heel wat voeten in de aarde om grootmoeder ervan te overtuigen dat het met het oog op haar gezondheid beter is, dat zij niet bij het gebeuren aanwezig is. Zij wacht gezeten voor haar plankwoning met de aanstaande vader dicht tegen zich aan getrokken. Een geboorte is, zeker in deze buurt, een alledaags gebeuren, maar een ieder zwijgt over wat er deze keer anders is, of anders *kan zijn*. Het enige wat die uitzonderlijkheid naar buiten brengt, is de aanwezigheid van een dokter, een luxe die de familie zich meende te moeten permitteren - wat met de gulhartigheid van tante Germadien geen praktische problemen heeft gegeven. Haar is dan ook het voorrecht vergund om tien over drie het erf en zijn bewoners wereldkundig te maken van de geboorte van een zoon, wegende zeven pond en vier ons en verkerende in blakende welstand.

Onder de beschutting van een paraplu wordt de nieuwgeborene een kwartiertje later naar buiten gedragen door een der tantes. De fotograaf, een buurjongen met een polaroidcamera, is al gearriveerd en Jacobus posteert zich achter grootmoeder die zijn zoon en haar kleinzoon in de armen houdt.

'Lachen!' roept de fotograaf. 'Niet bewegen!' Stokstijf poseert het gezelschap, een lach legt zich vast rond de mond van grootmoeder en haar zoon Jacobus, zelfs de omstanders die niet op de foto komen houden hun adem in; alleen de kleine zet een keel op. Maar als de klik van de camera is gehoord en allen druk pratend hun ledematen strekken, volhardt één persoon in de aangenomen pose. En op de foto die uit de polaroidcamera is geschoven openbaren zich de contouren van een breed lachende zoon, staande achter een bank waarop zijn moeder een krijsende baby vasthoudt, grootmoeder met de dood op haar gezicht.

10 De zender

‘... en ik voel me bedreigd.’

‘Ik heb er alle begrip voor, mijnheer de directeur. Maar u zult wel inzien dat het voor ons als politie ondoenlijk is om iets te beginnen. Als directeur van een school is men nu eenmaal snel de gebeten hond. Ik wil niet zeggen dat het elke dag voorkomt dat een directeur bedreigd wordt, maar het kómt voor. U zegt zelf: er zijn geen ernstige incidenten geweest, de laatste tijd. Er is geen leerling van school gestuurd. Dat maakt de zaak nog moeilijker. We hebben geen enkel aanknopingspunt. Elke gek kan u wel een dreigtelefoontje geven.’

‘Maar u kunt toch niet van me verwachten dat ik u nu een cassettebandje van dat telefoongesprek overhandig!’

‘Dat begrijp ik wel, dat begrijp ik wel. Maar stel: u zou een dreigbrief hebben ontvangen. Dan al, mijnheer de directeur, dan al zou het heel moeilijk zijn om na te trekken waar die gepost is, laat staan van wie die komt.’

‘Maar ik zeg u: die persoon noemde concreet een datum. Op de 29ste, zei hij. Dat is morgen.’

‘Luister: u beraamt een moord. Dan belt u daags van tevoren het slachtoffer op en zegt: ik ga je morgen vermoorden. Ligt dat voor de hand? Nee toch? Maar goed, ik stuur morgenvroeg een patrouillewagen en ik zal zorgen dat er iemand bij u in de buurt blijft. Maar ik kan die toezegging alleen maar

voor morgen doen. Dat moet u begrijpen. Hoe laat begint u morgen, zeven uur?’

‘Nee, er is morgen een lerarenvergadering. We beginnen pas om acht uur. Maar ik ben wel om half acht op school.’

‘Goed, dan is die wagen om half acht bij u.’

Alles gebeurt op het moment dat het gebeuren moet. Neem het donker worden. De zon is net weggezakt. Ik begin aan die kant te lopen. Ik check alle leslokalen, ken de volgorde uit mijn hoofd: tekenlokaal, handenarbeidlokaal, dan de twee wiskundelokalen die samen door een schuifwand tot één groot vergaderlokaal te maken zijn, dan biologie, de talen, en zo de hele rij. Om de twee lokalen moet er één zijn waar de lichten branden. Op twee plaatsen zijn er toiletten. Altijd doe ik bij een van de twee een plas en dan kijk ik of alle kranen goed dicht zijn. Ik loop verder en zet hier en daar een stoel terug in een klaslokaal. Een omgevallen vuilniston schop ik recht. En als ik dan aan het andere einde van de twee gangen ben, is het helemaal donker geworden.

Ik pak een stoel uit de ruimte die mij is toegewezen en zet hem buiten. Mijn transistorradio zet ik aan en ik leun achterover tegen de muur, laat mijn blik dwalen over de lege fietsenrekken tegenover mij. Maar meteen laat ik mijn stoel weer op zijn vier poten vallen, want ik merk dat ik niet de zender krijg die ik wil hebben. Vreemd, heeft iemand aan de knoppen zitten draaien? Ik kijk naar de schaal. Nee, de wijzer staat toch op de goede golflengte. Elke avond geeft dit station op dit uur hetzelfde programma. Nu niet dan? Ik hoor dat de muziek stopt en een stem kondigt de overlijdensberichten aan. Ik luister stomverbaasd. Overlijdensberichten, op dit uur?

‘Heden, de 29ste, is in de Heer ontslapen...’ De 29ste? Vandaag? Ben ik nog suf van de rum van gisteren? Ik ben toch wel iets gewend. Ik kijk op mijn horloge. De datumaanwijzer staat op 28. Ik kan me ook onmogelijk vergist hebben, want gisteren was het de 27ste, de verjaardag van mijn vrouw. Ze is oud geworden, de laatste jaren, en rustig. De getemde feeks. Ik grinnik in mezelf. Ik draai de knop om de stations te zoeken naar rechts. Dan weer naar links, passeer weer de overledenen. Een flard van een naam die op de mijne lijkt. Weer moet ik grinniken. Gevaarlijk gezellig om te dansen op je eigen begrafenis. Als ik een station heb gevonden dat muziek uitzendt, leun ik weer achterover. Ik luister naar de muziek en naar de kikers die altijd eender en altijd anders hun gekwaak laten horen. Ver weg de sirenes van brandweerwagens. Ik draai mijn hoofd wat, om na te gaan welke richting de wagens kiezen. Soms hoor je ze een minuut niet. Dan rijden ze waarschijnlijk door een dichtbebouwde straat. De sirenes klinken nu luider. Ik sta op en wandel naar de poort. Als ik me niet vergis, komen ze verderop langs, op de hoofdweg. Dan zie ik een rode flikkering tegen de huizen verderop, een sirene klinkt nu hard. Maar de brandweerwagen rijdt niet rechtdoor, maar komt mijn straat ingereeden en stopt dan voor de poort. Een man met een pet springt uit de wagen.

‘Wachter, die brand, waar is het?’

‘Brand’, zeg ik, ‘ik weet niks van een brand.’

‘Maar je hebt toch opgebeld en een brand gemeld?’

‘*Mi? A no mi.* Misschien iemand van een andere school.’

‘Wacht,’ zegt hij en loopt terug naar de auto. Ik kijk achter me. Van hier af heb ik een goed overzicht over alle lokalen, maar ik zie niets bijzonders. Dat kan ook niet, nauwelijks

tien minuten geleden heb ik mijn ronde gemaakt. Intussen arriveert ook een tweede brandweerwagen. De brandmeester komt terug.

‘Ja, de centrale zegt: deze school, deze straat. Brandmelding binnengekomen om negentien-punt-twintig uur. Door de schoolwachter.’

‘A no kan,’ zeg ik.

Een mooi begin van de wacht, zucht ik, als de wagens uit het zicht zijn verdwenen. De extra ronde heeft natuurlijk niets opgeleverd. Ik zit weer, mijn stoel, op twee poten, tegen de muur achteroverhellend. Ik steek een sigaret op en blaas de rook voor me uit. De wolk trekt snel weg, alsof de wind juist is opgekomen in plaats van gaan liggen. Als ik het laatste slietje volg, valt me op dat er een fiets in de rekken staat. Die heb ik zeker eerder over het hoofd gezien. Straks eens naar gaan kijken.

Dan, ineens, een oorverdovende herrie aan mijn oor. Ik val voorover en sleep de stoel mee. De antenne van de radio zwiept 180 graden om. Ik kan me nog net staande houden. Het duurt een paar seconden voor ik me realiseer dat het de schel daar vlak boven mijn hoofd is die gaat. De schel? 's Avonds? Zijn we allemaal gek geworden? Eerst de brandweer, dan die schel? Als de herrie voorbij is, vat ik weer post op mijn stoel. Ik kijk naar boven, naar die verdomde claxon, alsof ik verwacht dat die ‘sorry’ gaat zeggen.

Ik heb voorlopig geen rust in mijn lijf en besluit een ronde te gaan doen. Ik ben nauwelijks drie meter weg, als ik achter me mijn stoel hoor vallen. Nu niet gek worden, denk ik als ik me omkeer, je had die stoel gewoon op twee poten schuin tegen de muur moeten laten staan. Ik zie niets bijzonders en loop weer verder. Dan is er geschuif in een van de achterste

lokalen. Het lijkt alsof tafels en stoelen worden verzet. Ik knip mijn flashlight aan en ren naar achteren. Als ik bij het eerste wiskundelokaal ben gekomen, blijf ik plots staan. Ik geloof mijn ogen niet. De schuifwand is opengezet. Alle tafels en stoelen staan in een kring. De vergadering kan zo beginnen. Dit is niet waar, zeg ik. Ik weet absoluut zeker dat de banken niet zo stonden opgesteld. Ik loop een paar meter verder. In het tweede lokaal ligt op een van de tafels de voorzittershamer. Juist wil ik het lokaal binnenstappen, als het tot me doordringt dat ik weer sirenes van brandweerwagens hoor. Ik blijf staan luisteren. Shit, dezelfde route. Ik loop snel naar voren.

Wie heeft me dit gelapt? Er zijn natuurlijk genoeg mannen die dit baantje van me willen overnemen. Ik steek een sigaret op, ik ben al op de helft van mijn pakje, word zo nog een kettingroker. Ik hoor die brandweercommandant de directeur al opbellen: 'Die wachter van u is een grappenmaker. Die zit daar als een jongen van tien jaar het alarmnummer te draaien. Wat denkt u dat dat wel niet kost, telkens uitrukken met een paar wagens, de zaak inspecteren, rapport opmaken? Die vent hangt daar even de clown uit bij die poort als wij komen aanrijden. In plaats van op fatsoenlijke manier de kost te verdienen.'

Ma wakti, denk ik dan. Die zoon van me, die brengt een meisje op de verjaardag van zijn moeder en zegt: ma, mijn cadeau: we gaan verloven. Mooier cadeau is niet denkbaar: zoonlief met zijn schatje op die rotbrommer maakt aanstalten om op te donderen. Geen meid die hele fluitconcerten uitlokt, maar wat belangrijker is: ze is de dochter van de schooldirecteur. Ja ja, die jongen van me. Knappe jongen, heeft hij van zijn vader, haha. En die schooldirecteur, die kan het

toch niet maken om de schoonvader van zijn dochter aan de kant te zetten. Vlak voor dochterlief het arbeidersparadijs betreedt - God hebbe haar ziel - zakken we schoonpapa in de modder. Nee nee, dat kan niet. Lelijk kijken mag, mijnheer de directeur, aanstaand familielid, me voorbijlopen mag ook, maar straks houden we samen receptie in Kras. Schouder aan schouder. En bruidjes pa betaalt. Dus zo levert die zoon van me toch eens wat op. Na jarenlang uit papa's ruif gevreten te hebben. Met zijn vrijpostige smoel, maar... wel een knappe jongen. Haha.

Het is twaalf uur. Ik ben nog nooit zo helder geweest als nu, maar dat is ook niet zo verwonderlijk na zo een avond. Maandenlang gebeurt er niets en dan is het ineens een gekkenhuis. Hé, helemaal vergeten: die fiets. Even kijken. Als ik ernaartoe loop, draait een wagen het erf op en stopt voor de poort. De koplampen worden niet gedoofd. Ik kan niet zien wie het is, maar die auto moet een Rover of een Citroën zijn - die scheve koplampen zie je hier zelden. Er stapt iemand uit, ik loop naar de poort.

'Ah, u bent het, goedenavond,' zeg ik, 'u heeft zeker van die brandmeldingen gehoord? Ik begrijp het ook niet, er is niets aan de hand.'

'Luistert u goed naar mij. Als brandweercommandant draag ik de volle verantwoordelijkheid over beschikbaarheid van manschappen en materieel. Ik geef toe dat we misschien twee of drie lokalen hadden kunnen sparen voor die vuurzee. Maar we hadden tweemaal vals alarm gehad voor hetzelfde object. Goed, dan zijn we elders een andere brand aan het blussen en intussen komt er een nieuwe melding. Dan moet ik mannen gaan weghalen met een heel grote kans op een derde vals

alarm van een halfdronken halfgare wachter. Daarom ben ik eerst in de jeep zelf gaan kijken en okay, dat neemt even wat tijd als je van de andere kant van de stad moet komen.'

'U hoort het zelf, mijnheer de directeur, ik zal in het procesverbaal deze feiten vermelden, maar de zinsnede "nalatigheid zijdens de brandweer" kan ik niet opnemen. Gegeven de omstandigheden lijkt het optreden van de brandweer me accuraat. Ik denk dat de zaak nodeloos gecompliceerd wordt, wanneer u het proces-verbaal anders opgesteld wilt zien. Voor de verzekering maakt het geen verschil. Uw eerdere verklaring over bedreiging is hier wel vermeld en een nauwgezet onderzoek naar mogelijke brandstichting volgt nog. Het blijft natuurlijk een klap voor de school en wat de zaak dubbel tragisch maakt is de dood van die wachter. Maar ik wil u nu niet langer ophouden. Als u akkoord kunt gaan met deze versie van het proces-verbaal, dan verzoek ik u hier te tekenen. Juist, ja. Dank u. We zien elkaar spoedig. Wacht u nog even, commandant.'

Als de schooldirecteur de kamer verlaat, brengt een jonge inspecteur een paar vellen papier binnen.

'Het sectierapport,' zegt hij. Snel kijkt de politieman de papieren door. Eerst wat achteloos, dan steeds nauwkeuriger lezend. Dan staat hij op van achter zijn bureau en gaat naast de brandweercommandant bij het raam staan.

'Een nare vent,' zegt de brandweerman, terwijl hij met zijn hoofd knikt in de richting van de man die daar beneden naar zijn auto loopt.

'En een nare zaak ook,' zegt de politiecommandant. 'Die wachter, staat hier, is verbrand. Maar daarvóór is hij met een lang voorwerp door zijn linker oogkas gestoken, tot in zijn hersens.'

De brandweerman zwijgt.

Dan zegt hij: 'Een nare vent, maar hij rijdt een mooie wagen.' De ander kijkt naar buiten.

'Ja,' zegt hij, 'een Rover, die zie je hier niet veel.'

11 Jij at de vensterbank

Had ik geweten dat je uit wanhoop nog eens de vensterbank zou afknagen, ik had me altijd met geweld van je weggehouden. Want het paradijs bestaat niet en ik had beter moeten weten toen ik, met jou naast me, het hobbelige pad opreed aan het eind waarvan je woonde. 'Ik had je gewaarschuwd,' glimlachte je en heel je kracht had je nodig om dat zinnetje op te laten komen, dwars in tegen achttien jaar opvoeding in zelfwegcijfering. Over de velden keken we naar waar de vier torens van een moslimtempel opdoken. In de stilte op het terras van je ouderlijk huis, slechts nu en dan verbroken door woorden waarvan verliefden de onnozelheid nooit opmerken, bracht je moeder twee glazen soft.

'Alstublieft mevrouw,' giechelde ze in de voor haar vreemde taal, terwijl ze haar dochter het dienblad voorhield. Wie was hier nu de jongste?

Met inzet van heel mijn welwillendheid werkte ik de groene soft weg, ik kan me niet herinneren dat jij je glas zelfs maar aangeraakt hebt. Je moeder was in geen velden of wegen meer te bekennen en ik zei dat je haar bedanken moest. Ik reed weg tussen opzijuivende kippen en doksen en jij wuifde en was allang blij dat je de hond kon terugroepen.

Weken later draaide ik weer het hobbelpad op, de koplampen van de auto streken op en neer langs de elektriciteitsdraden.

Ik keerde de wagen voor je huis, een batterij nieuwsgierige gezichten verscheen voor het raam. In het zwart kwam je naar buiten; het waas van later later later dekt de herinnering af of ik het portier voor je heb opengehouden.

De felle peerlampen van kraampjes aan de Waterkant gooiden nog een grijzig licht op waar wij stonden. Het water van de Surinamerivier kabbelde aan onze voeten, een legertruck zal wel voorbij ge reden zijn, mensen langsgelopen, maar wij waren niet daar.

Zigzaggend, om de diepe gaten in het wegdek te vermijden, reden we naar Domburg.

‘Moet je nog niet naar huis?’ vroeg ik.

‘Nee,’ wist je heel zeker. Tussen de oude mahoniebomen, voor één waarvan ik je zou fotograferen - later nooit en nooit meer opener dan toen - liepen we de steiger op. Verder in de donkerte lachten mannen en rinkelden bierflessen. Je knoopte mijn shirt los, je lippen beroerden mijn borst.

‘Je moet wel gedacht hebben dat ik een hoerig type was,’ zei je later. Mijn handen gleden over je rug, naar voren, naar je borsten die ik nooit zo ideaal vermoed had. Om je borsten was je uitgelachen door je zussen, vertelde je, ook dit veel later. Je sliep een tijdlang onder zware voorwerpen en met strakke baddoeken omgebonden, om je borsten kleiner te laten worden.

Ik bracht je thuis tussen blaffende honden en reed naar mijn vrouw om in tranen te zeggen dat wat niet goed ging nu zijn definitieve einde had gevonden. Haar pijn voel ik nu pas na.

De wind die over Commewijne aan kwam waaien, bracht ons op de Boulevard verkoeling. Verderop stonden auto's met

kozende stellen, hoeren en hun klanten, peinzende mensen. We vrijden en 'ik wil het nu' zei je, ook weer met een vastberadenheid die met geen traditie rekening hield. We reden de Anton Dragtenweg af en draaiden bij Geijersvlijt een laantje in, waar een knikkende madam ons voor een tientje een kamer met fan en wastafel en een metalen bed met matras en schoon laken verschaftte. Misschien keek ze naar jou, nee, ze had je niet eerder gezien. In deze omgeving godbetert heb je op je lip gebeten en 'auw' geroepen en dan: 'Het is goed, kom maar, het gaat.' Of je je afgevraagd hebt vanwaar ik dit huis kende: ik weet het niet.

Ik leerde je lief te hebben in je eigen taal: *ham toke bahut cahila*, en in de taal van de kitscherige video's die per kilo werden aangesleept in je huis: *main tumse pyár kartí húm*. Ik leerde elk plekje van je lijf kennen - de pigmentverkleuring in je lies, de littekens op je hiel van een nooit gehechte wond: een dokter kostte immers geld - maar voor ik je ziel leerde kennen, moest je prachtige lijf verdwenen zijn.

Niet heb ik gezien waar jij vandaan kwam: een wereld als het sprookje, met jou als de sloof in het huis dat je zelf met je meisjeshanden had helpen bouwen, op de nek gezeten door een boze moeder (van wie je hield, hoe veel ze je ook sloeg), kwaadaardige zussen en een karikaturale schoonzuster, allemaal woonachtig op hetzelfde erf. En natuurlijk was ik de prins die je eruit kwam halen, voor een dag of wat dan. Misschien zocht je in mij een vaderfiguur en dat was ik ook, want net als je vader dook ik met vreemde vrouwen het bed in.

Over je broer die niet voor vol werd aangezien, in een huwelijk geplant waar hij niet aan toe was en nooit aan toe

zal komen - ik heb zijn schoenen nog gestrikt op de tilwan en amper enkele weken later, je weet het, vertelde zijn vrouw in het rond 'dat hij het maar op een manier kon doen' - wil ik maar zwijgen. Ik heb hem te zeer liefgehad, om de wijze waarop hij jou vertrouwelijkheden in het oor fluisterde, enfin om zoveel.

Niet begrepen heb ik waarom je zwijgen meer had moeten zeggen dan scheldtirades, hysterisch gekrijs - dat je in je had en in je hield. Ik intussen zweette mijn hele jeugd eruit en naaide de een na de ander en zei het jou - 'nooit meer iets voor elkaar verzwijgen' - en scheurde je ziel kapot. In een driftige manoeuvre haalde ik ze allemaal in: de burgerlijkheid van zondags kerkbezoek, de truttigheid van laffe, dubbelzinnige opmerkingen, de minachting voor elke belangstelling die die voor auto's en discotheken ontsteeg, en vooral: de puber in mij die door geen meisje bedreigend werd gevonden, wel begripvol, vader desnoods, maar minnaar niet.

En jij maar ruimdenkend wezen en je ongelukkig voelen in het huis van mij en mijn ex en de meubels van mijn verleden waaraan je part noch deel had gehad. Zoals we langs elkaar heen leefden; eenheid bestaat niet buiten het individu en het is zelfs de vraag of zij binnen het individu bestaat.

Gelukkig hadden we aardige burens - dacht ik -, maar ik had geen ogen in mijn rug en zag niet de nijd in hun blikken: del, die een vrouw zomaar verdringt. De werkster verdween: 'Ik laat me door zo'n jong meisje niet commanderen,' terwijl ze goed wist dat ikzelf altijd instructies gaf; sodemieter dan maar op, dacht ik. De nieuwe school die je bezocht, leerde je de ware aard van de mannen van dit land kennen. Je vertelde erover, vooral over die hindostaan met een pens zo groot dat hij alleen nog maar in een spiegel zijn

pik kon zien. Hij gaf biologie en liet geen gelegenheid voorbijgaan om betekenisvolle opmerkingen te maken en dito blikken in je richting te werpen, gluiperd van een vent. Ik begrijp nu pas goed waarom je maandenlang spijbelde en er me nooit een woord over zei.

Al van verre hoorde ik op een avond dat ik thuiskwam de stereo dreunen. Ik rende naar binnen en draaide het volume lager. Je had je opgedirkt als een klassieke slet met zware make-up, in goudkleurige bikini en op hoge pumps. Je fel rood gestifte mond had de witte keukenkasten besmeurd. De al voor driekwart lege rumfles probeerde je weer aan je mond te zetten. Ik pakte hem af en ik heb godsallemachtig nog foto's van je gemaakt, ik met mijn ziekelijke obsessie om alles vast te willen leggen. Toen kreeg ik pas door dat je niet reageerde op mijn woorden. Ik zeulde je naar boven, mepte je in je gezicht - het was het enige dat je je later nog kon herinneren - en legde je op ons bed, dat je meteen onderkotste. Huilend heb ik je gewassen en de rotzooi opgeruimd.

Je werd ziek, zwaar ziek, in 's Lands Hospitaal lag je tot een geraamte te vervallen. Ik werkte me kapot, fietste me in het zweet, omdat voor de kapotte auto geen onderdeel meer te vinden was in ons door moordenaars bestuurde Zuidamerikaanse eiland. Het was Diwali, je vader in zijn reusachtige, rode broek boog zich ter aarde in de keuken, prevelde onuitlegbare teksten, ontstak de *diya's* met *ghi* en bracht lekkernijen naar zijn offerplaats ('Voor de ratten,' zei je altijd en ik hield ook daarom van je). Verzadigd van dal, pulauri en roti trapte ik weer richting ziekenhuis. De portier aan de Gravenstraat hield het terrein hermetisch afgesloten, maar de poort aan de Tourtonnelaan stond wagenwijd open; was

de situatie niet symbolisch voor ons land? Je had me niet meer verwacht en keek als de schone op het balkon die, eind goed al goed, toch geschaakt gaat worden, al stonden de andere vrouwen in de zaal een echte opera in de weg. Ik had zoete lekkernijen voor je meegebracht, maar je moest al braken bij de gedachte alleen.

Je moeder zocht je op en presteerde het twintig minuten lang te klagen over het werk dat nu thuis onafgemaakt bleef liggen; een lastpost was je altijd al geweest met je donkerdere huid dan je zusjes en waar die vrijpostigheid van je vandaan kwam: god, wie straft een moeder met zo'n dochter?

Ik had vroeger de werkster al eens gevraagd of zij ooit voorwerpen tegen de vensterbank van de rommelkamer zette, maar haar verontwaardigd klinkende antwoord had me snel de dwaasheid van de vraag doen inzien. Nu zij er niet meer was, verbaasde het me nog sterker dat de hele rand steeds verder afbrokkelde en witte steen blootgaf. Krabbelde de hond misschien tegen het raam op? Maar op de vloer lag niet één schilfertje.

We gingen samen het binnenland in. Op Stoelmanseiland hilde ik om mijn ex, je was er, je begreep het, en ik moet heel diep gaan om weer boven te halen dat we ook bij tijden ver van elkaar waren, en dat ik je aan tafel beledigd heb met zo'n clubje landgenoten uit Holland erbij die nogal laat tot de ontdekking waren gekomen dat ze beter om zich heen hadden moeten kijken aler ze op het vliegtuig gestapt waren.

Een maand of wat later gaapte ons op Trinidad de stompzinnigheid van reclameteksten aan: *We didn't invent food, we perfected it*. Ik las de prachtige erotiek van Nabokovs *Lolita* en liet de mijne ook niet onberoerd. Mijn aantekeningen van

die dagen beslaan niet de volle weken, maar geven toch heel wat neukpartijen. God, wat moet ik achter mijn lui aangelopen hebben in die tijd, maar om dat te beseffen moest eerst - hoeveel later? - je uitroep nodig zijn: 'Seks tussen ons stelde ook niks voor.' Dat je met jouw leeftijd en jouw, toen nog niet door mij voldoende onderkende, zwaarmoedigheid niet wist wat te doen met het feit dat het mijn eerste buitenlandse reis was zonder mijn ex: alleen snobisten erkennen niet dat ieder mens in wezen enkel egocentrisch kan denken, ik begreep je niet, noch jij mij. Mannen in een restaurant vroegen of je het leuk vond met hen plezier te gaan maken en ik moedigde je aan. Jarenlang heb ik het verdrongen, tot jij het me met je vlijmscherpe geheugen voorschotelde. Jezusnogaantoe, het was toch geen wonder dat je niet kon inzien dat ik zielsveel van je hield.

En toch was Trinidad ook de nacht op het strand, al was het dan noodgedwongen omdat we geen zin meer hadden in de spermabevlekte kamer van een bordeel waar we met stomme verbazing waren ontvangen, toen we zeiden dat we drie volle dagen wilden blijven. Steken van strandmusketen en tegen het ochtendgloren een naderende onheilspellende optocht met bellen en fakkels, figuren in lange gewaden, kruisen die in de zee werden gezet en de doop van een nieuwe lidmaat van de Baptistengemeente. Als dat geen romantiek is, dan weet ik het niet meer. Mijn schrift met aantekeningen vermeldt: 'In San Fernando: standbeeld van calypsospeler. Niet gefotografeerd, niet meewerken aan mythevorming.' Verwarring kan jarenlang ontkend blijven.

De terreur nam toe. Stakingen, studentenacties, 'geen brood geen school'. Met wapenstokken en, voorzover die tekort-

schoten, met uzi in de ene en pistool in de andere hand kreeg de repressie vorm. Het was de tijd waarin men, voordat men naar huis ging, voorzichtig om de hoek van de straat gluurde. Maar wat ik niet zag, was de terreur van het innerlijk. Er viel in huis niets bijzonders voor, maar wat ooit verzwegen was, bleef knagen; de groene vensterbank brokkelde verder en verder af.

Er volgde een logeerpartij bij een vriend die ik toen 'goed' noemde zonder aanhalingstekens. Ik moest naar het buitenland, jij bleef achter in een schijnparadijs van hartjes in de puree getekend en naakt dansen. Toen we elkaar weerzagen, maakten we schoon schip, biechtten alles op wat nog op te biechten viel in een soort staat van verdoving die pijn niet achter zich liet, alleen maar opschoof. Kon ik nu maar met zekerheid zeggen, dat je op dat moment verteld hebt hoezeer je naar de dood verlangd had en gehoopt had dat het steen van de vensterbank je een funeste maagbloeding zou bezorgen. Wat je niet weg hebt kunnen biechten, was je beeld van het paradijs. Toen je nauwelijks je rug gedraaid had, stak mijn 'goede' vriend zijn pik in het eerste het beste vrouwenlijf dat zich aanbood. Hij was zo vriendelijk dat in alle openheid per brief aan zijn voormalige liefje te melden. Het praktische paradijs was definitief voorbij, maar wat erger was: de idee bleef en zou enkel maar aan levendigheid winnen.

Een mens leert niet van zijn geschiedenis. Geen nuttelozer arbeid dus dan die van de historici. Geen zinlozer verhaal ook dan dat ik hier neerschrijf. Verbazingwekkend is enkel geweest dat nog eens tweeëneenhalf maal de hierboven beschreven tijd nodig was - om het onvermijdelijke zich dan toch te laten voltrekken.

Dat ik hier zit en in de verte kijk, veel verder dan de

vier torens van de moslimtempel aan de Pandit Paltantewarieweg: het is alles sentimentaliteit om het vast te stellen. Jij werkt aan je derde paradijs en je zult het niet vinden. Ik heb een vuurrode tak fajalobi geplukt (zeg maar dat ik niet romantisch ben, al schort het mij aan originaliteit) en op je drempel gelegd, 'welkom thuis' op het kaartje. Onruststoker die ik ben, wat zal je nieuwe minnaar daar wel niet van zeggen? Hij is niet van de groep waaruit jij voortkomt, dus wees gerust: geen slaag en alles komt terecht. Zeg maar dat ik niet van je houd.

Epiloog

Ik hoor hem huilen aan de andere kant van de oceaan. Er is iets mis met de synchronisatie, een volle seconde verschil. Als zijn snik al voorbij is, hoor ik die nog hier.

‘Je moet niet opgeven,’ zeg ik nogal wanhopig. Het is stil voor een lange tijd. Ik heb het dwaze idee de zeestromingen te horen in de achtduizend kilometer kabel op de oceaanvloer. Dan komt hij weer: ‘Heb je die motoronderdelen nog gekocht?’ Ik staar naar het behang.

‘Ze zijn onderweg,’ zeg ik. Weer is er een stilte en ik vraag me af wat elke stilte me gaat kosten. Hij noemt de naam van iemand met wie ik vriendschappelijk omging omdat hij me nodig had.

‘Je moet de groeten hebben,’ zegt hij.

‘Dank je,’ antwoord ik.

‘Het is bijna niet vol te houden,’ zegt hij dan weer. ‘Jongen, weet je zeker dat je snel terugkomt?’

‘Reken maar,’ zeg ik en ik zal er een paar uur later om blozen.

‘Het liefste ging ik weg,’ zegt hij voor het eerst in zijn leven.

‘Hier is het ook niet alles,’ reageer ik oblikaat.

‘Weet je dat ik me afvraag waarom ik er hier en nu geen eind aan maak?’ vraagt hij. Maar hier en nu is voor mij daar en toen. En ik vraag: ‘Hoe zou je dat dan willen doen?’

‘Ik heb nu een pistool,’ zegt hij.

‘Een militair vriendje?’ vraag ik. Weer hoor ik lange tijd zeegeruis en zeegeruis en zeegeruis. Dan komt plots zijn stem weer door, scherp en toch met een teveel aan uitgeblazen lucht: ‘Het hoeft niet meer, niks hoeft er meer, nee. Dag jongen, dag.’ En dan hoor ik een knal, heel vreemd, als van een slechte geluidsopname. En de tranen lopen langs mijn gezicht. Er is het zeegeruis, ik weet dat schreeuwen zinloos is geworden. En dan komt toch weer die stem door, zacht nu: ‘Haha, ben je er nog?’

Brieven aan W.

I

Amsterdam, 30 maart 1991

Vriend!

Misschien heb je het je amper gerealiseerd, maar afgelopen maand vierden wij het derde lustrum van onze kennismaking. Verwacht nu geen bespiegeling van Vijftien Jaar Vriendschap Door Dik En Dun, want ik moet de was nog uit de machine halen, een shampooroller gaan huren en de boel grondig schoonmaken, morgen krijg ik immers kritisch bezoek: mijn ouders. Tot het opruimen behoort ook het afwerken van allerlei dingen die ik nog in mijn hoofd had, zoals dit briefje.

Hierbij het verhaal, 'De Hongaarsen', in een kopievorm zoals men die enkel aan goede vrienden kan sturen (ik was door mijn pak schrijfpapier heen). Laat me rechtuit weten wat je ervan denkt, zelfs als je het een goed verhaal mocht vinden.

All the best, ook voor moeders en de koter,

Winston Leeflang

II

Amsterdam, 22 april 1991

Vriend W.,

Nee, nee, denk niet dat ik je verjaardag vergeten was, noch dat ik er na zoveel jaren inmiddels zo de pee in heb gekregen dat je me altijd weer een maand voor bent, dat ik dit jaar maar eens heb gedaan alsof mijn neus bloedt. Niks ervan. Ik was amper

terug uit het goede en warme Suriname en had me al luidkeels beklagd over die ellendige winterse grauwheid en koude, of Vadertje Winter nam me bij de lurven en velde me met een forse griep. Ik krabbel net weer wat overeind, nog nasnotterend en licht wollig in het hoofd, en hijs me direct weer achter de toetsen. Ik ga maar niet een heel relaas geven over Suriname dat ik met zoveel heimwee achter me moest laten. Het was een fantastische tijd, extreem druk, zeven dagen in de week werken van 's morgens tot 's avonds, en dan nog al die goede vrienden die overal tussendoor krioelden. Holland was verschrikkelijk, die zondagmorgen van mijn aankomst, na een verder comfortabele reis. Grauw, kil, en van vliegveld tot huis vlakke betonwegen, stalen vangrails, lantaarnpalen en uitzicht op grijs bevroren kaarsrechte weiden. Ik heb behoorlijk last van heimwee gehad, nog nooit eerder zo sterk.

Heb je van mijn uitgever inmiddels een kopie ontvangen van het hele manuscript van *Landmeten*? Ik heb hem vanuit Suriname gevraagd jou die toe te sturen, maar ben vergeten na te gaan of hij het ook daadwerkelijk gedaan heeft.

Ik heb niet eens geïnformeerd naar jullie gezondheid, de groei van de kleine en de inrichting van het huis. Ik geloof dat ik tot in de eeuwigheid redenen kan bedenken waarom een bezoek er niet in zit, maar heus: het is geen kwade opzet, de wil is er, wees daarvan verzekerd en - met Bertolt - neem het een oude man niet kwalijk... Groet je lieveling plus koter in ieder geval hartelijk van me, en laat snel wat horen,

Winston Leeflang

III

Amsterdam, 24 mei 1991

Dag Vriend,

Op het punt van verschijnen staat een verhaal, het je welbekende 'De Hongaarsen'. Uiteraard zal ik je een exemplaar van het tijdschrift toesturen - al schiet ik natuurlijk daarmee mezelf onder de duiven, want ik mag je toch wel rekenen tot de trouwe boekenkopende fans - doe dus geen moeite de plaatselijke boekhandelaar of tijdschriftenverkoper uit te leggen dat je geen maatstaf voor je eigen leven zoekt, maar een van papier. Wel geheel zelfstandig mag je desgewenst een ander schrijfsel van mijn harde schijf aanschaffen, verschenen onder het pseudoniem Michiel van Kempen: een verhaal in *De Volkskrant* van a.s. vrijdag over, ja, wat anders dan de Nederlandse schrijvers? Zoveel moois voor minder dan een knaak: dat vind je zelfs bij De Slegte niet meer!

Een tegenvaller voor mij was dat *Landmeten* niet is opgenomen in de lopende aanbieding. Ik heb er een stevige discussie over gehad met mijn uitgever. Hij was er nog steeds niet uit hoe dat met het pseudoniem moet. Je weet: ik heb voor mijn essays, recensies en bloemlezingen altijd de schuilnaam Michiel van Kempen aangehouden en mijn eigen naam voor de verhalen. De vraag is of de verhalen die nu in *Landmeten* gebundeld worden ook onder de schuilnaam moeten worden uitgebracht. Nu heb ik er wel begrip voor dat een uitgever met een debutant die compleet verborgen moet blijven, weinig kan aanvangen. Hij zegt: het is moeilijk om het pseudoniem te bewaren en zeker als dan later uitkomt dat achter Michiel van Kempen een Surinaamse auteur zit, dan is het

werkelijk een schandaal: er wordt gesuggereerd dat er vernieuwing in de Nederlandse literatuur zit, maar dat bleek dus het werk van een Surinamer te zijn. Ja, daar zit wat in en daar sta ik nu voor een keuze die van me vraagt de moed op te brengen me den volke te tonen, in m'n blote kont. Het is zo vreemd dat je in al je afwegingen minder geleid wordt door het idee dat je verhalen de moeite van het lezen waard zijn, dan door het onontkoombare negativisme van die lieden die mij niet mogen. Misschien houd ik ook wel te veel rekening met het kleine groepje dat goor inspeelt op de integriteitskwesitie: wie is hij? waar bemoeit hij zich mee, hij is toch niet iemand van ons? het is vals wat hij schrijft! Die integriteitsvraag stellen ze alleen maar omdat ze er zich geen idee van kunnen vormen wat zoiets als integriteit zou moeten zijn: zich kwetsbaar opstellen, dat leerde je als man van mijn generatie niet, ik heb het mezelf aangeleerd en het viel me niet eens moeilijk. Maar hun is niet de gedachte gegeven dat iemand zich volledig zou kunnen identificeren met iemand anders. Je bent en blijft toch zoals je uit bloed en bodem bent opgewassen? Dat is hun redenering. Ik moet daarvan toch echt afstand nemen en er niet zo'n punt van maken dat zou uitkomen dat ikzelf in Nederlandse bloemlezingen sta. Als ik daar echt rekening mee houd, ga ik in feite mee met opvattingen die ik altijd in mijn recensies heb willen bestrijden. Het gaat om wat je concreet doet en niet de grenzen tellen, maar het grensoverschrijdende.

Ik ben zelfs nog verder mee in de gierput van het denken van mijn tegenstanders afgedaald. Bang werd ik voor de mensen die zouden gaan zeggen: Kijk, de aap komt uit de mouw, jarenlang heeft hij de Nederlandse literatuur gepromoot, hij bouwt een kathedraal en zet zijn eigen standbeeld op het hoofdaltaar. Meestal werp ik dit soort krabbenwerk ver van

mij, maar ongewild vreet het toch in als een langzaam werkend zuur. Als ik eraan denk dat ik datgene wat ik nu al bijna tien jaar met hart en ziel doe, zou moeten gaan verantwoorden tegenover een clubje, waarvoor die verantwoording van nul en generlei betekenis is, en dat ik mij daarom zou laten ringeloren, dan stijgt de benauwenis naar mijn borst en word ik verschrikkelijk kwaad! Alsof ik me verexcuseren moet! Je zegt toch ook niet tegen iemand die je moedwillig tegen de schenen hebt geschopt: Sorry voor het spijkerbeslag, de volgende keer trek ik pantoffels aan?

Ik geef toe dat ik er nog niet helemaal uit ben, want er zijn ook goede argumenten vóór handhaving van het pseudoniem Michiel van Kempen. Misschien dat de lezers objectiever oordelen en de boodschap meer serieus nemen, als ik het pseudoniem wel handhaaf. Ik weet het niet: ik neig er toch toe om maar open kaart te spelen en ook mijn eigen naam Winston Leeflang op de verhalenbundel te zetten.

Is het dit weer? Dit is het weer. Toch nog meer dan ik dacht. Ik peins wat af, peins met me mee, want je weet dat ik je oordeel in dezen bijzonder op prijs stel.

Winston Leeflang

IV

Amsterdam, 12 september 1991

M'n Waarde W.,

Zie me nu toch eens aan: nauwelijks zijn je vriendelijke woorden op je lippen bestorven, of daar verschijnt *De Volkskrant* (20 augustus 1991) met het volgende oordeel over 'De

Hongaarsen': '...Winston Leeflang. Laatstgenoemde is een kennelijk uit Suriname afkomstige auteur die binnenkort bij In de Knipscheer debuteert met de bundel *Landmeten*. Leeflangs vertelling heet *De Hongaarsen*, en gaat over in Paramaribo verdwaalde Hongaarse tweelingzussen, het kortstondig huwelijk van een van beiden met de heer Adeldom, en diens operatie vanwege prostaatkanker. Het is een absurd en nogal humoristisch verhaal, waarin op vooralsnog onverklaarbare wijze enkele zeer Vlaamse zinnen terecht zijn gekomen: "Wel dan, stap in, ik ga je daar zetten", of: "Ik ga niet lang blijven, ik moet weer verder." Is dat behalve Vlaams ook een Surinaamse tongval, of zit het anders?', aldus vraagt Henk Blanken zich af - 'Blanken', dat zou toch een mooie naam zijn in een sleutelroman voor een Hollandse recensent zonder verstand van zwarte literatuur - nomen est omen. (Wie kan er de werkelijkheid verbeteren: ik zag pas nog een redactrice van *Opzij* op de televisie met de naam Manschot en in hetzelfde programma ene ir. Parent van een afdeling geboorteregeling!)

Ik laat de beantwoording van de door Blanken opgeroepen vraag graag aan jou over.

Rest mij jou en de jouwen allerhartelijkst te groeten,

Winston Leeflang

V

Amsterdam, 4 november 1991

Beste W.,

Dat ik nu als Michiel van Kempen een verhalenbundel wil

uitbrengen, heeft iets dubbels schrijf je, alsof de trainer het veld oprent en zelf wil scoren omdat zijn spelers falen. Goed. Maar stel nu eens dat Bobby Robson als middenvelder opduikt in het hart van het PSV-team? Hij heeft daarvoor een van die miljoenenvergaardeners streng naar de zijlijn gewezen en snelt tevoorschijn van achter het cornerpaaltje. In zijn haast sleurt hij de cornervlag omver, de schoonheidsprijs verdient hij er niet mee, maar met een zwiepende sliding, een goocheltruc met de bal, een stuiterballetje op de knie en een kopbal die het leder exact voor zijn van roestvrijstalen noppen voorziene voetbalschoen brengt, deponeert hij de bal achter de rug van de bedonderd kijkende keeper van een andere topclub, Best Vooruit of ODI (Ontspanning Door Inspanning). Ik trek - je vat 't al - met ijzeren consequentie de door jou gehanteerde beeldspraak door. Er zitten problematische kanten aan deze zaak. Allereerst is daar die gesneuvelde cornervlag, zonde van het naaiwerk. Dan zijn daar die voetbalnoppen, roestvrij staal, goed, maar hadden we bij de FIFA niet afgesproken dat ze van rubber zouden zijn? Scoren, daar gaat het om.

Is dit zo? Laat ik er dit van zeggen: Ik bedoel met 'scoren' het voortbrengen van een boek dat er wezen mag. Of dat in dit geval zo is, valt even buiten het debat, laten we voor het gemak er maar van uitgaan, dat het wel zo is. Om die naamsbekendheid is 't me absoluut niet te doen, nee, dan zou ik de minister-president van een honderdrol in de halsstreek voorzien en zorgen dat de pers met enige degelijke Nikons in de buurt was. En ik besef ook terdege dat onthulling van het pseudoniem wel eens niet in het voordeel van mijn krediet als literatuurhistoricus zou kunnen werken. Je brandbrief heeft mijn twijfels dienaangaande er niet kleiner op gemaakt. Ik vind wel dat die verhalen voor mijzelf iets afgeronds beteke-

nen - al of niet definitief afgerond - en dat ze de moeite van het lezen waard zijn. Ik wil de presentatie ook zo sec mogelijk houden, de verhalen moeten voor zich spreken zonder een aan de boom genagelde pasfoto van de auteur op de achtergrond, of voor de sadomasochisten: een pasfoto van een aan de boom genagelde auteur.

Dat nationalisme in de literatuur minder gevaarlijk is dan in de politiek, dat weet ik zo net nog niet. Juist omdat het om een gebied gaat waar de emotionaliteit niet weg te denken is, kon het kunstzinnige tuintje het politieke knollenveld wel eens in belang overtreffen. Denk je ook niet? Hier kraken de hersens verder, denk mee, denk mee, en al kan de kachel er niet van branden: dankbaarheid zal je deel zijn,

Winston Leeflang

VI

[Briefpapier: Zonnewende, Psychiatrisch Centrum.]

4-4-2001

Ik ben dan toch geëindigd op de laatste halte van zoveel van mijn collega's. Dat is een rare gewaarwording. Ik heb altijd het idee gehad dat ik een glashelder zicht op de dingen had en nu blijkt die wereldbol de andere kant op te draaien en uit mijn vingers te stuiten. Ik doe een poging mijn Werdegang (Entwertung?) samen te vatten. Neem me niet kwalijk dat ik een brief aan jou misbruik om met mezelf bezig te zijn. Het was toch zo?: Ik zat in Suriname, ik wilde de lezers mijn verhalen laten lezen zoals ze zijn en niet omdat de schrijver drs voor zijn naam heeft staan, in de meelimport zit of over de autorisatie

van het felbegeerde visum richting Holland gaat. Vervolgens kom ik in Nederland - 'gevlucht' zeggen ze dan in Suriname, altijd werd dat gezegd, zelfs al ging je twee weken op vakantie in het buitenland - ik 'vlucht' dus naar Nederland, houd het pseudoniem aan en alles kan worden misverstaan. Door de critici (en van die soort bestaan er geen in Suriname) die willen indelen, die een soepel draaiende windhaan willen hebben, die willen weten uit welke hoek de wind waait. Ik dreig dus het tegendeel te bereiken van wat ik beoogde: geen absoluut objectieve beoordeling, maar een compleet verkeerde inschatting, de literatuurgeschiedenis zet de vos per ongeluk in het kippenhok, maar er zijn zoveel kippen dat de vos wordt doodgepikt. Jongen, ik zit geklonken aan mijn Siamese wederhelft. Loop ik naar rechts, dan begint hij ook naar rechts te lopen, loop ik naar links, dan loopt hij met me mee. En schreeuw ik dat hij stil moet staan, dan draaien we tegen elkaar in en snijdt de pijn door het vlees. Het is nooit goed.

Er zit hier een man en ik wil je over hem vertellen, omdat ik dan misschien ook iets over mezelf duidelijk kan maken. Die man lijdt al vanaf zijn jongste jaren aan registreermanie. Op den duur is die manie de meest absurde vormen gaan aannemen. Al tijdens de eerste jaren op de middelbare school stelde hij een lijst op van zijn schaarse bezittingen, alles wat hij in bruikleen had van zijn ouders en wat daar aan verjaardagsgeschenken bij was gekomen. Maar niet alleen golden optelsommen, inventarissen en lijsten voor de uiterlijke wereld, hij ondervond een sterke drang om ook datgene te ordenen wat hem met de dag meer intrigeerde: sex. Hij praat er heel open over en dat is een schitterende gewaarwording: het ene moment hebben we het over het sociale beleid, het volgende even zo gemakkelijk over masturbatie (er zit een verband

tussen die twee...). Welnu, hij begon zijn persoonlijke encyclopedie van de seksualiteit toen hij een jaar of dertien oud was en breidde die met de jaren uit. Op multomapblaadjes noteerde hij een trefwoord, trok daar met een viltstift een gele streep onder en verzong er zelf een omschrijving van het lemma bij. Na verloop van tijd zocht hij alle vindbare Latijnse benamingen op en voegde die na elk trefwoord toe. Maar, zo heeft hij verteld, hij stoorde zich aan de opeenvolging van de meest vulgaire met de meest steriel-wetenschappelijke woorden en daarom wijzigde hij gedurig de trefwoorden. Meer en meer verwijswaarden completeerden de collectie lemmata en in een vlaag kwam hem wel eens het idee voor ogen dat dit later hét naslagwerk op het gebied van de seksualiteit zou worden. Maar vooralsnog wenste hij niets van zijn verzamelde sexkennis vrij te geven. De ringband werd weggestopt in een van de diepe kasten die in het stokoude huis waarin hij woonde tijdens de laatste verbouwing waren geconstrueerd om althans één wand van zijn kamer een modern lineair aanzien te geven. Illustraties werden aan de encyclopedie toegevoegd. Geïllustreerde bladen ploos hij na op geschikt materiaal. Een zwartwit plaatje van een baby versierde de tekst over 'primaire en secundaire geslachtskenmerken bij 0- tot 4-jarigen'. Een advertentie voor tampons leverde de foto voor een pril meisje met puberteitsborstjes. Uit een wat minder chique blad knipte hij een foto van de torso van een ontblote dame. Hij plakte die op het ringblaadje met het lemma 'Borsten', trok lijnen en gaf aan: tepel en tepelhof. De onderste inktlijn vekte een beetje op het gladde papier van de uitgeknipte foto. Het was een mooie foto, je kon nog net zien dat de vrouw haar armen opgetild hield, haar handen samengevouwen in haar hals. Hij had de foto verantwoord uitgeknipt, zei hij.

De encyclopedie van de seksualiteit werd opgevolgd door een inventaris van zijn grammofonplatencollectie. De encyclopedie van de seksualiteit werd nog wel voor de dag gehaald, maar om een ander genot dan dat van de compleetheid in sexualibus.

Zijn studietijd brak aan en bracht hem in de krochten van de heuristiek. Ademloos hoorde hij uit de mond van een docent hoe zich de gangen en trappen van het bronnenonderzoek voor hem openden. De rondleiding door de universiteitsbibliotheek duurde hem veel te kort en hij keerde er nog op dezelfde dag van de excursie terug om er uren door te brengen in de zalen met catalogusbakken en naslagwerken. Zijn eigen boekencollectie werd niet lang daarna op kaart gezet, maar het systeem bevredigde hem niet. Hij stelde zich op de hoogte van het meest gehanteerde kaartsysteem en bestelde bij de kantoorboekhandel van zijn woonplaats een pakje echte bibliotheekkaarten, Atlanta bedrijfsformulieren, bestelnummer zus en zoveel. Alles werd overgedaan, volgens de regels van de bibliothecaire kunst.

Het zou niet het laatste systeem zijn dat hij aanlegde. Zijn wetenschappelijke vorming stuwde zijn passie voor de inventarisatie. Van zijn vader, eeuwige twijfelaar, had hij de gewoonte geërfd om alles te bewaren en nooit iets weg te gooien, tenzij het aan onmiddellijk bederf onderhevig was. En hij zou zijn leven lang, over drie continenten, de dozen met zich meezeulen die het compendium van zijn levensloop vormden.

Hij ging verder: als alles van belang was wat zich alfabetisch liet ordenen of zich in chronologische volgorde in de kast liet zetten, dan was ook alles van belang wat zich aan een tot op dat moment niet bedacht ordeningsprincipe wilde onderwer-

pen. Alles was van belang, alles moest vastgelegd, geïnventariseerd en gedocumenteerd worden. Het idee een boek van de hand te doen was nooit bij hem opgekomen, het verlies of de beschadiging van een exemplaar deed hem meer zeer dan wat ook. Maar al noemde hij zich bibliofiel, hij was mundofiel, hij hield van alles wat deel uitmaakte van de wereld en wat zich rangschikken liet. Wat zich niet liet ordenen interesseerde hem niet, bevond zich uit bewuste negatie buiten zijn blikveld en achtte hij in feite ook niet te bestaan. Van bezittingen deed hij nooit afstand. Hij bewaarde alle kassabonnen en aankoopnota's, alle bankafschriften, alle treinkaartjes, bioscooptickets, parkeerkaartjes, lottoformulieren, zelfs de nummers die hij op zaterdag bij de slager moest trekken om aan de beurt te komen. Uiteraard hield hij een dagboek bij en hij schreef daarin exact de tijd van ontwaken en de tijd van naar bed gaan en wat hij van uur tot uur had gedaan. Hij hield de data bij waarop hij naar de kapper ging, vroeg de afgeknipte haardos mee naar huis. Zijn afgeknipte nagels deed hij in een postzegeldoosje met verschillende vakjes, gesorteerd per vinger, en na verloop van een jaar berekende hij de totale groei. Hij woog een mandarijntje mét schil en ná het schillen, bekeek secuur wat zijn digitale weegschaal aangaf vóór het nuttigen van het mandarijntje en ná het nuttigen en alles werd genoteerd. Maar kun je je voorstellen dat dan het leven zichzelf tot last wordt? Dat de beschrijving zo dicht op de activiteiten komt te zitten, dat er geen spatie meer zit tussen de handelingen en de boekhouding? Er ontstaat een rondtollende beweging, de slang bijt in zijn staart, alles trekt naar het middelpunt van de draaikolk toe. Wat hij dan ook niet verzamelde: vrienden, wat hij niet direct documenteerde: zijn eenzaamheid.

Ik vraag me af of het wezenlijk veel uitmaakt: die centrifugale kracht die hem omlaag trekt, of de middelpuntvliedende kracht die mij alle kanten doet opvliegen zonder echter dat gevaarte op mijn rug te lossen. Hé, zeg ik wel eens tegen Mijnheer Siamees, ben je er nog? Ik zie hem niet, ik hoor hem niet, maar ik weet dat ik aan hem vastzit, zelfs zodanig dat van mij niet het antwoord zal komen wie van de twee het meest waardevol is, ik of die andere kant van mij. En wie welke naam krijgt, daar zal ik ook niet langer van wakker liggen, niets, maar dan ook helemaal niets levert het op. Ik ga geen mandarijntjes pellen en schillen wegen. Liever de verwarring op vier benen, dan op twee benen in rechte lijn de draaikolk in.

Winston Leeflang/Michiel van Kempen*

* doorstrepen wat niet van toepassing is